

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Francisci Tvrriani Societatis Iesv, Aduersùs
Magdeburgenses Centuriatores pro Canonibus
Apostolorum, & Epistolis Decretalibus Pontificum
Apostolicorum, Libri Quinq[ue]**

Torres, Francisco de

Coloniae, 1573

VD16 T 1629

Liber Quartvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29685

FRANCISCI TVR.⁵⁹⁸
 RIANI SOCIETATIS IESV,
 ADVERSVS MAGDEBVRGENSES CENTV-
 riatores pro Epistolis decretalibus Pontifi-
 cum Apostolicorum,

LIBER QVARTVS.

Dea, quæ Magdeburgenses in epistolas Pontificum Apostolicorum, extra caput de doctrina, separatim objicienda esse putauerunt: satis secundo & tertio libro, Reuerendissime & Illustrissime Stanislæ Hofi, respondisse me arbitror. Nihil enim prætermisimus, aut dissimulauimus, quin omnes quæstiones istorum explicauerimus, siue ex temporum ratione & historiarum fide, siue ex argumentorum demonstratione, siue ex scripturarum scientia, siue ex Apostolicæ traditionis disciplina, & rationis patrocinio, siue ex correctione veterum exemplariorum, siue ex testium autoritate pendèrent: ità vt omnia, quibus vel minùs quidem cauti, vel parùm intelligentes, capi & irretiri deinceps possent, expedita iam eis sint: ijs verò, qui adhuc ab istis decepti sunt, & vulnus acceperunt, medicina parata fit ad sanandum, nisi ex eorum numero sunt, qui (vt Apostolus ait) cauteriatam habent conscientiam, quique proficiunt in peius: & (vt in Apocalypsi beati Ioannis de quodam scriptum est) nomen habent quoddam viuant, & mortui sunt. Nunc autem ad caput totius accusationis respondendum est: Vniuersa enim crimina in epistolas hætenùs congesta, & omnes quæstiones, à Magdeburgensib. propositæ, eò spectant, vt infirmata epistolarum fide & autoritate, doctrina earum, quæ hæreticorum sententias atq; opinioniones, Apostolicæ traditionis autoritate infirmat & frangit, infirmata esse videatur. Nos enim, licet has epistolas non haberemus, incommodi quidè parùm, infirmitatis verò prorsùs nihil ecclesiæ nostræ dogmata accepissent: Siquidem ipsa traditio Apostolicæ doctrinæ, quæ in ecclesia tanquam depositum custoditur, & quæ sanctarum scripturarum obsignatio est, satis doctrinâ harù epistolarù fideliter custodit. At hæretici, nisi eas epistolas negent, neque doctrinam, neq; disciplinâ suâ defendere vllò modo possunt. Idcirco ad faciendum impetum in caput doctrinæ omnes illas machinas, quas duobus libris superioribus labefecimus, & omnia illa criminù

Apo. 3.
Propositum nouorum hæreticorum in accusandis epistolis Pont. Apostolicorù.
Nouis hæreticis nisi epistolas priscorù Pont. negent, disciplinam suæ sectæ defendere nò possunt

Ddd & quæ-

Vnde nã Lus
teranorum
error natus.

Quod sit nos
hæreticis
propositum in
interpretati-
one scriptu-
rarum.

1. Ioan. 4.

1. Cor. 12. 14.

Ioan. 5.

Marc. 12.

Verã scriptu-
ra sancta in-
terpretatione
cum ecclesie
catholice tra-
ditione neces-
se est congru-
ere.

& quæstionum instrumenta compararunt. Sed quia in hoc capite doctri-
næ, quod isti tanquam arcem oppugnant, semper nos ad scripturas prouo-
cant, & nos respondendo, eisdem rursus scripturas quoque obijcimus: opere-
precium est admonere eos, qui hæc nostra & istorum scripta lecturi sunt, ad
quam isti regulam interpretationem dirigant scripturarum: si forte nesciunt,
quemadmodum eas isti interpretentur: inde namque vniuersum hoc ma-
lū fluxit. nec enim scire curant, quemadmodum sancti Apostoli eas intel-
lexerunt, & à nobis intelligi voluerunt: non enim aliter intellexerunt, quam
ecclesie Christi tradiderunt. quod quidem si noui hæretici negent, ad illos iam
veteres Simonis successores pertineant, qui (vt S. Irenæus libro 3. cõtra hæ-
reses scripsit) sanctos Apostolos, non quod sentiebant, sed in hypocriasi doce-
re aiebant: aut si non negent, necesse est, vt idem Irenæus colligit, nõ solum
omnibus episcopis successoribus Apostolorum, sed etiã ipsis Apostolis sapi-
entiores se esse existiment: si quidem non sensum Apostolorum, sed suum in
scripturis profiteantur. Hoc enim est nouis hæreticis propositum, quod eorum
magistro Lutero à principio fuit, sensum scilicet, quem ipsi in scripturis
excogitarunt, hunc profiteri verum scripturæ sensum: quibus frustra, si ita
est, beatus Ioannes scripsit, inquit: Charissimi, nolite omni spiritui cre-
dere, sed probate spiritus si ex Deo sunt. & vt intelligeremus, dici hoc de
spiritu, id est, de sensu subiecto, qui est velut anima scripturæ, quæ instar
corporis est, subiugit: Quoniam multi pseudo prophetæ exierunt in mun-
dum. (vt enim veros interpretes, prophetas vocare solet scriptura, vt ex
epistola priore ad Corint. perspici potest, sic falsos interpretes, pseudo pro-
phetas) quod si probandi sunt spiritus, id est, interpretationes siue sensus,
an ex Deo sint, nõ in falsas sententias & doctrinas pseudo prophetarum
ignari incidamus: dicant noui hæretici, quomodo ipsi probent. Etenim si
per se ipsam interpretanda est scriptura, & hoc etiam pseudo propheta fa-
cit: aliunde ergo petenda interpretatio est, ex traditione scilicet, quæ tan-
quam depositum in ecclesia, ab initio ipsius viuæ Apostolorum prædica-
tionis, fidelissimè seruetur. Ad hanc ergo regulam nos dirigimus interpre-
tationem scripturarum, in quibus se putant isti vitam habere æternam, vt
Dominus Iudæis dixit: quod quidem verum est in ijs, qui eas scrutantur, vt
in eodem loco idem præcepit. sed isti illud potius conuenit, quod eisdem
Iudæis in euangelio Marci dictum est, Nonne ideo erratis, nescientes scriptu-
ras & virtutem Dei? Sed cur illi scripturas nesciebant, nisi quia non scruta-
bantur? at verò scrutari scripturas tam diu isti non poterunt, quandiu quid
ecclesie catholice ab initio traditum sit, scire & tenere noluerint. Cũ tra-
ditione enim necesse est congruat scriptura: nõ quis ex verbis scripturæ,
cũ in varias sententias hinc inde trahuntur, occasionem errandi igno-
rans capiat. Hæc salutaris & necessaria regula, in vtraque hierarchia, Mo-
saica & euangelica, à Deo prouisa est. Vnde Clemens Roman. in quadam
alia epistola, quam ex persona beati Petri ad Iacobum fratrem Domini
scripsit,

scripsit, cuius Photius etiam meminit, ab eo petijt vehementer, vt libros prædicationis, quos ad eum Petrus misisset, cum illis tantum communicaret, qui traditionis regula ad rectè interpretandas scripturas instructi essent, exemplo illorum septuaginta seniorum, quos Moyses iussu Domini elegit, & qui cathedram eius susceperunt. Describam hinc partem epistolæ propter summam eius grauitatem & vtilitatē, & quòd in nouos hereticos maxime quadret, & vnde eorū malum ortum sit, clarissimè demonstrat: *Num. II.*

Ἐδώσ σε ἀδελφεῖ μὲ εἰς τὸ κοινῆ πάσιν ἡμῖν συμφέρον σπέυδοντα προθύμως, ἀξίως ἡδέομαι τῶν ἐμῶν κηρυγμάτων ἃς ἔπειμ' ἄ σοι βίβλωσ μηδενὶ τῶν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν μεταδοῦναι μήτε ὁμοφύλω πρὸ πέρρασ, ἀλλ' ἐάν τις δοκιμαθεῖσ ἀξίως ἐυρεθῆ, τότε αὐτῷ κατὰ τὴν ἀγωγὴν παραδοῦναι, καθ' ἣν καὶ τοῖσ ἐβδομήκοντα ὁ μωσῆσ παρέδωκε τοῖσ τὴν καθέδραν αὐτοῦ παρειληφόσι. διὰ τοῦτο καὶ ὁ καρπὸσ τῆσ ἀσφαλείασ ἀχρι τοῦ δεῦρο φαίνεται. τὸν γάρ αὐτὸν οἱ πανταχῆ ὁμοθένησ τῆσ μοναρχίας ἡ πολιτείας φυλάσσει κανόνα κατὰ μηδένα τρόπον ἄλλωσ φρονεῖν ὑπὸ τῶν πολλῶν νεωστῶν γραφῶν ἐξοδευθῆναι διωυθέντες. κατὰ γάρ τὸν παραδοθέντα αὐτοῖσ κανόνα τὰ τῶν γραφῶν σύμφωνα πείρωνται μεταρρυθμίζεν, εἰδῆ τις τυχὸν μὴ εἰδῶσ τὰσ παραδόσεισ ναρκῆ πρὸσ τὰσ τῶν προφητῶν πολυσήμισ φωνάσ. οὐ ἔνεκεν οὐδεὶς νὶ διδάσκειν ἐπιτρέψει, ἕαν μὴ πρότερον μάθῃ πῶσ δὲ ταῖσ γραφαῖσ χρῆθαι. διὰ τοῦτο παρ' αὐτοῖσ εἰσ θεὸσ, εἰσ νόμοσ. μιὰ ἐλπῖσ, ἵνα γοῦν τὸ ὅμοιον καὶ παρ' ἡμῶν γένηται τοῖσ ἐβδομήκοντα ἡμῶν ἀδελφοῖσ τὰσ βίβλωσ μὲ τῶν κηρυγμάτων δῶσ μετὰ τοῦ ὁμοίεσ τῆσ ἀγωγῆσ μυστηρίεσ, ἵνα καὶ τοῖσ βεβλομένεσ τὸ τῆσ διδασκαλίασ ἀναδέξασθαι μέρος ἐφοδιάξεν, ἐφοδιάξωσιν, ἔπει ἕαν μὴ οὕτωσ γένηται εἰσ πολλὰσ γνώμισ ὁ τῆσ ἀληθείασ ἡμῶν διαιρεθῆσεται λόγωσ τοῦτο δὲ οὐχ ὡσ προφήτησ ὦν ἐπίσταμαι ἀλλ' ἡδη αὐτοῦ τοῦ κακοῦ τὴν ἀρχὴν ὀρώω. τινεσ γάρ τῶν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τὸ δὲ ἐμοῦ νόμιμον ἀπεδοκίμασαν κήρυγμα τοῦ ἐχθροῦ ἀνθρώπεσ ἀνομόν τινα καὶ φλυαρώδη προσηκάμενοι διδασκαλίαν, καὶ ταῦτα ἐτι μὲ περιόντοσ ἐπεχερίσαν τινεσ ποικίλασ τισιν ἐρμηνείασ τοῖσ ἐμοῖσ λόγωσ μετασχηματίζεν εἰσ τὴν τοῦ νόμου κατάλυσιν.

Interpretemur Latine, etsi non pari elegantia & nitore sermonis. Quoniam te video (inquit) mi frater, ad communem omnium nostrum infirmitatem alacriter properare, oro atque obsecro, vt mearum prædicationum libros, quos ad te misi, cum nullo ex gentibus communices, neque cum villo ex nostris, antequam eum experiaris: si quis verò postquam erit tentatus, dignus esse apparuerit, tunc ei tradas ad exemplum institutionis, qua Moyses 70. senioribus, qui cathedram eius susceperunt, scripturas tradidit, vnde fructus tutæ cautionis, vsque ad hoc tempus manasse cernitur. Omnes enim in illa natione eandem regulam in cultu vnius Dei, & in disciplina vitæ seruant: neque possunt ab scripturis, si in multos sensus vergant, de via extrudi ad sentiendum aliter: siquidem secundum regulam veritatis traditam aggrediuntur aptare conuenientiam scripturarum, si quis fortè, quia ram.

*Regula traditio-
nis in
Mosaica Hie-
rarchia ad ve-
tè interpre-
tandum veterum
scripturas*

Quibus solis in veteri testamento docere licuerit. traditionem ignorat, in vocibus prophetarum multiplicibus & ambiguis hæret. ob hanc causam nulli permittunt docere, nisi prius discat, quomodo scripturis vtendum sit: Hinc apud eos vnus Deus est, vna lex, vna spes. Vt ergò idem, quod illis septuaginta, apud nos nostris fratribus eueniat, do libros mearum prædicationū simili mysterio institutionis, vt hoc modo eos instruant, qui voluerint subire munus docendi atque instruendi alios: nisi enim sic fiat, in multas sententias doctrina veritatis scindetur. Hoc verò non vt vates scio, sed potius iam mali huius principium video: quidam enim ex gentibus legitimam meam prædicationem improbârunt, doctrina inimici hominis profana & nugatoria recepta: idē cum adhuc in viuis essem, conati quidam sunt sermones meos varijs interpretationibus, ad soluendam legem, transuertere. Hactenus epistola. Quis iam non videt oculis suis, euenisse hac etiam nostra ætate nouorum hæreticorum, quod in hac epist. Clemens ex persona beati Petri scripsit, scilicet nisi ij, qui scripturas sanctas tractarent, secundum regulam Apostolicę traditionis interpretarentur, futurum esse, vt in multas sententias doctrina veritatis scinderetur: Hinc ergò tanquàm ex equo Troiano exierunt Luteri secta, & eius Teutonica noui testamenti deprauata interpretatio, quæ ad sensum Luteri, relicta traditione, facile accommodaretur: hinc Anabaptistæ, & hi multiplices: itidem Sacramentarij inter se adhuc varij, tum Confessionistæ item multiformes, Seruetiani, Stancariani, Antinomi, Osiandri, Maioristæ, Melanchthonici, Adiaphoristę, Suencfeldiani, & Calvinistæ. ac nē quis suspicetur, de leuibus inter se istos disfidere, quidam ex ipsis Luteranis Nicolaus Gallus, in libro Theseon & Hypotyposeon, Non (inquit) inter nos de leuibus concertationes sunt, sed de sublimibus Christianæ doctrinæ articulis, De lege & euangelio, De iustificatione & bonis operibus, De sacramentis & vsu cæremoniarum: nec vlla ratione componi & transigi possunt, & reliqua, quæ ex eo libro Staphylus Osnabrug. in libello de Luteranorum inter se concordia recitat. Hinc etiam primi in veteri testamento extiterunt Sadducæi, qui resurrectionem corporum negabant: Pharisei, qui fato assignabant causam peccati. Basmothæi, qui prouidentiam tollebant, & animæ immortalitatem: Hemerobaptistæ, qui tenentes traditionem seniorum, non manducabant, nisi crebrò lauarent manus. Hi nanque sententias suas & sectas ex scripturis quoque sanctis trahebant, quia non secundum cathedram Moyfis eas interpretabantur. Hoc enim significabat cathedra Moyfis, scilicet potestatem docendi secundum regulam fixam & stabilem traditionis eius. si qui autem cum alioqui potestatem haberent interpretandi, non tamen interpretarētur secundum traditionem Moyfis, cum illis Septuaginta communicatā, quibus Dominus dedit, sicut in libro Num. scriptum est, de spiritu Moyfis, quomodo hi coargui possent, docuit Dominus in euangelio, cum scribas & phariseos interrogauit, inquit: *Quare & vos transgredimini mandatum Dei pro-*

pter

pter traditionem vestram? Nam Deus dixit, Honora patrem & matrem, vos autem dicitis, & quæ sequuntur. Ille igitur dicendæ sunt traditiones hominum, quæ cum scriptura sancta non congruunt, immo ei repugnant. Atqui cathedræ illi Moysis, id est, potestati docendi scripturam secundum traditionem Moysis, quæ cathedra vmbra tantum habebat futuræ cathedræ, sicut Apostolus de lege dixit, habuisse vmbra futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum: illi, inquam, cathedræ successit in nouo testamento potestas docendi euangelium secundum cathedram Petri, id est, secundum traditionem apostolorum, quorum Princeps fuit B. Petrus, cui Christus ecclesiam suam commisit, & post eum successoribus. Quare quæcumque scripturæ interpretatio, aut doctrina, aut disciplina vlla, quæ cum hac traditione congruit, ecclesiastica est: & sicut diuinus Dionysius in i. c. cælestis hierarchiæ tradit, imaginem habet rerum, quas beatæ mentes in cælo plenè contemplantur: quæ verò non congruit, sed potiùs discrepat, falsa est, & ab hominibus excogitata: & si quis apud nos hanc doctrinam non profiteretur, quæ cum publica & ecclesiastica traditione, à sanctis apostolis per viam vocè relicta, non consentit, cõuincitur & dijudicatur, à quibus debet, sunt enim qui huic inquisitioni sacræ & sacro iudicio præsumunt, nè quid horum dissimulari aut negligi possit, vt vigeat semper apostolica traditio, id est, spiritus scripturæ sanctæ, qui ex Deo est. Sed redeo ad epistolam illam Clemētis ex persona Petri, cum qua mirificè congruunt, quæ idem Clemens in epistola 5. in extremo scripsit: Diligenter, inquit, obseruandum est, vt lex Dei cum legitur, non secundum propriam ingenij intelligentiam legatur, vel doceatur. Deinde reddit rationē: Sūt enim, inquit, multa verba in scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad eum sensum, quem sibi vnusquisque spontè præsumpsit. hæc vocauit paulò antè idem Clemēs in persona Petri, *πλὴθὺ μὲν φωνῶν, καὶ πῶλλὰ ἐννοήσας γραφῶν*, id est, multiplices voces & scripturas, in multas partes vergētes. Deinde subiungit Clemens: Sed fieri hoc non oportet: non enim sensus extrinsecus ab alteris alienum & extraneum debetis querere, (sic enim est in vetustis exemplaribus manu scriptis, Vaticano, & Florentino sancti Marci) aut quomodò ipsum scripturarum autoritate confirmetis, sed ex ipsis scripturis sensum capere veritatis. Hoc est quod hodiè noui hæretici faciunt. Ipsi enim sunt, qui sensus extrinsecus, ab alteris, qui sumus nos, alienum & extraneum quærunt, quia non ipsi ante nos fuerunt: siquidem ante Luterum, qui eis sectam & nomen dedit, non fuerunt: hi ergo sunt, qui sensum istum suum extrinsecus quæsitum, ab alteris, qui plurimis seculis antecesserunt, alienum & extraneum, quomodò scripturarum autoritate confirmet, semper quærunt: vnde verbū Dei abundanter habitat in ipsis, sed non in omni sapientia, vt Paulus Colossensibus præcepit, sed in omni insipientia: quoniã semper scripturas suo sensu resonant, ex quibus quidem oportet, inquit Clemens, sensum capere veritatis, sed quæadmodum capere oportet, statim subiungit, inquit: Et idè oportet ab eo

Qui interpretes cur vnde redarguendi.

Que sint traditiones hominum.

Quo cathedra Moysi vmbra fuerit cathedræ Petri.

Vbi quò doctrina vera à falsa discernatur.

Locus epistolæ 5. Clementis emendatus.

Coloss. 3.

intelligentiam discere scripturarum, qui eam à maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat: hoc ipsum dixit, paulo antè idem Clemens ex persona beati Petri *κατὰ τὸν παραδοσιντα κανόνα*, id est, secundum regulam traditam, regulam enim traditam, vocat regulam veritatis traditæ, quæ est traditio maiorum. deinde subiungit: Sic enim fit, vt & ipse possit ea, quæ rectè suscepit, competèter asserere. Noui ergò hæretici, qui veritatè à maioribus traditam respuerunt, & scripturas secundum eam interpretari nolunt, quia non rectè didicerunt, neq; rectè docere possunt, errantes ipsi, & alios in errorem inducentes. In hanc regulam interpretandi scripturas sanctas secundum traditionem maiorum vsq; ab ipsis apostolis, intuens B. Irenæus, sic libro 3, contra hæreses cap. 3. scripsit: Sed quoniam valdè longum est, in hoc volumine omnium ecclesiarum numerare successiones, maximæ & antiquissimæ, & omnibus cognitæ, à gloriosissimis duobus apostolis Petro & Paulo

Regula traditionis in interpretandis scripturis ad reuergendos hæreticos ab Irenæo notata, & commentata.

Quanta vis sit traditionis maiorum ad obfirmendam legitimam interpretationem legum & præceptorum non solum Moyses & 70. Seniores & in nouo testamento Apostoli per spiritum dei perseruent, sed ex parte Gentiles dicit natura.

Romæ fundatæ & constitutæ ecclesiæ, eam, quam habet ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per successiones episcoporum peruenientem vsq; ad nos, indicantes, confundimus eos, qui quoquo modo, vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel cæcitatè & malam sententiam, præterquam oportet, colligunt. Huius ergò traditionis non scriptæ quanta vis esset ad reuergendos falsos interpretes, & ad obfirmandam legitimam legis interpretationem, nõ solum intellexere, qui spiritum Dei acceperunt, vt illi primi, Moyses & Septuaginta Seniores, veteris testamenti ministri, & post eos sancti Apostoli ministri noui, eorumq; successores, sed etiam gentes, quæ legem non acceperunt, natura decem, hoc vt cunquè cognouerunt. Hinc enim Lacedæmonij legibus non scriptis vtiebantur, vt eorum legislator Lycurgus iussit, nõ solum, vt antè dixi, quia (vt Plutarchus scribit) quæ præcepta sunt, & maximè ad felicitatè & virtutè ciuitatis faciunt, existimabat sine scripto in mores & institutiones ciuium induta, immutabilia manere, sed etiam, vt ego quidè opinor, quia intelligebat sapiens legislator, facilius esse, ea deprauare, quæ magis ex materia constant, quam quæ minùs: faciliùs, inquam, deprauare tum scripturam, quæ ex charta & atramento constat: tum sensum, qui materialibus verbis scripturæ materialis subiectus est, velut anima corpus induta, dum hanc vocè, quæ scripta est, ego hoc, ille non hoc, sed aliud significare contendit, quàm deprauare mentem seu sensum legislatoris, qui vnus est, à principio explicatè traditus. Qui enim traditionem magistri profitentur, non tam sermonem aut scripturam magistri, quàm mentem eius, quæ falsa intelligentia aut interpretatiõ, corrumpi & adulterari non potest, profitentur, & ad regulam illius mentis siue sensus, sermonem & scripturam eius accomodant. Hoc, vt dixi, ministros vtriusq; testamenti perfectè docuit spiritus Dei: gentes verò ex parte docuit naturæ instinctus, vt iam noui hæretici, dum traditiones reijciunt, quæ ad benè vtendum scripturis necessariae sunt, neq; spiritum Dei audiant, qui in vtrunq; testamentum traditionem suam contulit: neq; naturam, quæ traditio-

nē defendit: immò imprudentiores sunt priscis, qui, vt sanctus Irenæus in libro 3. ait, cum ex scripturis arguuntur, in accusationē conuertuntur ipsarum scripturarū, quali nō rectē habeant, neq; sint ex autoritate: (hoc iam noui hæretici ex parte fecerunt, epistolam Iacobi, & Iudæ, & ad Hebræos, & quosdam alios libros canonicos negantes) & quia sint (inquiunt) variè dictæ: & quia non possit ex his inueniri veritas ab ijs, qui nesciunt traditionem. non enim per literas traditam esse illam, sed per viuam vocem. hæc hæretici illi, qui quidē prophetarū hic, licet mala eis mens esset. Nos ergò permanentes in ijs, quæ didicimus, & credita sunt nobis, scientes à quibus didicimus, sicut Apostolus de Timotheo scripsit, pergemus deinceps respondere ad reliqua, quæ in doctrinam epistolarum Magdeburgenses produxerunt: & quia scripturas flagitant, scripturas, vt hætenus fecimus, proferemus, cum ea traditione facientes, quæ sine scripto per viuam vocem à sanctis Apostolis & eorum successoribus, relicta tanquam depositum semper in ecclesia fideliter custodita est. dabimusq; operam, vt nihil eorū, quæ in doctrinam isti obijciunt, dissimulemus, non tam eorum falsam doctrinam refellentes, quam ea quæ vera est, quæq; in his epistolis, secundum scripturas traditur, quantum satis esse videatur, confirmantes. nō enim de dogmatibus nostris omnia, quæ dici possent, propositum est dicere, sed quæ ad institutum nostrum, id est, ad defensionem epistolarum sufficiant, vt quoad fieri possit, appareat, adiuuante Deo, operarios nos esse inconfutibiles, rectē tractantes verbum veritatis. Vtinam hoc cum vbere fructu, aut aliquo saltem paruo eorum, qui indigent, faciamus.

Responsio ad accusationem doctrinæ de sacerdotio externo in epistola secunda Anacleti: & quomodo scripturam Moysis & Pauli negare cogatur, qui relicto tantum spirituali, sacerdotium reale, externum & visibile in nouo testamento negat. item de spirituali sacerdotio simul cum externo in veteri testamento: & in quo situm sit discrimen veteris & noui testamenti, & responsio ex scriptura Pauli ad ea, quæ Lutherani & Calviniani contra sacrificium verum, externum & visibile, ex epistola ad Hebræos obijciunt.

Cap. 1.

ERgò vt aggrediamur caput de doctrina, ita enim inscripserūt, postremo (inquiunt) nūi & manifestæ corruptelæ sanæ doctrinæ in his reperiuntur. Primū enim discrimen veteris & noui testamenti tollitur Anacleti epistol. 2. vbi sacerdotium, cuius author Petrus sit, perindē vt in veteri testamento statuitur: & ad Mosais leges de Purificatione, & alijs rebus pij obligantur, cum tamen lex & Prophetæ vsque ad Ioannem durent: & in nouo testamento non sit externum, sed tantum spirituale sacerdotium,

dotium, commune omnibus Christi fidelibus, 1. Pet. 2. & Heb. 9.]

Hactenus Magdeburgen. Quia nos in nouo testamento sacerdotium visibile & externum habemus, vt Iudæi item visibile & externum sacerdotiū in vetere testamento habebant: idcirco discrimen veteris & noui testamenti à nobis ablatum putant, non intelligentes, quod dicunt, contra scripturā, de qua se iactant, dicere. Dicite mihi Magdeburgēses, interrogabo enim vos, qui typos legis nescitis, similiter atque Paulus Galatas interrogat, qui allegorias legis ignorabant: Legem non legistis dicentem in Exodo: Inspice, & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est? Neq; Paulum hoc interpretantem, cum loquens de sacerdotibus veteris testamenti, munera secundum legem offerentibus. Qui (inquit) exemplari & vmbre celestium deseruiunt, sicut responsum est Moyfi, cum cōsummaret tabernaculum: Vide, omnia facito secundum exemplar, quod tibi ostensum est in monte. Quod si sacerdotes exemplari & vmbre celestium deseruiabant: igitur & quæ offerbantur, & qui offerbant in vetere testamento, typi erant eorum, quæ offeruntur, & qui offerunt in ecclesia noui testamenti, quæ est quædam Hierusalem celestis, vt Apostolus Paulus in epistola ad Hebræos vocat. vnde idem celestia vocat, quæ in ecclesia fiunt, cum ait in eadem epistola: Necessè est ergo exemplaria celestium, id est, vetera his mundari victimis, scilicet carnalibus: ipsa autem celestia, id est, ea quæ sunt ecclesie nostræ, melioribus hostijs, hoc est, spiritualibus, mundari: illa enim suprema, quæ magis propriè supercelestia dicuntur, non indigent mundari. Igitur qui negant in nouo testamento sacerdotium externum & visibile offerentium Deo externa & visibilia munera, simul negant exemplar fuisse sacerdotium veteris testamenti, idq; contra scripturam Moyfis & Pauli. Quod si dicāt, hoc enim respōdebūt, sacerdotium vetus exemplar fuisse sacerdotij Christi, qui est sacerdos in æternum secundum ordinē Melchisedec, idq; satis esse: verum quidem illud prius est, s. sacerdotiū vetus exemplar fuisse sacerdotij Christi: sed non hoc satis est. aliud enim est, sacerdotium: aliud, ministerium sacerdotij. Sacerdotium quidem secundum ordinem Melchisedec, vnum est, sicut vna item hostia illius sacerdotij: & huius sacerdotij, atq; huius hostiæ Christus est nunc minister, & Dominus: & non minister solum, neq; ministerio visibili super terram, sicut in lege sacerdos solū erat minister sacerdotij veteris, & visibili ministerio: & sicut sunt sacerdotes noui testamenti, ministri tantum sacerdotij & sacrificij Christi. Quare si verum est, quod Paulus ait: Vetera transferūt, ecce facta sunt omnia noua: necessè est, vt etiam ministerium noui sacerdotij, quod sit ministerium tantum, illi veteri successerit, quod erat similiter ministerium tantum, alioqui non omnia facta sint noua, quod est scripturam Apostoli negare. Sunt igitur necessarij in nouo testamento sacerdotes, qui sint ministri tantum sacerdotij Christi, & corporis Christi, de quibus prophetauit Esa. c. 61. cum ait, Vos autem sacerdotes Dñi vocabimini: & λειτουργοι, id est, ministri Dei nostri.

Exod. 25.

Heb. 8.

Heb. 9.

Heb. 12.

Heb. 9.

Scripturā negant Magde. cū sacerdotiū externum & visibile negāt.

Interani non discernunt sacerdotiū Christi à ministerio sacerdotij eius, neq; ministeriū Christi, à ministerio hominum.

2. Cor. 5.

nostri. quod quidem intelligendū esse necessariò secundū literam, de nouo testamento, & sacerdotibus eius, copiosè in libris de hierarchicis ordinationibus ministrorum ecclesiæ catholicæ, demonstrauimus: ad sacerdotium autē commune spirituale tantū, & internum omnium Christianorum, nō pertinet, neq; pertinere potest sacerdotium liturgicum, id est, ministeriale, quod ad offerendum & supplicandum pro populo institutū est. Hoc enim significat vis verbi λατρευτήρ. Ac rursū idē Apostolus, & clariū adhuc in eadem epistola ad Heb. c. 10. Vmbram, inquit, habebat lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum. Etenim si ipsas imagines rerū habet nouum testamētum, quarum imaginum vmbras vetus lex habebat, sunt ergò super terram in nouo testamento veræ imagines veterum sacerdotum, tanquā in vmbrarum: at quemadmodū noui testamenti sacerdotes, illorum veterum sacerdotum tāquā vmbrarum imagines essent, nisi extrinsecūs apparerent, vt illæ veteres vmbræ apparebant? quomodò (inquam) in nouo testamento, externi illius sacerdotij typici & vmbratilis, imago esset aliqua specialis & propria visibilis, si tantū spirituales hostias in adspectabiles, id est, non cadentes sub sensum oculorū, offerremus, quod est alioqui omnium Christianorum commune? non enim negamus sacerdotium spirituale tantū, commune omnium Christianorum, sed hoc nō est imago illius typici externi, & specialis in vetere testamento sacerdotij, cuius erāt sacrificia externa & adspectabilia. Erat alioqui in veteri testamento spirituale quoq; & commune omnium Iudæorum sacerdotium: immò prius dictum est illis in Exodo cap. 19. Eritis mihi populus acquisitionis, regale sacerdotium, gens sancta, quod illis quidem omnibus ex circūcisione spiritualiter conueniebat. lex enim spiritualis erat, sicut Apostolus ait. Volebatq; Deus, vt essent omnes populus *περιούσιος*, id est, electus, sicut Symmachus interpretatus est, qui corpora sua exhiberent Deo hostiam viuentem, sicut Apostolus ait, & serua iustitiæ in sanctificatione: atque ita fierent regale sacerdotium, gens sancta, quod quia per obedientiam spirituales mandatorum Dei fit, idcirco non simpliciter hoc dixit, Eritis mihi: sed sic. Si audieritis vocē meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi, & que sequuntur. Quare cū sacerdotium spirituale & commune non solum sit in nouo testamēto, sed antecesserit quoq; in vetere, licet sit in nouo ad perfectionem adductum per circūcisionem spirituales cordis, & emundationem sordium non carnis, sed consciētiae in baptismo: necessariò relinquatur, vt externi illius & specialis sacerdotij in vetere testamento, quod umbram habebat, imago sit alterum sacerdotium in nouo, cuius ministerium sit externum & visibile super terram: quale non est ministerium sacerdotij Christi in cælo: aut umbra illa vetus carebit imagine rei, cōtra scripturam Apostoli. Iam ne videtis Magdeburgēses, quemadmodū non tollat discrimen veteris & noui testamēti pontifex Anacletus, cū tradit, vt Aaron primus in lege sacerdotale nomen accepit, his enim verbis vtitur, sic post

Negantes externū noui testamēti sacerdotium, quid ultra aduersus Moysen ac Paulū negent.

Sacerdotium, quod quale ad quid habeat aut nō habeat habitudinem.

Exod. 19.

Quō ad oēs hereticos pertinet secundum legem sacerdotium spirituale

Quid differat sacerdotiū spirituale noui testamēti, à sacerdotiū spirituale veteris.

Que testamēti veteris umbram

E e e Christum

*branecessario
requirat ima-
ginem sibi re-
spondentem in
nouo.*

*Euidens Cōs-
mentū Magd.*

*Obseruatio lo-
corum Augu-
stini de discri-
mine veteris
& noui testas-
menti.*

*Commentum
Magd. de dis-
crimine vete-
ris & noui te-
stamenti.*

Christum Dñm à Petro sacerdotalis cœpit ordo: quia ipsi primo pōtifica-
tus in ecclesia Christi datus est, dicente Dño: Tu es Petrus, & super hanc pe-
tram &c. Immodò vos Euangelium & Pauli scripturam negatis, qui in nouo
testamento sacerdotium externum speciale tollitis: & vt peccatum pecca-
to addatis, fingitis, à nobis fieri authorem sacerdotij in nouo testamēto Pe-
trum. sic enim scripsistis, de epistola Anacleti loquentes, Vbi sacerdotium,
cuius author Petrus sit, perindè vt in vetere testamento statuitur. Vestrū,
inquam, est hoc commentum: Sacerdotij enim noui testamenti author est
Christus, non Petrus: vt veteris sacerdotij nō Aaron, neq; Moyses, sed Deus
fuit author. Sic enim scripsit Anacletus, vt iterū repetam: Post Christū
Dñm à Petro cœpit sacerdotalis ordo, quia ipsi primo pontificatus in ec-
clesia Christi datus est, dicente Dño ad eum: Tu es Petrus, & super hanc pe-
tram ædificabo ecclesiam meam. An hoc est facere Petrum authorē sacer-
dotij? Sed vrgeamus adhuc hoc, quod falsò obijcitis. Cū enim dicitis,
qui ponit in nouo testamento sacerdotium visibile & externū, tollere eum
discrimen veteris & noui testamēti: sic dicitis, quasi hoc inter vetus &
nouum testamentum distet, quòd in vetere omnia sint externa & visibilia, in
nouo verò nihil. Ergò nec in nouo testamento baptisma erit externum ex
spiritu sancto & aqua visibili, q̄a in vetere testamento erant baptismata ex-
terna, licet vmbra tantū haberent, & non ipsam imaginem rei: aut si est
baptisma externum in nouo testamento, quòd hactenū non negatis: ergò
non est discrimen veteris & noui testamenti positum in externo, & non ex-
terno. Nec enim, (ait August. in libro de spiritu & litera cap. 13.) quia nō ha-
bet lex fidei, opera veterum sacramentorum, circuncisionis videlicet atq;
cæterorum, idèd non sunt opera, quæ habet in sacramentis suis huic iam
tempori cōgruis. Et ibidèd cap. 19. & 20. Propter veteris, inquit, hominis
noxam, quæ per legem iubentem & minantem minimè sanabatur, dicitur
illud, testamentum vetus: hoc autem nouum, propter nouitatem spiritūs,
quæ hominem nouum sanat à vitio vetustatis. Item libro secundo contra
aduersarium legis & Prophetarum: Multum est enim, inquit, & nimis lon-
gum, cuncta colligere, quæ in hanc sententiam beatus Apostolus dicit, legē
distinguens à gratia, quòd illa in tantum bona sit, vt bona iubeat: hæc in tā-
tum, vt bona conferat. Et contra Faustum: Ipsa, inquit, lex per Moysen da-
ta est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est: vt data indulgētia pec-
catorum, quòd præceptum erat, ex Dei dono custodiretur: Veritas autem,
vt ablata obseruatione vmbra, quòd promissum erat, ex Dei fide præ-
sentaretur. Hæc & alia huiusmodi multa, multis in locis de differentia ve-
teris & noui testamenti Augustinus. Magdeburgenses verò noui doctores
Germaniæ, discrimen veteris & noui testamenti esse somniant, quòd in ve-
tere testamento fuerit sacerdotium externum, cuius initium fuit Aaron: in
nouo verò nullum sit sacerdotium, præter commune & spirituale, id est,
præter sacerdotium ex baptismo: (sic enim vocat beatus Hieronymus) in
quo,

quo, sicut Apostolica cōstitutio lib. 3. Clemētis ait, Non fiunt, qui baptizā-
 tur, sacerdotes ex ordinatiōe, sed fiūt à Christo Christiani, regale sacerdo-
 tium, gens sancta. Vt enim antea sacerdotes & reges capite vngentur, sic
 qui baptizantur, capite vnguntur. Si quis verò ab istis quærat, quomodò
 hoc, quod dicunt, probent: respondent, 1. Petri 2. Sed videamus, quid ibi
 scriptum sit, vnde hoc probare volunt. Vos autem (inquit) genus electum,
 regale sacerdotium, gēs sancta, populus acquisitionis: cum hoc, vt antè dixi,
 prius Hebræis dictū sit, Quæcunq; enim (sicut Apostolus ait) lex loquitur,
 ijs, qui sunt sub lege, loquitur: si vos, Magdeburgen. contra nos hac autho-
 ritate probare potestis, solum sacerdotium commune & spirituale ex ba-
 ptismo, esse in nouo testamento: ergò eadem nos autoritate contra vos,
 ac multo etiam magis, probare possumus, solum quoque sacerdotiū com-
 mune & spirituale ex circuncisione, in vetere testamento fuisse: siquidem
 prius illis hoc dictum est, quàm nobis. At hoc non concedetis, vt in vetere
 testamento solum commune sacerdotium ex circuncisione fuerit, ac non
 etiam speciale ex tribu Leuitica, externum ac visibile. Igitur nec in nouo
 testamento solum sacerdotium commune & spirituale esse, hac authorita-
 te probari potest. Vana igitur & absurda, vestra pbatio est, quæ ex hac au-
 thoritate beati Petri ducitur. Videamus alteram: Et Hebræorum (inquiūt)
 9. Nec hīc explicarunt, quomodò hac autoritate probarent, quod volūt.
 Sed nec opus fuit explicare. scimus enim omnes, quomodò ex hoc nono
 capite probare conentur, non esse sacerdotium externum & visibile; scilicet
 quo probare conantur, non esse sacrificium sanctam Eucharistiam. tol-
 le enim sacrificium, sublatum est sacerdotium. Paulus ergò, neq; per san-
 guinem, inquit, hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinē in-
 troiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. & paulò pōst: Non
 enim in manufacta sancta Iesus introiuit exemplaria verorū, sed in ipsum
 cælum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis: nec vt sæpè offerat semet-
 ipsum, quemadmodum pontifex intrat in sancta per singulos annos in san-
 guine alieno: alioqui oportebat eum frequēter pati ab origine mundi: nūc
 autem semel in consummatione seculorum, ad destitutionem peccati, per
 hostiam suam apparuit. Hæc sunt, quæ in cap. 9. quod aduersus sacerdoti-
 um externum citant, ita intelligenda & interpretanda esse Luterani & Cal-
 uiniani contra nos contendunt, quasi Apostolus (vt Caluini verbis vtar)
 tota disputatione contendat, non modò nulla alia esse sacrificia, sed vnum
 illud semel oblatum fuisse, nec amplius iterandum: Ità sentiunt isti, nul-
 la alia autoritate freti, præterquam sua, contra omnium Catholico-
 rum patrum sententiam, immò contra ipsum Apostolū, vt statim docebo.
 Hoc autem istos fallit, quòd neq; Pauli propositum, neque verba eius in-
 telligunt. non enim contendit Apostolus, vt Caluinus ait, nulla alia sacrifi-
 cia esse præter illud vnum in cruce semel factum, nec amplius iterandum,
 sed contendit potius, id quod maximè vtile & in primis necessariū erat do-

*Apostolica cō-
 stitutio de sa-
 cerdotio spiri-
 tuali omnium
 Christianorū*

Rom. 3.

*Quò Magd. re-
 darguatur, ex
 loco Petri 1. c.
 2. quo tentant
 probare solūm
 esse sacerdotiū
 spirituale, &
 nullum externa-
 rum.*

*Propositum
 Pauli in epist.
 ad Heb de ho-
 stia Christi.*

Ecc 2 cere,

Vnde ortus
error Luteran
orum, existi
māiū tolli a
Paulo sacer
dotium & sa
crificium ex
ecclesia.

Vbi, & quō
Paulus hostiā
ab oblatione
distinguat.

Heb. 12.

Malach. 1.

Heb. 7.
Modus obla
tionis hostiā
in celo alius
ab oblatione
in ecclesia.

cere, vt etiam eruditissim. author & optimus dogmatistes Ioannes Dama-
scenus in libello de communione corporis Christi, qui adhuc Græcè extat,
sensit, nō esse, nisi vnum corpus, quod in cruce oblatum est, & quod in cæ-
lo nunc offertur, & quod in ecclesia: quia vnum illud in cruce, perfectissi-
ma hostia fuit: ita vt alio corpore præter illud, non opus fuerit: sicut non
opus fuit alio sacerdote adducere per seipsum ad Deum præter Christum:
sed isti non distinxerūt (vnde eorum error ortum duxit) corpus oblatū, ab
oblatione: neq; rursus ab oblatione, modum oblationis: neq; sacerdotē per
seipsum adducentem ad Deum, à sacerdotibus adducentibus per Christū,
quæ omnia D. Paulus nō obscurè distinxit. Vnum itaq; corpus est, quod in
cruce oblatū est: & quod in cælo reuelata facie, & in propria specie glorio-
sa, semper pro nobis offertur: & quod in ecclesia relictū est nobis ad offe-
rēdum in mysterio sub specie panis & vini. sed indicemus, vbi Apostolus,
& quomodo hæc distinxerit, & notārit. Dicite mihi Magde. cum Paulus ait
cap. isto 9. quod contra nos citatis, Necessè est ergo, exemplaria quidē cæ-
lestium his mundari, ipsa autem cælestia melioribus hostijs: quæ sunt istæ
meliores hostiæ, quibus mundantur cælestia, id est, ea quæ ad ecclesiam nos-
tram pertinet, quæ est secundum Apostolum vna & eadem cum Hierusalē
cælesti, & si (vt Aug. coll. 3. contra Donatistas ait) aliter nunc est, aliter po-
stea futura: (nisi fortè vultis, non super terram, sed in cælo ipso mundari
peccata) quæ, inquam, sunt istæ meliores hostiæ? Non enim sunt hostiæ spi-
rituales orationum & cultus rationalis, vt fortasse dicetis. Nō enim victi-
mæ illæ veteres, cum quibus has hostias cōparat Apostolus, & quibus me-
liores esse dicit, orationibus & cultu rationali carebāt, præsertim, cum san-
cti & spirituales sacerdotes, in lege quoq; sacrificarent. Restat igitur, cum
nō sit nisi vna hostia substantialis infinitæ virtutis, quæ Christi corpus est,
hac enim hostia mūdatur ecclesia Dei super terrā, vt necessariò hostias nu-
mero multitudinis vocet oblationes huius vnus hostiæ. vtrunq; enim si-
gnificat verbū Græcum *δωσία*, & victimā, quæ propriè dicitur *δύμα* & obla-
tionē, quæ etiā hostia dici solet, siue immolationē: sicut apud Latinos sacri-
ficiū interdum pro ipsa victima, q̄ immolatur: interdum pro actione ipsa
sacrificādi, accipitur. Distinguit igitur Paulus in ecclesia Dei, oblationē à
victima siue corpore oblato: & sacerdotiū externū in ea confitetur, siquidē
multas in ea oblatiōes ponit vnus corporis, quod scilicet à multis, immò
infinitis sacerdotibus ab ortu solis vsq; ad occasum, iuxta pphetiam Ma-
lachix, immolatur: & quod in cælo ab ipso cælesti ministro, eodemq; Dño,
p nobis Deo patri alio modo, nempe reuelata facie, offertur. Vnde statim
subiūgit: Nō enim in manufacta sancta Iesus introiit exemplaria verorū,
sed in ipsum cælū, vt appareat nūc vultui Dei pro nobis. sempiternū enim
habet sacerdotiū, sicut idē ait, semper viuens ad interpellandū pro nobis.
Modū itaq; oblationis, distinxit hīc Apostolus ab oblatiōe, q̄ in ecclesia fit,
eiusdē hostiæ in mysterio, cū dixit, Vt appareat nūc vultui Dei p nobis, De
hac

hac eadem oblatione in cælo dixerat paulò antè, Talem habemus pontificem, qui confedit in cælo, sanctorum minister & tabernaculi veri, quod *Heb. 8.* fixit Deus, & non homo. id est, qui confedit, vt ministerio offerendi sanctum tabernaculum corporis sui, quod spiritu Sancto Virgini superueniente conceptum est, fungeretur. vndè statim subiungit: Omnis enim pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur. vndè necefsè est & hunc habere aliquid, quod offerat. habet scilicet illa sancta, quorum est *λατρουργος*, hoc enim verbo vsus est D. Paulus in hoc loco, id est, minister, ad offerendum, & supplicandum pro nobis. hæc enim est vis verbi. De his sanctis prophetauit Esaias, dicens: Dabo vobis sancta David fidelia. quod beatus Paulus in Actis Apost. de resurrectione corporis Christi interpretatus est: habet, inquam, illa sancta, & illud tabernaculum quod dixit, quæ humanitatem eius significant, cuius est Christus minister ad offerendum eam pro nobis, idem minister & Dominus sui sacrificij, & non sicut sacerdotes ecclesiæ, qui sunt ministri tantùm, non per seipfos ad Deum adducentes, sicut Christus, vt Apostolus de eo dicit, sed adducentes per Christum. vndè non sunt successores Christi, quod Lutherani per calumniam Catholicis obijciunt, quasi nos hoc dicamus, quod nunquam somniauimus. minister enim, si minister tantùm manet, non succedit, neque succedere potest Domino: Christus autem, vt iterùm dicam, sui sacrificij est non minister tantùm, sed minister simul & Dominus. Esse autem ministros tantùm, & quidem multos & vbiquè, non solùm non minuit gloriam Domini, sed auget eam, vt vel ratio ipsa naturalis nos docet. Rursus cùm Apostolus nõ multò post c. 10. ait, Voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur hostia pro peccato, sed terribilis quædam expectatio iudicij, & ignis æmulatio. Quæram hoc loco ab istis, qui hæc nõ considerant, quænam ista hostia, quæ non relinquitur voluntariè peccantibus post acceptam notitiam veritatis, sed relinquitur non voluntariè peccantibus? Hoc enim necefsitas consequentiæ postulat. alioquì quorsùm voluntariè peccantes notasset Apostolus, nisi vt hos ab illis distingueret? ita vt his non relinqui, illis contrà relinqui, intelligeremus. nobis certè Apostolica traditio, quæ in ecclesia custoditur, satis interpretatur, qui sint isti voluntariè peccantes post acceptam notitiam veritatis, id est, post illuminationem baptismi, quibus non relinquitur hostia pro peccatis, ij scilicet *quos dicat Apost. voluntariè peccantes post acceptam notitiã veritatis, qui bus nõ relinquitur hostia pro peccatis. & quomodo traditio Apostolica sit interpretis huius loci.* quibus non relinquitur hostia pro peccatis, quia non offert pro eis, immò nec ab eis accipit oblationes. Vndè sanctus Timotheus Alexandrinus, vnus ex ijs S. patribus, qui concilio secundo post Nicenum interfuerunt, in proœmio narrationis miraculorum sancti Menæ Aegyptij, Hostiam ait mundam & incruentam offerri Deo in ecclesia quotidie *ἡσ ἐπιστορεφὴν καὶ μετανοιαρ πάντων τῶν πιστῶν*, id est, ad conuersionem & pœnitentiam omnium fidelium. Quòd si ad con-

Heb. 9.

uersionem & pœnitentiam omnium fidelium offertur, ergò ijs, quos ab-
 horrere à pœnitentia, & ab ea auersos esse ecclesia iudicat, & ob eam cau-
 sam eos excommunicat, non relinquitur huiusmodi oblatio hostiæ: ita vt
 qui pro eis offerat, iudicio ecclesiæ repugnet. Veruntamen etsi hostia my-
 sticè, id est, oblatio corporis Domini in mysterio, istis non relinquatur
 in ecclesia, relinquitur tamen hostia in cœlo appàrens vultui Dei reuela-
 ta facie, & semper viuens ad interpellandum pro nobis omnibus, quan-
 diù in hac vita sumus. Nec enim desperata est salus excommunicati, tam-
 etsi non relinquitur ei super terram hostia: quæ ideò non relinquitur, vt
 spiritus eius, qui sic ab ecclesia sancta punitur, saluus sit in die Domini.
 Quare qui in cœlo solùm λειτουργίαν corporis Domini relinquit, & corpus
 Domini relinquit in ecclesia λειτουργίαν, id est, sine ministerio offerendi
 illud, & supplicandi Deo per oblationem eius, scripturam Pauli negat, quæ
 dicendo non relinqui hostiam, in ecclesia scilicet, voluntariè peccantibus,
 simul docuit relinqui non voluntariè peccantibus. ex quo fit, vt necessa-
 riò ponendum sit sacerdotium externum & visibile in ecclesia, sicut visi-
 bilis est hostia, quæ offertur. Sed vt magis adhuc pateat, hoc, quod Aposto-
 lus ait, non relinqui iam hostiam voluntariè peccantibus post acceptam
 notitiam veritatis: necessariò intelligendum esse de hostia, quæ in memo-
 riam illius cruentæ, de qua antè differuerat, semper in domo Dei, quæ est
 ecclesia, offertur, in qua hostia non appàret Christus, sed velatus est, ex ipsi-
 us Apostoli verbis eliciamus. Dixerat enim in extrema parte cap. 9. Nunc
 autem semèl in consummatione seculorum ad destitutionem peccati per
 hostiam suã apparuit. Cùm autem dicit, apparuisse semèl per hostiã suam,
 de illa hostia dicit, quæ semèl oblata est in propria specie & forma, quam
 viderunt omnes, qui circumstabãt. hoc enim significat verbum πειραισµα,
 de qua etiã hostia, per quã apparuit, dicit statim proximo c. Vna enim ob-
 latione consummauit in sempiternũ sanctificatos, quia scilicet semèl obla-
 tus est ad multorũ exhauriẽda peccata, siue ad destitutionẽ peccati, vt idem
 dixerat. hoc enim significat, consummãsse in sempiternũ sãctificatos, id est,
 perfecisse sanctificationem corporis, animæ & spiritus, auferendo pecca-
 ta. & rursus de huius hostiæ oblatione subiungit: Vbi autẽ horũ remissio,
 iam non est oblatio pro peccato. quia ad exhauriẽda peccata, semèl obla-
 tus est moriendo, sic enim dixit in fine c. 9. Et quemadmodũ statutum est
 hominibus semèl mori, post hoc autem iudicium, sic Christus semèl obla-
 tus est, scilicet moriendo. Quare cùm paulò post in eodẽ c. 10. dicẽdo, non
 relinqui hostiã voluntariè peccantibus post acceptam notitiã veritatis, si-
 mul docuerit secundũ cõsequentiã sermonis, relinqui hostiã nõ volun-
 tariè peccantibus, necesse est, vt loquatur de hostia, per quam non appàret
 nũc Christus. Hostia enim per quã apparuit, semèl facta est: & non amplius
 per eam apparebit, quia Christus iam non moritur. Hostia ergò, per quam
 offertur non apparendo, sed in mysterio & sub velo, est, de qua nunc Apo-
 stolu

Quomodo ex
 proprijs ver-
 bis Apostoli
 necessariò eli-
 ciatur, esse in
 ecclesia sacri-
 ficium exter-
 num & visi-
 bile.

stolus loquitur, quæ relinquitur non voluntariè peccatibus: illa enim, per quam semel apparuit in cruce, nullis iam siue voluntariè, siue non voluntariè post noticiam veritatis peccantibus relinquitur: quia Christus vt semel pro omnibus mortuus est, ita nullis iam verè moritur, nisi representatiuè, siue commemoratiuè, sicut ait beatus Methodius martyr in symposio 10. virginum, quod fit in mysterio secundum institutionem Domini. Sed copiosorem confirmationem interpretationis huius loci de hostia, quæ non iam relinquitur voluntariè peccantibus post acceptam noticiam veritatis, immò totam explanationem partis c. 10. vnde incipit, fiduciam igitur habentes, ferè vsque ad extremum, quæ ad hanc hostiam pertinet, tum ex proposito Pauli, tum ex antecedentibus & consequentibus, tum ex proprietate verborum, & antiquorum patrum autoritate, & ex conuenientia sanctorum scripturarum, & traditione dogmatum ecclesiasticorum depromptam, in proprium de sacrificio incruento librum reseruamus: quem, si Dominus voluerit, aliquandò edemus. Satis nunc responsum sit ad cap. 9. epist. ad Heb. quod nobis contra sacerdotium externum & visibile idem Magdeb. obiecerunt, quòd videretur eis, tolli ibi ab Apostolo sacrificium externum & visibile. quo sublato, consequens esset, sublatum esse sacerdotium visibile. Nos verò docuimus, quemadmodum Paulus dicat, sacrificium incruentum relinqui in ecclesia non voluntariè peccantibus, quo relicto, necessè sit, relictum esse in ecclesia sacerdotium externum & visibile secundum doctrinam Apostoli. de quo sacerdotio qui plura ex scripturis sanctis desiderat, legat, si placet, duos quos de hierarchicis ordinationibus ministrorum ecclesie catholice contra schismaticas Lutheranorum ministrorum & Superintendentium vocationes, nuper libros edidimus.

Defensio doctrine de libero arbitrio in epistola Clementis: quomodo consonet scriptura: & quomodo scriptura in mandatis de faciendis, coniungere soleat gratiam cum libertate voluntatis: & quomodo hanc consuetudinem sancti patres imitati sint, testimonio etiam ipsorum Magdeburgensium in centuria quarta in ijs, quæ de libero arbitrio ab antiquis scripta approbant: & de obseruatione consuetudinis scripturæ apud Philonem Alexandrinum, quando in scriptura tota potestas electionis nostræ Deo tribui videtur, & quando homini. Item explicatio Methodij martyris de libertate, quæ quomodo cum gratia Dei cohereat, exemplo aptissimo demonstrat.

Cap. 2.

DEinde (inquiunt) doctrina de libero arbitrio in Clementis epist. 1. & 3. & alijs corruptè proposita est. Voluntatis enim viribus tribuitur, non tantum velle, in rebus ad salutem pertinentibus, sed etiam perficere, & misericordiam consequi, cum tamen Deus sit, qui faciat vt velimus, & perficiamus &c. Tanta est Magdeburgensibus calumniandi libido, vt
ca libi.

*Conferuntur
quæ Clemens
de libero ar-
bitrio scripsit,
cum ijs, quæ
Magd. finxe-
runt scripsisse.*

ea libidine acti præcipites, quicquid primo ad aspectu ad calumniam rapere posse sibi videantur: id inconsideratè ac nullo iudicio rapiant. Ex quo fit, vt passim decipiantur: vt hoc loco fecisse demonstrabo, redarguens eos tum ex scripturis, tum ex ijs, quæ idem Clemens in prima epistola scripsit, tum etiam ex ijs, quæ ijdem centuriatores parùm memores, in centuria 4. de libero arbitrio, à scriptoribus illius seculi scripta, probârunt. Conferamus ergò priùs, quæ Clemens scripsit, cum ijs, quæ isti finxerunt. Si quis, inquit, audiens sermonem veri prophetæ, velit recipere, aut nolit, & com-
plecti onus eius, id est, mandata vitæ, habet in sua potestate. liberi enim sumus arbitrij. nam si hoc esset, vt videntes ea, iam non haberent in potestate aliud facere, quàm audierant, vis erat quædam naturæ, per quam liberum non esset ad aliam migrare sententiam. Aut rursus, si ex audientibus nullus omninò reciperet, & hoc naturæ vis erat, quæ cum aliquid fieri cogeret, alteri parti non daret locum. Nunc autem, quia liberum est animo, in quam velit partem declinare iudicium suum, & quam probauerit, eligere viam, constat euidenter, inesse hominibus arbitrij libertatem. Hæc sunt, quæ Clemens in hac epistola de libero arbitrio scripsit. Percontemur nunc Magdeburgenfes, vbi Clemens hoc loco voluntatis viribus tribuit non tantùm velle in rebus ad salutem pertinentibus, sed etiam perficere, & misericordiam consequi? Respondebunt fortasè id tribuisse, cum dixit: Si quis audiens sermonem veri prophetæ, velit percipere, aut nolit, & amplecti onus eius, id est, mandata vitæ, habet in sua potestate: liberi enim sumus arbitrij. An dixit Clemens, habet hoc in nuda & sola potestate sua? si enim hoc dixisset, profectò viribus voluntatis, quod isti dicunt, tribuisset. at non hoc dixit: cur igitur sic interpretamini, quasi dixerit? Nisi quia vestro more facitis, qui, quæ in scriptura & sanctis patribus scripturas sanctas imitantibus, coniuncta sunt, facile disiungitis, sicut in vestro falso dogmate de iustificatione fecistis, quod de fide non sola scriptum erat, de sola fide interpretantes. Quæro rursus, respondete mihi: cum ait Dominus in Deuter. Mandatum hoc, quod ego hodiè præcipio tibi, non supra te est, neque procùl positum, nec in cælo situm, vt possis dicere, &c. & paulò post: Considera, quòd hodiè proposuerim in conspectu tuo vitam & bonum, & econtrariò mortem & malum, vt diligas Dominum Deum tuum, & obedi-
as voci eius: respondete, inquã, mihi, cum hoc loco dixit lex: Quod præcipio tibi, non est supra te, & proposui in conspectu tuo vitam & bonum, vt diligas Deum, & elige vitam, vt viuas: an viribus tantùm voluntatis tribuitur potestas eligendi & perficiendi hæc non puto dicetis, nisi hunc quòque librũ Deuteronomij negatis, quod, hæctenus nõ fecistis. Scriptura igitur diuina in mandatis Dei faciendis solet non separare potestatem liberi arbitrij à gratia Dei, à qua excitari & adiuuari debet, vt rectè velit, & vt bonum perficiat. Item sanctus Iob: Sicut caseum (inquit) coagulasti me. Et paulò post: Vitam & misericordiam apud me posuisti. Hoc enim dixit, vt
ait

Deut. 30.

*Consuetudo
scripturæ cõ-
iungendi ea,
quæ non sunt
separanda vt
coniungendi
cum fide, opes
ra fide, & cõ
libertate vo-
luntatis ad
benè operan-
dum, gratiam
Dei.*

ait sanctus Maximus in responsis quaestionum ad Thalassium, τοῦ ἀντιθέου παρέρω, id est, representans liberum arbitrium: quod perinde est, inquit, quasi diceret: In me posuisti, vt viuerem, & mei miserer obediendo, & custodiendo mandata tua. An Iob, cūm hoc dixit, gratiam Dei negauit? aut vos eum, quōd sic locutus sit, repræhendetis? Rursū, cūm Salomon ait in Prouerb. cap. 16. Cor hominis disponit viam suam: sed Domini est dirigere gressus eius: tribuit ne viribus tantum voluntatis, vt se preparat? Minimè. Non enim preparat se, nisi volendo: Deus autem est, qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate, sicut Apostolus ait. Deindè quid est, disponere cor hominis viam suā, nisi præparare bona opera? Hæc enim sunt viæ cordis, quæ disponuntur: at Paulus ait de bonis operibus, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus: immō idem Salomon ait c. 3. A Domino paratur voluntas. Sic enim est apud 70. Item cūm ait idem cap. 18. In manu linguæ, id est, in potestate linguæ est vita & mors. tribuit ne foliis viribus voluntatis, quæ linguam ad loquendum mouet, loqui bonum sermonem ad edificationem, qui sale sit conditus, vt det gratiam audientibus? Minimè. Cur ergō locutus est ita, nisi quia cum potestate voluntatis ad benè loquendum, coniunxit gratiam, quæ voluntatem ad benè volendum, & ad bonam voluntatem perficiendum adiuuat? Quōd si aliud adhuc clarius exemplum vultis Magdeburgenses, Apostolus ait: Non enim auditores legis iusti sunt, sed factores legis iustificabuntur: deindè subiungit exemplum gentium, quæ sine lege iustificantur, inquit: Cūm enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt: eiusmodi legem non habentes, sibi ipsi sunt lex. An cūm dixit, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, viribus tantum voluntatis hoc tribuit Apostolus? aut cūm dixit euangelista in parabola de distributione talentorum, ex quibus sunt virtutes & opera bona, quæ sunt dona Dei, dedisse vnicuique secundum virtutem propriam, solis viribus voluntatis humanæ tribuit præparationem ad ea accipienda? Quis hoc dicat? sed dicent fortasè Magdeburgen. & quidem restè, si tamen dicant, apertè aliàs Apostolum dicere, Deus est, qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate: & illud: Non quōd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, & alia eiusmodi, ex quibus locis facile intelligi possit, quomōdō illud accipiendum sit paulō obscuriùs dictū, Naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt: & item illud, Vnicuique secundum propriam virtutem, sic enim vocat præparationem, quæ non est tamen iuncta à Dei gratia, immō ab ea anticipatur: est enim conatus proprius voluntatis secundum Dei gratiam, qui alius est à conatu proprio voluntatis, secundum potentiam: verunq; distinxit Iustinus martyr, in apologia priorè, cūm distinxit semen rationis insitæ, secundum potentiam tributū, & semen rationis insitæ, secundum gratiam participatum, quod beatus Iacobus in epist. sua ἡμετέρον λόγον, vocat, id est, insitum verbum, quod potest

Fff quit)

Predicatio Petri quotidiana de libero arbitrio in epistola. 1. Clementis, non sibi, sed Deo attribueri, qui in se aliquid boni viderit.

quit) saluare animas vestras. Hoc ergo ipsum vobis respondemus, Centuriatores, quod Clemens in hac epistola scripsit: id si vobis obscurius videbatur, & aliquid deesse, non continuo accusare, sed ex alijs locis eiusdem Clementis, supplere & interpretari oportebat: vt cum ait in prima epistola, hanc fuisse Petri quotidianam prædicationem, Deum diligere, & proximum velut seipsum: abnegare seipsum sibi, vt Iesum Christum Dominum nostrum sequatur, & nihil eius amori præponere: veritate corde & ore proferre debere. Et paulò post, nè omnia repetam, Boni aliquid in se cum viderit, Deo attribuere, non sibi: & malum, à se factum cognoscat, & sibi imputet: An attribuere Deo, & non sibi, cum aliquid boni in se viderit: erit hominis voluntatis viribus tribuentis non tantum velle, sed perficere, & misericordiam Dei consequi, vt vos vestro more sine vilo Dei timore, maleuolè & inuidiosè de Clemente, beati Petri discipulo & successore, ac glorioso martyre, finxistis? Et paulò post: Propter quod deprecor te (inquit) charissime, vt doceas attentius hunc prædicationis ordinem, & absolutionum dies, vt saluentur animæ hominum, quæ occulta Dei virtute, quem debeant diligere, priusquam doceantur, agnoscant. An qui dicit, occulta Dei virtute opus esse ad cognoscendum Deum, vt animæ saluæ fiant, voluntatis tantum viribus tribuit velle & perficere in ijs, quæ ad salutem pertinent? subiungit deinde: Operum verò ratio potestati & arbitrio vniuscuiusque permittitur: & hoc ipsorum est proprium. De operibus loquitur, quæ non fiunt propter veritatem, id est, propter Deum: subiungit enim, Desiderium verò habere ad doctorem veritatis, hoc à patre cælesti donatum est. Sed

Deprehensio Magdeburgensium in manifesta calumnia.

salus in eo est, vt voluntatem eius, cuius amorem & desiderium, Deo largiente, conceperis, facias &c. Est ne hoc solis viribus voluntatis tribuere velle & perficere in ijs, quæ ad salutem pertinent? est ne, inquam, hoc solius voluntatis humanæ, facere voluntatem Dei, ipso largiente desiderium faciendi eam? quis non videt, deprehensos hic Magdeburgenses in manifesta calumnia? immò redarguamus eos, vt antè promissimus, ex ijs, quæ illi ipsi in centuria quarta in capite doctrinæ de libero arbitrio, scripserunt his verbis: De libero arbitrio quæ commodè & tolerabiliter à doctoribus huius ætatis tradita videntur, sic habent: Deinde recitant inter cæteros auctores, quæ sanctus Athanasius in libro contra gentes scribit: Anima (inquit) condita est libera, potestque bona vt eligere, ita & auerfari. agnoscens arbitrij sui libertatem, conspicit se posse in vtranque partem membrum corporis vti, siue ad ea, quæ sunt, siue ad ea, quæ non sunt: sunt quippe bona, non sunt autem mala. Hoc Magdeburgenses confessi sunt ex eis esse, quæ commodè de libero arbitrio à doctoribus illius sæculi tradita sibi videntur. At nemo, nisi Pelagianus, animam ita conditam liberam dicat, vt possit eligere bona opera benè, id est, sic vt Deo placeant, voluntatis tantum viribus sine gratia Dei. Potest enim aliquis sine fide eligere bona opera, sed non benè, vt idem Clemens in 4. epistola scripsit: sic enim ait: Neque

Redarguuntur Magd. ex ijs, quæ in centuria 4. de libero arbitrio commodè & tolerabiliter scripta esse à doctoribus illius ætatis confessi sunt.

putetis,

putetis, quòd etiam si omnem pietatem colatis, omnemq; iustitiam, baptismum verò non accipiat, spem possitis habere apud Deum: immò maiore pœna digni eritis, qui bona non benè operati estis, non benè, dixit, id est, non meritorie, vt nunc loquuntur. Cùm igitur beatus Athanasius ait de libero arbitrio, id quod vos commodè dictum esse, confessi estis, posse animam libertate arbitrij sui bona facere, quæ existunt, id est, facere bona, & benè: alia enim opera, quatenus non benè fiunt, non verè existunt, profectò cum potestate libera voluntatis coniunxit gratiam Dei, qui operatur in nobis benè velle bonum, idem reliqui sancti patres in libris suis facere solent, scripturas sanctas imitantes, quæ, vt dixi, gratiã cum libera potestate voluntatis copulare solent: vt præter ea exempla, quæ paulò supra commemoravi, cerni etiam potest in eo, quod Apostolus in epist. ad Romanos ait: An nescitis, quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiam, &c. In nobis enim dicit positam esse electionem peccati & mortis, & obedientiæ ac vitæ, quæ est ex fide: per quam viuunt iusti: at non dicit positã sine Dei gratia, sine qua non possumus mandatis Dei obedire ad iustitiam, vt viuamus. Ad hanc scripturam sanctæ consuetudinem pertinet, quod Philo Alexandrinus author eruditissimus obseruauit, quando scriptura sancta totã potestã eligendi bonum Deo, & quando homini tribuere videatur. Explicans enim in quarto libro allegoriarum legis, quem Leontius in libro τῶν συλλογῶν citat, (licet nos hunc librum nunc non habeamus) explicans, inquam, illum locum Deut. cap. 30. Considera quòd hodiè proposuerim in cõspectu tuo vitã & bonum & è contrario, mortẽ & malum: Elige ergò vitam, vt viuas, sic ait: μακάριον χρῆμα, προθέτοσ ἀμφοτέρα τοῦ δημιεργού, τὸ ἀμεινον ἰχῶσαι λαβῆν τὴν ψυχὴν, μακαριώτερον δὲ τὸ μὴ αὐτὸν ἔλεθαι, τὸν δὲ δημιεργὸν προσάγειν καὶ βελτιῶσαι, οὐδὲ γὰρ κυρίως ἀνθρώπινος νοῦσ αἰρεῖται δι' ἑαυτοῦ τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ κατ' ἐπιφροσύνην θεοῦ δωρεμένσ τοῖσ ἀξίοισ τὰ κάλλιστα. Δυσὶν γὰρ ὄντων κεφαλαίων παρὰ τῶ νομοθέτη τοῦ μὲν, ὅτι οὐχ' ὡσ ὁ ἀνθρώπος, ἠναχθεῖ τὰ πάντα ὁ θεὸσ, τοῦ δὲ, ὅτι ὡσ ἀνθρώπος, παιδεύει καὶ σωφρονίζει, ὅταν μὲν τὸ δεύτερον κατασχευῶσι, τὸ ὡσ ἀνθρώπος, καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν εἰσαγγῆσ ἰκανοῖσ τε καὶ γινῶναι τε καὶ βούλεσθαι καὶ ἔλεθαι καὶ φυγεῖν, ὅταν δὲ τὸ πρῶτον καὶ ἀμεινον, ὅτι οὐχ' ὡσ ἀνθρώπος, τὰσ πάντων δυνάμεισ καὶ αἰτίασ ἀνάψῃ θεῶ. Interpretemur Latinè: Beata (inquit) res est, quòd cùm vtrunq; author proposuerit, quod melius est, anima potest suscipere: beatius verò est, quòd nō ipsa ex se eligat, sed author eã adducat, & meliorẽ faciat. Non enim ex se humana mens eligit bonũ, sed secundũ prospicientiã Dei donantis optima eis, qui digni sunt. Duo enim (inquit) sunt apud legislatorem capita: alterum est, Deum non more humano omnia moderari: alterum, more humano castigare ac punire. Cum hoc posterius probat, id est, more humano castigare: tunc quod nostræ libertatis est, sic introducit, quasi sufficientes simus ad cognoscendũ, & volendum, &

Observatio
Philonis Alex
andrini, quã
dõ scriptura
totã potestas
electionis
nostræ Deo,
& quando
homini tri-
buere videa-
tur.

Num. 16.

eligendum, & fugiendū: cū verò illud prius ac prestantius probat, omnia scilicet Deum regere non humano more, tunc omnes vires & causas Deo assignat. Vt cū ait in Num. Nouit Deus suos: & sanctos suos adduxit ad se: & quos non elegit sibi, non adduxit ad se. Sic enim est apud 70. deinde subiungit: Si autem eligere bonum, & non eligere malum, proprie ab vna causa proficiscitur, quid me legislator, quasi potestatis eligendi competentem, vt vitam, & non mortem, eligam, hortaris? Respondebit (inquit) dicta esse hæc ijs, qui nondū magna mysteria de principatu & potestate Dei, & denimia infirmitate creaturæ didicerunt. Hactenus Philon. S. Paulus ergo nobis, qui scimus, quàm sit natura hominis infirma, & quàm nihil boni ex se possit, & quod omne datum optimum, sicut beatus Iacobus ait, & omne donū perfectum de sursum est, descendens à patre luminū, aperte dicit, non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti. Et in epistola ad Corinth. 1. cap. 15. Abundantiùs (inquit) illis omnibus laboraui: non ego, sed gratia Dei mecū, non ego, (inquit) id est, non solus, sed gratia Dei mecū, siue in me, id est, in me tanquàm instrumento libero per gratiam eius laborante: alioqui non dixisset, laboraui, est enim voluntas instrumentum liberum: quia, vt ait beatus Methodius in libro de libero arbitrio, εἰς ὧς ἐν τι γέγονε τῶν στοιχείων, ἢ τῶν ὁμοίως ἀνάγκη δὲ

Quid ex eo, quod voluntas sit instrumentum liberum, necessarium sequatur.

Quod voluntas non esset sola causa electionis bonæ, sed cōcausa, siue causa cōadiuuans.

1. Cor. 3.

λευόντων θεῶ, οὐκ ἐτι μὴδὸν ἄξιον τῆς προαιρέσεως λαμβάνει ἀλλ' ὡς θύρανον ἀν ἦν τοῦ δημιουργοῦ τὴν ἐφ' οἷς οὐ καλῶς ἐπραξεν ἀλόγως μέμψιν ὑπομένων, τούτων γὰρ αἰτίος ἦν ὁ χρωμένους, id est, si factus esset homo tāquàm vnum ex elementis, aut vnum ex eorum numero, quæ similiter necessitate seruiunt Deo, non iam mercedem libera voluntate dignam reciperet, sed potiùs tāquàm instrumentum opificis esset, de cuius non rectè factis iniusta & temeraria esset querela. Eorū enim author esset is, qui instrumento vtitur. Quare, cū sit voluntas instrumentum liberum, consequens est, vt sic ut instrumentum necessitate seruiens, per motionem eius, qui eo vtitur, secundū virtutem propriam operatur: sic voluntas instrumentum liberum gratiæ Dei, operans per motionem eius bonum, secundū quoq; virtutem propriā illud operetur: Causa q; eius fit non quidem sola & simpliciter, sed quodā modo, quæ dicitur Græcè σωμαίτιον, id est, cōcausa, sic enim princeps philosophorum vocat, cū ait in 2. lib. de anima, σωμαίτιον πῶς μὲν ἴσθι μὲν ἀπλῶς γαίτιον. Nos, causam adiuuantem, seu cooperantem, vocare solemus: Adiuutores enim Dei sumus, sicut Apostolus ait, Deus verò prima est & præcipua causa. subiungit deinde idem Methodius: Ἀλλ' οὐδὲ τὸ κρείττον ἀνθρώπου ἢ πίστατο μὴ τὸν αἰτίον εἰδῶς, ἀλλ' ἐκείνο μόνον εἰς ὃ πέφυκεν εἶναι. φημί τοιγαροῦν τὸν ἀνθρώπον τιμῆσαι προαιρούμενον καὶ τῶν κρείττωνων ἐπιστήμονα γίνεσθαι τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ τοῦ δύνασθαι ποιεῖν ἃ βούλεται δεδωκέναι, καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ εἰς κρείττον παραγιεῖν, οὐκ ἀφαιρούμενον πάλιν τὸ αὐτεξούσιον ἀλλὰ τὸ κρείττον μὴ οἶναι λογιστῆ

λοντα, τὸ μὲν γὰρ δύναθαι πάρεσιν αὐτῶ, καὶ τὴν ἐντολὴν λαμβάνει, τὴν δὲ τοῦ δού-
 ναθαι προαίρεσιν εἰς τὸ κρεῖττον τρέπειν ὁ θεὸς παραινεῖ. ὡς περὶ γὰρ πατὴρ παιδὶ
 παραινεῖ ἐξουσίαν ἔχοντι ἐκμανθάνειν τὰ μαθήματα καὶ μᾶλλον ἔχειν τῶν μαθη-
 μάτων, ὅτι κρεῖττον τοῦτο μνησθῆναι, οὐ τὴν τοῦ δύναθαι τοῦ παιδὸς ἐξουσίαν ἀφαι-
 ρεῖ, καὶ μὴ ἐκὼν μνησθῆναι βούληται, οὕτως αἱ καὶ τὸν θεὸν οὐδοκεῖ προτρέποντα
 τὸν ἄνθρωπον πείθεσθαι τοῖς προσάγμασι ἀφαιρεῖν αὐτῷ τὴν ἐξουσίαν τῆς προαι-
 ρέσεως τοῦ δύναθαι καὶ μὴ ὑπακούειν τοῖς προσάγμασι. Et pauld̄ rōst, ὡς οὐχ
 ἵνα τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἔδωκεν ἀφέλη, προσάττειν βούλεται, ἀλλ' ἵνα κρεῖττον δωρησῆται
 ὡς ἀξίω μειζόνων τυχεῖν, ἀνθ' ὧν ὑπήκουσε τῷ θεῷ, καὶ τὴν τοῦ μὴ ὑπακούειν
 ἐξουσίαν ἔχων. Interpretabor Latine: Immo neque (inquit) quod melius
 est, homo cognosceret, nisi authorem eius cognouisset, sed illud tantum,
 quod naturæ suæ insitum est. Quamobrēm cum Deus hominem honora-
 re, & scire eum meliora vellet, dedit ei potestatem, qua posset facere, q̄ vellet,
 & potestatem eius ad meliora hortatur: non quod rursus auferat potestatem
 liberam, quam dedit: sed quod velit, quod melius est, ei declarare. Habet
 enim potestatem, & mandatum accipit: sed ut velit potestatem ad meliora
 conuertere, hoc Deus admonet. Ut enim cum puerum potestatem alioqui
 habentem, pater ad perdiscendas disciplinas, & magis earum studio adhæ-
 rescendum hortatur, declarans ei hoc esse melius, non priuat puerum po-
 testate, quam habet, si non velit sponte sua discere: sic cum Deus hominem
 hortatur, ut mandatis pareat, non (inquit) videtur mihi priuare eum pote-
 state voluntatis, qua possit etiam non obedire mandatis. Quamobrēm non
 vult dare præceptum, ut potestatem, quam dedit, auferat: sed ut melius ali-
 quid donet tanquam digno, qui maiora adipiscatur, quia paruit Deo, cum
 alioqui potestatem non parendi haberet. Hęc sanctus Methodius martyr,
 quæ idcirco libet̄er attuli, ut ex exemplo, quo hic magnus doctor vsus est,
 intelligant tandem, si velint, Magdeburg. & cæteri Lutherani, quemadmo-
 dum gratia Dei cum libera potestate voluntatis conueniat. hoc enim dum
 non intelligunt, fingunt omnia nos voluntatis viribus tribuere, sicut paul-
 d̄ antè de Clementis epistola fingebant: nosq; Pelagianos videri volunt,
 quia non, ut ipsi, voluntatem propria virtute ac natura in contumeliam au-
 thoris spoliamus. Igitur quod sanctus Methodius ait de præcepto Dei, & de
 manifestatione boni, quam Deus facit, non tolli eis libertatem voluntatis,
 idem de gratia bonæ voluntatis, ac boni operis adiutrice dicendum est. Ut
 enim homo nisi quod melius est, cognosceret, nō posset bene operari: me-
 lius autem non cognosceret, nisi Deum authorem eius cognosceret: sic, Neq; gratiam
 postquam vtrunq; adiutore Deo, cognouit, non potest, nisi eodem incipi-
 ente & adiuuante, operari. Quare sicut illud non tollit libertatem, ut in il-
 lo exemplo patris puero præcipientis, & eum hortantis, clarissimè cerni-
 tur, sic gratia adiutrix, sine qua non potest voluntas hominis benè velle &
 operari, non tollit liberam potestatem voluntatis. neq; nos, ut Calvinianus

*Eruditissima
 explicatio be-
 ati Methodij
 de libero ar-
 bitrio.*

*Cur aut vnde
 Lutherani Cas-
 tholicos falsè
 asserant Pelag-
 ianos.*

*Neq; gratiam
 libero arbit-
 rio, neq; libe-
 rum arbitriū
 gratia tolli.*

1. Cor. 15.

1. Cor. 4.

*Que pulchre
Ennodius Ti-
cinenfis de li-
bero arbitrio
scripserit.*

Rom. 9.

Rom. 7.

Psal. 33.

Gene. 4.

Psal. 36.

145. 31.

1. Cor. 7.

1. Cor. 15.

Marloratus in Comment. epist. ad Cor. 1. cap. 15. fingit, laudem boni operis cum Deo partimur. Quid enim habemus, quod non accepimus? aut si accepimus, quid gloriari possimus, quasi non acceperimus, vel quam laudem nobis sumere? Totam igitur laudē & gloriam ei tribuimus, sine quo nihil boni neque incipere, neque prosequi, neque perficere possumus. Sed prius quam huic loco finem imponam, libet recitare hęc, quę ante mille annos Ennodius Ticinensis ad Constantium quendam scripsit aduersus eum, qui (vt Luterani nunc faciunt) libertatem quoque volūtatis in ijs, quę ad salutem & studium virtutis pertinent, tollebat. Ergo (inquit) vt scriptioe testamini, inuētus est homo, qui seruos Christi, quemadmodum ipse promisit esse faciendum, sub hac occasione cribraret, asserens de arbitrij libertate homini in vna tantum parte, quę deterior est, eligendi datam esse licentiam. O schismaticam propositionem, quę iuxta apocalypsim, scriptas habet in fronte blasphemias. Quę ista libertas est, si valet, edisserat, vbi hoc datur solum velle quod puniat? aut quare electionem nominet, vbi vnam tantum partem asserit fuisse concessam? quod si veritate subsisteret, locum diuina iudicia non haberent. Quid enim boni à nobis Deus noster recte quæreret, qui appetentiam eius de voluntate subtraxerat? sed iuxta Apostolum, nunquid iniquus Deus? absit. inter homines à recti discordat affectu, qui à subiectis exigit, quod in potestate non tribuit. Hoc de Deo qua cōscientia sentiatur, aduertite. Vbi est illud Apostoli, clamantis, & pro arbitrij libertate testantis, Velle adiacet mihi, perficere autem non inuenio? quid est aliud, quod dicere, nõ ui dextrum iter eligere: sed, nisi ingrediētem inuenerit gratia superna, lassabor. Nemo dubitat, nemo cōdemnat, quod authore gratię præstante, & ipse æquitatis hominibus callis aperitur. dux enim bonorum & præcessor, est gratia, quandò cælitus multiplici ad requiem incitatur hortatu, quandò nobis dicitur, Venite filij, audite me. Sed nisi talibus monitis & voluntas nostra, quę libera est, & labor præstet obsequium, ad periculū & *geenam non imperio aliquo, sed sponte deuoluimur. Itaq; aut præmiū deuotio, aut pœnam cōtemptus operatur. Alioquin non erit iusta retributio, quę aut per supplicia refertur necessitate peccantibus: aut bonā mercedē offert, ad quod attrahuntur inuiti. ergo debemus gratiæ, quę vocatur, debemus gratiæ, quę occultis itineribus, nisi resistamus, sapor nobis vitalis infunditur: nostrę tamen electionis est, quę beneficia demonstrata sectamur. Via enim scelerum non imperatrix nostra legitur esse, sed famula, cum de peccatis dicitur, Sub te erit appetitus eorum. Quid etiam sibi vult vniuersa prophetæ, quasi fertis redimta, elocutio, Noli æmulari in malignantes, Nolite confidere in principibus, Nolite fieri sicut equus & mulus? & Apostolus, Nolite fieri serui hominum. Toties noli, in superna admonitione, quod respicit, si aliud nolle non licuit? Et pauld post: Illud enim beati Apostoli, quod se muniri credit, exemplum nobiscum facit, si quę sequitur, aduertat, cum inimicus arrogantia, dixit: Gratia Dei sum id, quod sum. Mox enim

enim ne sic fugax gloria crederetur, vt lōgo interuallo à veritate descisceret, sapiens architectus adiunxit: Abundantiùs omnibus laboraui: & gratia Dei in me egena non fuit, quod dixisse est, Christus in me, quem dignè aut abundanter muneretur, inuenit. Non enim pauper est diuina gratia, sed meritorum nostrorum putatur quadam macie aut exilitate tenuari: quæ tunc non suis æstimatur meatibus fluere, quando de suis cursibus ariditatis nostræ vena nil recipit. Et paulò post de illius, qui istud docebat, proposito: Vult enim (inquit) ad illud pertingere, neminem suo vitio aut negligentia perire, si homo vtriusq; rei, boni & mali per potestatem concessa electione priuatur. Hos tantùm iactat potuisse saluari sine labore villo, sine mādatorum amicitia, quos peregrinantes à merito, fauor tantùm cælestis eripuit perindè quod in ipsum referatur, illos perisse intelligit, quos gratia noluit diuina liberare. Sed de his hæcenus, pergamus ad alia.

Defensio doctrinæ in epistola Anaclei secunda de pœnitentia cum satisfactione ex varijs locis & exemplis scripturæ sanctæ, & de satisfactione Christi in cruce pro nobis, quomodo non sustulit, sed potius confirmavit nostram satisfactionem temporalem. & quomodo probandum sit secundum regulam Apostoli, verum spiritus, qui dicitur esse scripturæ, ex Deo sit, ut explicatio & demonstratio de sacrificio sanctæ Eucharistiæ ex epistola Pauli ad Hebræos, Quomodo non deroget morti Christi, sed potius fructum eius nobiscum communicet.

Cap. 3.

AB Anacleto (inquiunt) episto. 2. doctrina de pœnitentia vitatur. miseretur enim satisfactio. Et Alexander episto. 1. peccata sacrificijs deleri docet, & per recitationem passionis, Deum placatum iri, & peccata remittere. Item sacerdotes precibus & oblationibus delere, & consumi peccata populi affirmat: quæ blasphemia & contumeliosa sunt aduersus opus & sanguinem Christi, quo solo redempti sumus, & qui vnica oblatione nos consummavit, Heb. 9. &c. Hæc sunt, quæ Magdeburgenses in epist. 2. Anaclei, & 1. Alexandri, notârunt, in quibus quedam ab ipsis inuersa sunt, quo magis odiosa fierent, vt illud, Per recitationem passionis, Deum placatum iri, & peccata remittere. quod quidem Alexander nō sic scripsit, sed aliter: Crimina (inquit) atq; peccata, oblatis his Domino sacrificijs delentur. Loquitur autem de corpore & sanguine Domini: & subiungit, Idcirco & passio eius in his commemoranda est, qua redempti sumus, & sepiùs recitanda, atq; hæc Domino offerenda. Talibus hostijs delectabitur & placabitur Dominus, & peccata dimittet ingentia, nihil enim in sacrificijs maius esse potest, quàm corpus & sanguis Christi: nec vlla oblatio hac potior est &c. Itaq; quod Alexander tribuit sacrificio corporis & sanguinis, vt peccata deleat, hoc Magdeburgenses, inuersis verbis & sententia, recitationi passionis tribuere illum sinxerunt. Sed quod satisfacere pro peccatis, &

pro

*Inuerso & de
prauatio vera
borum episto.
Alexan. in cō
tura Magd.*

pro eis delendis corpus & sanguinem Christi offerre, nō sit aduersus opus & sanguinem Christi, vt isti blasphemē tradunt, sed potiùs cum opere & sanguine Christi faciat, tametsi apud pios, & quibus Dominus dat intellectum, satis sit ad probandum autoritas apostolicæ traditionis, quam ecclesia catholica tenet, cuius testes duo nunc ex multis tam idonei, tam graues, tam sancti, & tantæ antiquitatis Anacletus & Alexander sunt: tamen quia neque isti Apostolicæ traditioni credunt, neq; Anacletum & Alexandrum non dico ad autoritatem, sed neque saltem ad antiquitatem recipiunt, vt cognoscāt indè, quid viri apostolici à principio de hac re senserint, id quod beatus Hieronymus à Pelagianis petebat, obijciens eis lib. 3. Ignatium Apostolicum virum, vt si non reciperēt ad autoritatem, ad antiquitatem saltem reciperent: idcirco vocemus eos ad scripturas, prætermisiss nunc testimonijs authorum, quibus referti sunt libri veterū, vt testes sunt Magdeburgenfes. Vbiunque enim per omnes suas centurias in omnibus antiquis patribus doctrinam de satisfactione, & sacrificio corporis & sanguinis ad delenda peccata, inter nœuos & corruptelas impiè & blasphemè referunt: quid aliud faciunt, quàm docere contra seipfos, quid omnes ecclesiastici patres omni tempore senserint & tradiderint, quod necessè est tandem referre ad traditionem Apostolorum, qui sic tum per sermonem, tum per epistolam docuerunt. Ergo Anacletus pontifex eos, qui Episcopū accusare ausi fuerint, priusquàm eum studio charitatis & familiari colloquio moneant, iubet excōmunicari, & non absolui antè (inquit) quàm per satisfactionem condignam egerint pœnitentiam. Hic Magdeb. obijciunt, vitari doctrinam de pœnitentia, quia miscetur (inquiunt) satisfactio. Ergo doctrinam de pœnitentia Apostolus vitauit, qui cum incestum illum Corinthium vellet absoluere, quia sciebat præter pœnitentiam peccati interioriorem, satisfactione quoque opus esse, scripsit ad Corinthios, sufficere illi obiurgationem, quæ à multis fiebat: sic enim vocauit illud, vitari à multis congressum & communionem eius, quod illi erat valdè æcerbum, & ab eo patienter toleratum. An non satis clarè Apostolus hoc loco significauit, satis illum peccati sui pœnas luisse, qui ita diu cum tanto animi sui dolore ac tristitia ex peccato, à multis Corinthijs vitatus esset? idq; satisfactionis vice esse debere, siquidem dicit, Sufficit ei? quod si docebat Apostolus, vt vos Magdeburgen. cum cæteris Luteranis contra doctrinam & exemplum eius docetis, præter pœnitentiam peccati, non opus esse vlla satisfactione, id est, nihil pœnæ ampliùs pro eo sustinendum esse, cum Deus sine vlla mora à verè pœnitente peccatum transferat, vt de Dauid in libro 2. Reg. scriptum est, & de Manasse in libro 2. Paralip. quod non propter illos tantum, sed etiam propter nos scriptum est, cur non statim, vt illum pœnitere audiuit, non absolui iussit? cur expectauit, quousquè dicere posset, sufficere illi obiurgationem, quæ à multis fiebat, vt absolueretur? Si illa obiurgatio exterior, ad interioriorem peccati pœnitentiam adiuncta, sufficit, aliquid

*Demonstratio
ex varijs locis
scripturae,
quod ad pœni-
tentiam adiun-
genda sit satis-
factio.*

*Pœnitentia
Corinthijs in-
cesti cum sat-
isfactione.*

*2. Reg. 12.
2. Par. 36.*

ergo

ergo deerat prius illi pœnitentiæ interiori, nempe exterior ista pœnitentiæ, quæ satisfactio vocari solet, vocabulo expresso ex ipso verbo Græco. sic enim ait, obiurgatio quæ fit à multis, *ικανὸν τῶ τοῖσιν*, id est, satisfactio fit huic. sic enim interpres Latinus actorum Lucæ, vertit idem verbum *ικανὸν*, cum ait: Et accepta satisfactione à Iasone & cæteris, dimiserunt illos. Satisfactio ergo ad debitorem refertur, siue debitor sit is, qui satisfacit: siue is, quo satisficit. Iason verò quia accusabatur tanquam author seditionis, quod Paulum & eos, qui cum eo erant, hospitio excepisset, hoc debito obligatus tenebatur, vt doceret se extra crimè esse, seq; iuste excusaret. quod quidem quia fecit, & se trahi patienter tulit, debitum soluit: cuius solutio, id est, iusta excusatio, & tractio illa, quam æquo animo vt innocens sustinuit, satisfactio fuit. In scriptura itaq; est verbum satisfactionis, licet Magister Magdeburgensium Luterus in Assertionem articuli V. contra Bullam Leonis X. dicat, se vehementer illud odisse, & in scripturis non reperiri. Illud melius, quod paulò antè in eadem Assertionem ait, in quo secum, & cum cæteris Luteranis pugnat: Hoc libens (inquit) cõcesserim, quod ecclesia mater pio affectu præuentura manum Dei, castigat filios suos satisfactionibus quibusdam, nè incurrat flagella Dei, sicut Ninivite. Quòd si pio affectu ecclesia satisfactionibus castigat, igitur non derogant satisfactioni Christi, satisfactiones ab ecclesia impositæ. Liberent Luterani, si sciunt aut possunt, à repugnantia Magistrum suum, nisi fortè aliter, quàm ille, docere velint, vt sint iam discipuli supra suum magistrum. Hanc ergo Pauli doctrinam ecclesia catholica vsq; in hodiernum diem tenet, & hanc Anacletus apostolicus Pontifex secutus est. Vos verò Magdeburgenses, vt discipuli eius, qui pœnitentiam agere non potest, id est, satanæ, non vultis vt homines per satisfactionem condignam, sicut Anacletus ait, agant pœnitentiam. Sed alio rursus Pauli loco vos hic vrgebo, qui scripturas sanctas nullo studio, nulla traditionis apostolicæ & ecclesiasticæ obseruatione, sed priuata opinione ad libidinem vestram interpretandas esse putatis. Dicite mihi, cum Ioannes baptista pœnitentiam prædicans, aiebat, Facite fructus dignos pœnitentiæ, quos fructus pœnitentiæ intelligebat? quia & illam pœnitentiã à nobis exigi non negatis: dicite, inquam, immò dicat Apostolus, qui sint illi fructus, & verum in eis sit satisfactio? quæ si sit, sequitur, doctrinam de pœnitentia, non vitari satisfactione. Paulus igitur 2. Cor. cap. 7. laudans pœnitentiam Corinthiorum, quos in priore epistola grauiter propter incestum illum reprehenderat, cuius scelus dissimulabant, numerat fructus eorum pœnitentiæ dignos, quos iam post reprehensionem tulerat: Ecce enim (inquit) hoc ipsum secundum Deum contristari vos, id est, contristari ad pœnitentiam, sicut proximè dixerat, quantam in vobis operatur sollicitudinẽ, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. In omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse negotio.

Qui enim pœnitentiã peccatorum ex corde agit, anxio & sollicito animo est

Ggg de

Act. 17.

Verbũ satisfactio-
nis in scri-
ptura, quod
Luterus ne-
gat.

Vbi Luterus
confessus sic
satisfactio-
nem,
ab ecclesia im-
positã nõ de-
rogare satis-
factio-
ni Christi.

Matt. 3.
Luc. 3.

2. Cor. 7.

Explicatio
fructuum pœni-
tentia.

*Penitentia cū
satisfactiōe in
ijs qui ad Iohā.
nē veniebāt.
Luc. 3.*

Philip. 4.

*Penitentia
Dauid cū sa-
tisfactiōe.
Psal. 118.*

Psal. 37.

Matth. 12.

Luc. 12.

Ioan. 2.

*Penitentia Nis-
taurū cum
satisfactiōe.
Sap. 10.*

*Penitentia
Adæ cum sa-
tisfactiōe.*

de salute sua: indignatur se peccasse: timet iram Dei offensus: desiderat veniam: tenetur studio & zelo alios exemplo suo ad honestè viuendum prouocàre: sumit de se pœnas pro peccatis cōmissis, deniq; neq; præterita iam, nec alia cōmittit: quin potiùs ab omnibus malis se abstinet. Sic ergò erāt illi, qui ad Ioannem veniebant confitentes peccata sua. operabatur enim in illis penitentia timorè iræ diuinæ. Vndè Ioānes illos interrogabat: Quis, inquit, docuit vos fugere à ventura ira? Item, operabatur desiderium salutis, & sollicitam curam, quid agere deberent: Vndè Ioannem interrogabāt: Quid ergò faciemus? Vt autem ad penitentiam, vindictam siue afflictionem corporis per abstinentiam, adiungerent, satis eos exemplo suo idem Ioānes docebat & hortabatur, qui habebat vestimentum de pilis camelorum, non manducabat panem, & in eremo habitabat. Præbebat itaq; se exemplum vitæ, & quos ad penitentiam vocabat, & vt fructus dignos penitentia facerent, hortabatur, eosdem sine sermone, vt vitam suam imitaretur, monebat, illud sine voce prædicans, quod Paulus Philippenibus scripsit: Quæ vidistis in me, hæc agite. An igitur dicturi sunt Magdeburgenses, doctrinā de penitentia, vitia esse Ioannem, quia exemplo vitæ suæ docebat adiungere ad penitentiam afflictionem? Rursus vitia bātne Dauid doctrinā de penitentia, qui confugiens alioqui non ad legem Moysis, quæ iubebat adulteros & homicidas occidi, qualis fuerat ipse, sed ad legem gratiæ & misericordiæ, cum aiebat, Miserere mei secundum iudicium non legis, sed diligentium nomen tuum, tamen adiungebat ad penitentiam, non solum ad utilitatem suam, sed ad doctrinam nostram, inter cæteros fructus dignos penitentia, etiam corporis afflictionem? hanc enim vocat *κένωσις*, cum ait, agens penitentia: Afflictus & humiliatus sum nimis. Vitiabantne Niniuitæ, quorum penitentiam Dñs in Euāgelio laudat, doctrinam de penitentia, cum ad eam saccos adiunxerunt, & Rex saccum & cinerem? Sed quid de Dauid, quid de Ioanne, qd de Paulo, qd de Niniuitis interrogo? Immo interrogabo vos, Vitiavit ne Dñs doctrinam de penitentia, quia non fuit contentus penitentia Adæ, quam quidem egisse, præterquam quod sapientia Salomonis testatur, satis idem ipse significauit, vt author est sanctus Irenæus lib. 2. contra hereses, cum se abscondit à facie Dñi, metuēs iram eius, quam significat aliquando, secundum idioma scripturæ sanctæ, facies Dñi. Quem quidem metum iræ diuinæ, penitentia Adæ tanquam fructum operabatur. Hunc enim inter fructus penitentia Corinthiorum numerant Apostolus, vt paulò antè dixi. Deindè textit se folijs ficis, cum essent alioqui, vt idem Irenæus ait, alia folia, quæ minùs vexare possent. Agebat itaq; penitentiam Adam, & quidem satisfactionem miscens, conuenienter legi naturali, Deo primum excitante, & adiuvante. Tale enim, inquit Irenæus, significauit, quia eam, quam habui ab spiritu sanctitatis stolam, amisi per inobedientia, nunc cognosco esse me dignū huiusmodi amictu, q̄ delectationē nullā p̄beat, mordeatq; potiùs & pungat. Et hoc semper indumentū habuisset, humiliās se-
ipsum,

ipsum, nisi Dñs misericordia commotus, tunicas pelliceas pro folijs siccis eos induisset. Hæc ille contra Tarianum & alios hæreticos. Dominus tamē non contentus Adæ pœnitentia, nec ea satisfactiōe, quā ille vtrō cum pœnitentia miscuit, aliam adhuc satisfaciendi rationem ei indixit. Eiecit enim Adam ex paradiso, nē sumeret de ligno, & vt operaretur terram, inquit: Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ, & quę sequuntur. Propter pœnitentiam enim, inquit Irenæus, maledictum trāstulit in terram, nē perseueraret in homine. Vitiauit ergō Adam exemplo suo doctrinā nostram de pœnitentia, secundū dogma Magdeburgensiu Centuriatorum: quia ad pœnitentiā interiorem, id est, ad tristitiam secundū Deum propter peccatum, extrinsecūs adhibuit satisfactiōem: immō vitiauit Dominus doctrinā suam de pœnitentia, quia non contentus, vt dixi, Adæ pœnitentia, immō neq; satisfactiōe ab ipso vtrō suscepta, aliā rursus satisfactiōem cum illa pœnitentia miscere voluit. Deniquē doctrinā Christi de pœnitentia vitiauit Apostoli, qui satisfactiōem cum ea miscbant, vt ex Clemente Romano, qui eorum doctrinā & constitutiones literis mandauit, intelligi potest. Is enim loquens lib. 2. in persona Apostolorum de eo, qui, vt agat pœnitentiā, eiectus est ex ecclesia, iubet eum admittere, facta prius diligenti examinatione, num pœniteat, dignusq; sit, vt in ecclesiā recipiatur: tum iubet absoluerē, in dicto ieiunio secundū qualitatem peccati, duabus aut tribus hebdomadibus. Ac rursus paulō pōst: Quod autem (inquit) oporteat eum, qui peccauit, in proprio peccato erubescere, satis scriptura sancta demonstrat, quæ dixit de Maria sorore Aaron, cum p ea Moses Deum precabatur, vt ei peccatū condonaret. Si pater eius expulset in faciem, nōne deberet saltem septem diebus rubore suffundi? septem diebus separetur extra castra, & postea ingrediatur. Deindē subiungit in psona, vt dixi, Apostolorum: Sic vos facere oportet ijs, qui dicunt agere se pœnitentiam peccatorum: debetis præscribere eis tempus secundū rationem peccati: deindē recipere pœnitentes, vt patres filios. Hastenū apostolica constitutio, à Clemente Romano apostolico authore scripta: quem si non vultis recipere ad authoritatem, recipite saltem ad antiquitatem, vt sciat quid ecclesia Romana ab ipso Apostolorum tempore semper teneat, & vsq; in hodiernū diem teneat. Cū igitur lex naturalis non solum ad pœnitentiā peccatorum, sed ad miscēdum cum ea satisfactiōem, Deo excitatē, prouocet: quod in ipso primo homine, & humani generis principe, principio ostensum est, profectō qui doctrinam de pœnitentia miscendo satisfactiōe, vitari dicunt, ipsi legē naturālē vitiant, immō & legē gratiæ, siquidem hæc non abrogauit legē naturæ, sed potiūs confirmauit, vt idem Clemens lib. 6. cap. 23. in persona quoq; Apostolorū tradit. Quod si lex naturalis confirmata est lege gratiæ, & lex gratiæ, quę est nouum testamentū, cōfirmata est sanguine Christi: ergō lex naturalis, sanguine Christi cōfirma

Gene. 3.

Apostolica cōstitutio de pœnitentia cum satisfactiōe. Num. 12.

Ggg 2 ta est.

Quod magde.
cum tradunt
doctrinam de
penitentia
miscendo sa-
tisfactionem
rituari, ipse
gem naturalē
et legem gra-
tia vitiant.

ta est. Non igitur satisfactio penitentialis, ad quam tanq̄ ad debitū quod-
dam naturale ratio naturalis ducit, aduersus opus & sanguinē Christi est,
vt Magdeburgenses impiē sentiunt & tradūt. Christus enim satisfecit qui-
dem per sanguinē suum in cruce pro peccatis nostris, & pœna æterna, quā
debeuimus, pro quibus impossibile erat hominē satisfacere: quæ quidem
satisfactio primū per baptismi sacramentum cōmunicatur: pro pœna verò
tēporali, pro qua possibile est hominem satisfacere, cum sit ea finita, & ani-
ma sit immortalis, & qua secundū legē naturalē debet homo vlciſci pec-
cata, quibus Deum offendit, itā satisfecit per passionē suam Dñs, vt adhuc
homo debeat, secundū legē naturalem, quam, vt dixi, per passionē suam
nō sustulit, sed cōfirmavit: debeat, inquam, pœna temporali debita, pecca-
ta, quibus Deum offendit, vindicare, nisi ministri Christi, qui potestatem
soluendi & ligandi ab eo acceperunt, hanc pœnā temporalem vel totā, vel
ex parte, secundū mensuram potestatis acceptæ condonent: quod est ap-
plicare nobis satisfactionē Christi in cruce, quam pro debito etiam pœnæ
temporalis subiit, quod Paulus Apostolus in Corinthio illo fecit, cum eū
absoluit. Quare cum obijciunt hæretici, abūdē Christum iustitiæ Dei pro
peccatis, & p pœna æterna & tēporali satisfecisse, nec esse à nobis ampliùs
requirendū: Respondemus, satisfecisse illum quidem pro omnibus, quan-
tum in se fuit: sed illis tantū valere, vt liberi sint, siue ex toto, siue ex par-
te, à debito propriæ ac priuatæ satisfactionis temporalis, quibus post laua-
cri regeneratiōem satisfactio Christi in cruce facta, à ministro potestatem
habente ad remissionem eiusmodi pœnæ temporalis vel totius, vel partis,
secundū mensuram potestatis acceptæ applicatur. quod, vt antè dixi, ad
doctrinam nostram Paulus in Corinthio illo fecit. Cum enim iudicauit,
sufficere illi secundū humanam infirmitatem, satisfactionem, quam ad
penitentiam conuenienter legi naturali Corinthius ipse adiunxerat, tunc
eum absoluit, applicans illi per potestatem suam, quam in persona Christi
administrabat, satisfactionem Christi in cruce factam & persolutā, inqui-
ens: Nam ego, quod donauī, si quid donauī, propter vos in persona Christi
donauī. Si quid donauī, inquit, quia tūc p potestatem soluendi ecclesiasti-
cam absolui mur, si cum vero corde, & fidē non ficta penitētiā agimus,
quod solus Deus nouit: idcirco nemo de altero, neque de se certum habere
potest, vtrū in gratia Dei sit. Præuū enim est (ait propheta Hieremias)
cor hominis & inscrutabile: quis cognoscit illud? Ego Dominus scrutans
cor. Et beatus Ioannes, Maior est, inquit, DEVS corde nostro, & nouit
omnia. Vndē S. Diadochus episcopus Photices in Epiro, in libro de perfe-
ctione spirituali, c. centesimo: Oportet (inquit) attendere semper sensum
confessionis, nè fortē conscientia nostra sibi mentiatur, dū quis satis se cō-
fessum esse Deo suspicatur: siquidē longē maius est iudicium Dei consciē-
tia nostra, tametsi certū exploratum q̄ habeat, nihil se sibi consciū esse, vt
B. Apostolus nos docet, cum ait: Sed neq̄ me ipsum iudico: nihil mihi cō-
sciū

1. Cor. 5.

2. Cor. 2.

1. Cor. 2.

Ibid.

Hier. 17.

1. Iuan. 3.

1. Cor. 4.

scius sum, sed nō in hoc iustificatus sum. Qui autem me iudicat, Dominus est. Haec enim ille. Redeamus, vnde digressi sumus. Cū igitur hoc, quod scriptum est ad nostram doctrinam & vtilitatem, fecisse D. Paulum in Corinthio illo iucsto absoluendo, vsque in hodiernum diem per omnes ecclesias catholicorum Orientis & Occidentis fiat, vt scilicet agentibus pœnitentiam cum tanta satisfactione, quanta sufficere videatur, peccata remittantur: aut si non satisfecerunt, ipsi sacerdotes satisfactionem imponāt, & sic per potestatem soluendi in persona Christi condonent: quomodo vos Magdeb. audetis dicere, vitari ab Anacleto doctrinam de pœnitentia, quia miscetur satisfactio? An voluit Paulus Corinthium illum absoluere, nisi postquam pœnitentiam egisse, & per eam obiurgationem, quæ à pluribus fiebat, quam patienter pro peccato suo tolerabat, satisfactionem adhibuisse cognouit? Licuit igitur Anacleto ad exemplum Pauli, idem scribere, id est, nē illi de quibus in epist. 2. loquitur, prius absoluerentur, quàm (inquit) per satisfactionem condignam egerint pœnitentiam. Denique vt semel hunc locum finiam, nos hanc doctrinam de pœnitentia cum satisfactione, quam in ecclesia catholica profitemur, ex D. Paulo Apostolo per multos testes audiuiimus, sicut idem Apostolus ad Timotheum scripsit: Quæ à me, inquit, audisti per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Per multos testes, dicit, quia sic in omnibus ecclesijs docebat, vt idem ait in epistola priore ad Corinth. Sic nostri Doctores hanc doctrinam in omnibus ecclesijs vbique tradunt. Vos verò Magdeburgenses, per quos testes audistis, quod in Germania traditis, vitari doctrinam de pœnitentia per satisfactionem, esseq; aduersus opus & sanguinem Christi? Per quos (inquam) testes audistis, nisi per solum Lutherum & eos, qui ab illius schola fluxerūt? in quibus ecclesijs, præterquam in Germanicis Synagogis, sic docetis? Si vera est vestra doctrina, & iudicio veritatis confiditis, cur contra naturam & scripturam, in causa controversa testes produci non vultis? cur iidem iudices & iidem testes esse vultis, vt Iudæi aduersus Christum fuerunt? Si scripturam per seipsam, & suo spiritu intelligi vultis, vt primus magister vester voluit, cū non sit facile cognoscere, immò difficile, quis spiritus scripturæ, & quis non, id est, quis in ea spiritus ex Deo sit. multi enim pseudoprophetæ exierūt in mundum, interpretantes scripturam non spiritu scripturæ, id est, Dei, sed spiritu mundi, vt Nouatus, Arius, Donatus: necesse est probare, vt beatus Iohannes monet, si spiritus scilicet scripturarū, ex Deo sint. (de scripturis enim interpretatus quoque est beatus Cyrillus hunc locum in comment. Esa. capit. 26.) Paulus verò docuit, quomodo probare debeamus, cū ait in priore epistola ad Corinthios, Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus, quæ à Deo donata sunt nobis, quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus, spiritualibus spiritualia comparātes. Cū igitur vnus atq;

Quod doctrina de pœnitentia cum satisfactione ex Paulo Apostolo per multos testes audita est. 2. Tim. 2.

1. Cor. 14.

1. Ioh. 4.

1. Cor. 2.

Ggg 3 idem

Quomodo pro
bandum secū.
dum regulam
Apostoli, vtrū
spiritus scrip-
turae ex Deo
sit.

Heb. 10.

Heb. 13.

Demonstratio
sacrificij in
ecclesia ex
verbo Pauli.

idem sit spiritus scripturæ, & qui est spiritus ex Deo, per quem sancti Apo-
stoli in ecclesiam catholicam, vt sanctus Irenæus in lib. 3. capit. quarto
contra hereses ait, tanquàm in depositarium diues plenissimè contulerunt
omnia: necessè est, vt loci scripturæ non secundùm humanam scientiam,
id est, carnaliter, sed spiritualiter examinentur, comparando, inquam, spi-
ritualia cum spiritualibus, hoc est, ea quæ per spiritum Dei in ecclesia ex
traditione Apostolorum didicimus, cum ipsis scripturis: id est, vera cū ve-
ris, & non falsa cum falsis, aut cum falsis vera. Vt in re proposita, de qua
agitur, cū ait Apostolus: Vna enim oblatione consummauit in æternum
sanctificatos: quod quidem Magdeburgenses contra doctrinam de pœni-
tentiâ cum satisfactione ab Anacleto traditam, obijciunt, & contra doctri-
nam de sacrificio: vt hic locus & reliqui, quos hæretici obijciunt, secun-
dùm spiritum, qui ex Deo est, intelligantur, necessè est non quidem cum
rationibus humanis & argumentis carnalibus comparare, sed cum spiritu
ecclesiæ catholicæ, quem ipsa accepit per traditionem Apostolorum, qui
doctrinam de satisfactione pœnitentiæ, & de sacrificio in ecclesia tan-
quàm depositum reliquerunt, & literis suis consignârunt. immò com-
paremus etiam cum alijs locis scripturæ. An non docuit Paulus, habere
nos in ecclesia sacrificium ad offerendum & manducandum, cū scri-
psit in epistola ad Hebræos: Habemus altare, de quo edere non habent po-
testatem, qui tabernaculo deseruiunt? Agè tu, qui sacrificium negas, in-
terpretare nobis verbum θυσιασθήριον, quod à sacrificio dicitur. Et qui sa-
crificium tollis, tolle etiam hoc verbum ex epistola Pauli, nè te con-
demnet. Cur illud relinquis? an potes in eo cauillari? si enim sacrificium
istud, vnde θυσιασθήριον fortassè dictum esse vis, orationes & bona opera in-
terpretaris, an comeduntur ista? Quòd si comedi concedas, & hîc quoquè
tropum sequi vis, cur non habent potestatem, qui tabernaculo deserui-
unt, edere de hoc altari, & de huiusmodi sacrificio, id est, de orationibus &
bonis operibus? Sed prætereo nunc reliquos scripturæ sanctæ tum de sa-
tisfactione, tum de sacrificio locos, quia non est mihi propositum, copio-
sius hîc de eis differere. Feci hoc antè in quarto libro de dogmaticis cha-
racteribus verbi Dei, in quo multa ex scripturis sanctis de satisfactio-
ne, quòd nihil passioni CHRISTI detrahat, attuli. Reliquum est, vt ad
illud nunc respondeam, quod Magdeburgenses in prima epistola Ale-
xandri accusant, & nobis quasi falsum obijciunt, sacerdotes precibus &
oblationibus delere ac consumere peccata populi: idq; esse contra opus &
sanguinem Christi, quo redempti sumus, & qui vnica oblatione nos con-
summauit.]

Heb. 10.

Apoc. 1.

Ita est, Magdeburg. Vna oblatione consummauit in æternum sanctifica-
tos: semel enim mortuus est Christus pro peccatis nostris, quæ lauit in san-
guine suo. Et si futurum esset, vt ipso iterùm moriente, nos ampliùs non
peccaremus, iterùm moreretur, sicut Carpus audiuit ex Domino, vt bea-
tus Dio-

tus Dionysius in epistola ad Demophilum narrat. Sed quia non est hoc futurum, immò potius semper peccamus, semper ille, cuius magna est misericordia, sicut scriptum est, & propitiatio illius conuertentibus ad se, apparet nunc vultui Dei pro nobis, sicut Apostolus ait, non quidem, vt sæpe offerat semetipsum, quasi aliã hostiam, quæ faciat quod illa prior hostia non potuerit, quemadmodum Pontifex per singulos annos intrabat in sancta, cum alia & alia hostia, propter imperfectionem hostiæ: sed apparet, in quã, vultui Dei pro nobis, vt offerat perpetuò Deo patri pro nobis eandem hostiam semel in cruce oblatam, id est, semetipsum per se quidem in cælo, per ministros verò suos in ecclesia, vt per participationem hostiæ in ecclesia per sacerdotes Deo patri oblatæ, fructus passionis Christi, id est, eiusdem hostiæ in cruce semel oblatæ nobiscum communicetur. Sicut Dominus quoque dixit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. De carne enim & sanguine huius sacræ victimæ siue hostiæ, quæ in templo Dei nunc mysticè immolatur, loquebatur: de qua hostia in ecclesia relicta, in eadè epist. ad Heb. locutus quoque est d. Paulus, docēs simul, quibus relicta esset, & quibus nō. Postquàm enim dixerat, Habentes aut fiduciam in introitū sanctorū, & quæ sequuntur, (quæ ego, collatis scripturæ sanctæ locis, pro demōstratione sacerdotalis & mystici sacrificij aduersus hæreticos, de hac hostia necessariò intelligēda esse, alio loco comodiorè, si Dñs voluerit, ostendā) subiūgit: Voluntariè enim peccatibus post acceptã notitiã veritatis, iã nō relinquitur pro peccatis hostia, sed terribilis quedã expectatio iudicij: Cū dicit, Voluntariè peccatibus nō relinqui hostiã pro peccatis, profectò simul docuit: vt suprã iterū dixi, relinqui hostiã nō voluntariè peccatibus. hæc enim solet esse scripturæ sanctæ cōsuetudo, ex vno cōtrario docere de altero, vt cū ait: Dñs interrogat iustū & impiū: id est, iustū & iniustū, piū & impiū: alioqui rogabo iterū, quorsum dixisset Apostolus, Voluntariè peccatibus post acceptã notitiã veritatis iã nō relinquitur hostia pro peccatis, si neq; relinquitur non voluntariè peccantibus? Sed quia hæretici hunc locū nō de hostia hac interpretantur, & scriptura suo spiritu, qui est spiritus ex Deo, intelligenda est: conferamus hunc locum cum spiritu non Luteri aut Caluini, id est, cū ijs, qui ante paucos annos à se inuenta tradiderunt, sed cum spiritu ecclesiæ catholicæ, in qua, vt paulò antè beatus Irenæus aiebat, plenissimè omnia quæ sunt veritatis, tanquàm in depositorio sancti Apostoli collocauerunt. Ab illis huius loci interpretationem per traditionem accepit, quam ecclesiastico vsu ab initio vsque in hodiernum diem exercuit. Cuius traditionis testis est Clemens Romanus, cū in 4. libro de Apostolicis constitutionibus in persona Apostolorum scribit, cap. 6. & 7. eorum oblationes esse Deo odiosas & execrabiles, qui sunt in peccatis, nec agere volunt penitentiam, cuiusmodi, inquit, sunt scortatores, fures, adulteri, & qui viduas ac pupillos opprimunt, & qui custodias replent innocentibus, & reliqui quos in eodem loco nu-

Eccl. 17.

Heb. 9.

Ad quid se offerat nunc Christus in cælo pro nobis, & per ministros in ecclesia.

Ioan. 6.

Heb. 10.

Psal. 10.

Quod hostia, quam Apostolus ait nō relinqui voluntariè peccantibus, necessariò sit hostia mystica. Irenæum.

Apostolica traditio.

co nu-

Qui sint illi
voluntariè
peccantes,
quibus nõ sit
relicta hostia
pro peccatis.

co numeravit, quorum precibus Deum iritari ait. Quamobrem vitandas esse eorum oblationes, vt oblationes meretricis ex mercede turpitudinis, & vt precium canis, qui, propter immunditiam, non poterat Deo offerri. Declarat autem adhuc magis paulò post cap. 8. quales tandem isti sint, quos dixit, Pro quibus non liceat sacrificium facere: nec ab eis rursus oblationes accipere. Sic enim ait: Ab excommunicatis nè accipiatis, priusquam membra ecclesiæ fiant. Hi igitur sunt, quos sine vlla dubitatione scire possumus velle in peccato esse, quos Apostolus voluntariè peccantes vocat, quibus non relinquatur hostia pro peccatis. Non enim dixit, Qui voluntariè peccarunt: sed peccantibus, pro quibus, ait beatus Ioannes, Non dico, vt oret quis: quod vsque in hodiernum diem seruat ecclesia catholica, sicut à sanctis Apostolis accepit, vt cum eiusmodi peccatoribus excommunicatis, nec in orationibus, nec in sacrificijs communicet. Qui igitur postquam per sanctum baptismum semel fuerint illuminati, accepta noticia veritatis, iuste & secundum ordinem pro peccatis suis ab ecclesia excommunicati, ad Deum per penitentiam & dignam satisfactionem conuerti noluerint, non iam pro eis hostiam offerre liceat. His enim clarè Apostolus pronunciauit, non relinqui hostiam pro peccatis, sed terribilem quandam expectationem iudicij, vt vobis. Sed vtinam meliora & viciniora salutis, sicut Apostolus de quibusdam ait, aliquandò sperare possimus, tametsi ita loquimur. Quod ergò dixit Alexander Pont. epist. 1. quos vos Magdeb. impiè & hæreticè accusatis, precibus & oblationibus peccata delere & consumere sacerdotes, secundum Pauli scripturam & Apostolorum traditionem, & ecclesiæ catholicæ doctrinam, dixit. Quare cum vos tantam symphoniam & conuenientiam scripturæ sanctæ, Apostolicæ traditionis, ecclesiastici vsus, & authoritatis antiquissimi patris ac martyris Alexandri Pontificis videatis, si tamen videtis, qui fidem amifistis, & lumen rationis tenebris errorum oppressum habetis: quomodò non erubescitis, vel potius à facie Domini non contremiscitis? Non enim iam epistolam Alexandri Pontificis accusatis, sed epistolas Pauli, in quibus penitentia cum satisfactioe, vt iam demonstratum est, miscetur, & hostia relinquatur non voluntariè peccantibus. Sed respondeamus ad reliqua.

Defensio doctrinæ de fide & iustificatione, in epistola 1. Clementis, ex testimonijs scripturæ ab eodem Clemente ibidem citatis. Et quemadmodum ex eis redarguatur commentum Magdeburgensium de fide, quòd sit in doctrina Petri apud Clementem sola noticia Symboli. Et quòd eisdem testimonijs scripturæ à Clemente citatis euidenter refellatur dogma hæretic. de iustificatione ex sola fide. Et quòd tradunt, fidem peccatis mortalibus amitti, neque posse fidem solam sine charitate in homine reperiri, contra scripturam esse.

Cap. 4.

DE

DE iustificatione (inquiunt) Clemens epist. 1. 3. 4. & alij passim non re-
 ctè docent. Nam Clemens epist. 1. valdè ineptè & frigidè loquitur:
 & se ità declarat, quòd sentiat, fidem significare solam notitiam sym-
 boli, & tantùm initium ac fundamentum salutis. deindè, non gratis pro-
 pter Christum absque operibus sola fide nobis salutem contingere docet.
 ait enim, per temporalia officia nos æterna gaudia mereri. Item confessio-
 ne, quæ sacerdoti fit, fide & bonis operibus æterni ignis pœnas nos effuge-
 re, & ad perpetuæ vitæ præmia nos peruenire debere. Eph. 4. Repletos bo-
 nis operibus, hæredes vitæ æternæ effici asserit. Et quidem Petrum sic do-
 cuisse, impudentissimè asseuerat, cum tamen acta Apostolorum & epistol.
 Petri apertè testentur, quòd gratis absque operibus sola fide peccatores
 pœnitentes iustificari docuerit. Act. 2. interrogatus à Iudæis, quid facere
 deberent, vt effugerent iram Dei, inquit: Delictorum pœnitentiam agite,
 & baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem
 peccatorum. & Act. 4. Nec est in alio quoquam salus: nec est aliud nomen,
 sub cælo datum inter homines, in quo oporteat saluos fieri. Act. 10. Huic
 testimonium perhibent omnes prophætæ, &c. & 1. Petri 1. Virtute Dei cu-
 stodimini per fidem ad salutem.] Hactenus quæ centuriatores annotârunt.
 Excutiamus nos singula, ostendamusq; verissima esse, & cum scripturis
 sanctis congruere, quæ beatum Petrum docuisse Clemens dicit: contra ve-
 rò, quæ centuriatores obijciunt, partim falsa esse & contra sanctas scriptu-
 ras, partim ab ipsis ficta: quale est illud, quòd se (inquiunt) ità declarat, quòd
 sentiat, fidem significare solam notitiam symboli, & tantùm initiũ ac fun-
 damentum salutis. Doctrina ergò beati Petri hæc erat, vt Clemens testa-
 tur & narrat: Omnes homines, inquit, qui Christiano censentur vocabu-
 lo, patrem, filium, & spiritum sanctum, vnum Deum & Dominum, vera-
 citer credere & confiteri. Vt autem declararet, quid esset veraciter credere
 & confiteri, nè quis suspicaretur, fidem esse solam notitiam symboli, vi isti
 fingunt declarasse Clementem, addit, Eumq; tota mente, & toto corde, &
 tota virtute diligere, & proximos suos tanquàm seipsum, docibilesq; esse
 vsque ad perfectam doctrinam ad hæc perficienda summoperè oportet, &
 quæ sequuntur. Vt iam veraciter credere & confiteri, non sit, solam noti-
 tiam symboli habere, id est, credere & ore confiteri, factis autem negare,
 sicut de quibusdam dicit Apostolus, sed etiam eum, in quem credimus, to-
 to corde & tota mente diligere. & paulò pòst, & quod in primordio, in-
 quit, eiusdem symboli præponitur, Credo in Deum patrem omnipoten-
 tem, præclarum fidei testimonium & fundamentum in prima fronte mon-
 stratur. Nec hinc fidem declarat esse solam notitiam, & assensum symboli.
 subiungit enim, Quia saluus esse poterit, qui rectè crediderit. non autem
 continuò rectè credit in Deum, qui solam notitiam Dei habet. Deniquè
 quam fidem diceret, nè quis malè interpretaretur, vt nunc Magdeburgen-
 ses interpretantur: declarat, subiungens testimonia scripturæ. Ex quibus

H h h doce-

docebimus non ita se declarasse Clementem, ut isti loquantur, quasi fides esset sola notitia symboli: nec id solum, sed etiam docuisse, fidem, quae iustificat, non esse fidem solam, sed fidem cum charitate, quae illam perficit. Ut iam hic non solum beati Petri doctrinam & Clementis epistolam, contra Magdeburgenses defendamus, sed simul etiam peruersum dogma Luteranorum refellamus, & contra scripturas sanctas pugnare demonstremus. Credere enim (inquit) oportet accedentem ad Deum, quoniam corde creditur ad iustitiam, & ore fit confessio ad salutem. Unde ait Propheta: Credidi, propter quod locutus sum. & illud, iustus ex fide uiuit: & Nisi crederitis, non intelligetis. Haec sunt testimonia, quae in Petri doctrina apud Clementem citantur, quae vos Magdeburgenses tum de mendacio, tum de errore vestri falsi dogmatis de iustificatione ex sola fide, redarguunt. Docemus ergo de qua fide in his testimonijs, in doctrina Petri recitatis, scripturae sanctae loquebantur, ut de eadem fide locutum esse beatum Petrum in sua de fide symboli doctrina, necesse sit intelligere: siquidem ad comprobandum quae de fide symboli tradebat, illa ipsa testimonia produxit. Ac primum quidem, quod Paulus dixit in epistola ad Hebraeos, Accedentem ad Deum credere oportet: de fide, qua Deo placeamus, intelligendum esse, idem Apostolus in eodem loco declarat: Dixerat enim de Enoch, quod ante translationem testimonium habuisset, placuisse Deo. Testimonium verò, quod habuit, illud est, quod scriptura Genesim testatur, inquit: Ambulauitque cum Deo, & non apparuit. Ambulasse autem cum Deo, non significat, notitiam tantum habuisse Dei, aut fidem operibus nudam, sed ex fide operatum esse mandata Dei, in quibus tanquam in vijs Domini, qui ambulat, is dicitur placere Deo. Si igitur ambulare cum Deo, non est credere tantum, quis enim hoc somniet? sed est fidem simul in vijs Domini, id est, in mandatis eius per dilectionem exercere & operari: ergo non ex fide tantum, sed ex operibus per fidem Deo placeamus. Per fidem igitur versantem in vijs mandatorum Dei, in quibus Enoch ambulauit: idem iustificatus fuit, & meruit transferri. Postquam verò dixit Apostolus de Enoch, habuisse ante translationem testimonium placuisse Deo: subiungit, Sine fide autem impossibile est placere Deo. Quod si ambulare sic cum Deo, testimonium scripturae fuit, placuisse Deo, & sine fide placere Deo non potuit: ergo ambulare cum Deo, erat habere fidem Dei, ac simul per fidem mandata eius operari, quae sunt viae Domini, in quibus ambulare oportet, si volumus cum Enoch à morte ad vitam transferri, id est, iustificari. iustus enim ex fide, quae per dilectionem exercetur, uiuit: Haec enim est, quae in Christo valet, ut Apostolus testatus est. Rursus, postquam dixit Apostolus, Sine fide enim impossibile est placere Deo, subiungit continuo: Credere enim oportet accedentem ad Deum, &c. Ergo necessario sequitur ratione connexi, ut eam fidem dicat oportere eum habere, qui ad Deum accedit, de qua dixerat, Sine fide autem impossibile esse placere Deo. Quae cum sit,

sicut

Heb. 11.

Rom. 10.

Psal. 115.

Rom. 1.

Abic. 2.

Esa. 7.

Magd. quomo

do simul hic

et calumniae

rum et men-

daciõrum, et ex-

toris apertis

conuincuntur.

Heb. 11.

Gen. 5.

Gal. 5.

sicut demonsttrauimus, non sola fides hominis, sed fides hominis ambulantis cum Deo, id est, operantis voluntatem Dei: consequens necessarium est, vt doctrina hæc Petri, in qua hoc testimonium Pauli citatum est, fidem, de qua loquitur, non declaret, sicut Magdeburgenses fingunt, esse solam notitiam symboli: sed potius fidem illam Deo placentem, de qua ibi Apostolus loquitur, id est, quæ est cum operatione mandatorum Dei. Aliud testimonium in doctrina Petri citatum, est illud Pauli: Quoniam corde creditur ad iustitiam, ore fit confessio ad salutem. Sed videamus, collatis scripturis, quomodo intelligendum sit, corde credi ad iustitiam, vtrum sine operibus, an cum operibus? Paulus Apostolus de iustitia, quæ ex fide est, interpretatus est, quod scriptura dicit in Deuteronomio: Propè est verbum in ore tuo, & in corde tuo, & in manibus tuis. sic enim est apud 70. diuini spiritus interpretes: pro quo est in editione Latinæ interpretatiõis ex Hebraico, vt facias illud: Deinde subiungit Apostolus, Hoc est verbum fidei, quod prædicamus. Si facit Clemens, vt in doctrina Petri, quam describit, fides sit sola notitia symboli, vt Magdeburgenses fingunt. aut si verum est dogma Luteranorum de iustificatione ex sola fide sine operibus, quomodo Paulus dicit, hoc esse verbum fidei, quod prædicat, quod propè est, sicut dicit scriptura, in ore tuo, & in corde tuo, & in manibus tuis: siue, Vt facias illud? An D. Paulus cum hic scripturam Deuteronomij citat pro iustitia, quæ ex fide est, quia prætermisit hoc, Et in manibus tuis, siue, Vt facias illud, diminuere voluit ex verbis prophetiæ, vt iuxta Apocalypsim beati Ioannis, auferret Deus partem eius, qui hoc faceret, de libro vitæ, & (iuxta Salomonem) reperiretur mendax: Absit. Non enim eò infanie processistis, vt hoc dicere audeatis. Prætermisit igitur Paulus illud, In manibus tuis, siue, Vt facias illud, propter breuitatem sibi familiarem: simulq; docuit, eum qui fidem sine dilectione habet, credere illum quidem, sed non corde credere, esseq; auditorem verbi tantum, sicut vocat beatus Iacobus. quales sunt, quos Luterus iustificat per fidem solam. Hi enim sunt auditores tantum, quibus quidem non conueniunt, quæ iustitia, quæ ex fide est, dicit in Deutero. vt D. Paulus interpretatus est: sic enim ait Apostolus: Quæ autem ex fide est iustitia, sic dicit: Nè dixeris in corde tuo, quis ascendet in cælum &c. Sequitur autem in Deut. vt deferat illud ad nos, scilicet mandatū: deinde subiungit: Vt audiamus, & opere cõpleamus: siue, vt est apud LXX. Vt audientes faciamus. Cum audiètes, dixit, credètes intelligit. fides enim per auditū, sed quia non satis est ad iustitiã, auditores tantum esse, sed opus est, factores esse verbi: coniunxit scriptura opus cum fide ex auditu, inquit, Et audientes faciemus. Totum hunc Deutero. locum, nè vos Magdeburgenses cauillari possitis, non nos, sed Paulus ipse, de iustitia, quæ ex fide est, interpretatur. Deinde pergit Apostolus interpretari pro sua sapientia, quod in lege prophetice & allegorice scriptum erat de iustitia ex fide, subiungens: Quia si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quod

Rom. 10.

Deut. 30.

Deut. 4.

Deut. 12.

Prov. 30.

Iac. 1.

Rom. 10.

Rom. 2.

Locus Deut.

de iustitia

ex fide, ab

Apostolo ex-

positus contra

Hhh 2 Deus

*commentum
Lutheranorum
de iustificati-
one ex sola
fide.*

Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris. Si credideris, inquit, in corde tuo: non dixit, Si credideris: sed, Si credideris in corde tuo, scilicet hoc verbum fidei, Vt facias illud: sic enim est in loco Deuterono. quem Apostolus hic sequitur & interpretatur, saluus eris. Salus ergò non consistit in credendo tantum diuinæ veritati, quod ad perfectionem fidei ex parte intellectus pertinet, sed simul in credendo corde, id est, in credendo & volendo facere ex dilectione omnem voluntatem Dei, cui credimus, quod quidem pertinet ad perfectionem fidei ex parte voluntatis. Cor enim in scriptura sæpè significat mentem cum dilectione, quia sicut cor vitam spirituales cum reliquis membris, sic mens quæ in dilectione viuit, vitam spirituales cum reliquis partibus animæ, id est, cum irascibili & concupiscibili communicat. His verbis Procopius Gazæus interpretatur illud in Prouerb. Inclina bit cor tuum ad cognoscendum prudentiam. Sed prosequamur testimonium Pauli. Postquam enim dixit, Corde creditur ad iustitiam: subiungit, ore autem fit confessio ad salutem. cum autem dixit, confessionem oris necessariam esse ad salutem animæ, quæ est propria iustitiæ, satis iam declarauit, tunc nos credere corde verbum fidei, cum quod in dilectione credimus, operamur. Ex abundantia enim cordis, vnde omnia opera bona & mala exeunt, os loquitur, sicut Dominus dixit: & Ecclesiasticus item sermonem ait antecedere omni operi: aut, sicut est in exemplaribus Græcis, sermo est principium operis. Interrogabo hic Magdeburgenses & ceteros Lutheranorum magistros, qui tradunt, per solam fidem sine operibus, & ante opera hominem iustificari, an credant ad salutem & vitam, quia iustus ex fide viuit, necessarium esse aliquandò ore fidem confiteri, vt in persecutione? non credo negabunt, nè apertè negent Paulum, qui dicit, Ore fit confessio ad salutem: vt si non fiat, cum tempus postulat, pereat tanquam iniustus, qui non est ore confessus. Quæro deinde, vnde existat hæc confessio? an ex sola fide antegressa? minimè. Si enim ex sola fide existit, cur non omnes, qui fidem habent, confitentur, sed potius alij fidem confitentur, alij fidem negant? Fides ergò sola, quam iactatis, non habet, vt dicere soletis, hoc ingenium & naturam, vt exerat vires ad confitendum ore, cum opus est, alioqui in omnibus, qui fidem habent, exereret. Existit ergò confessio fidei, ex fide simul & dilectione. Quia enim iste verbum fidei cum dilectione credit, diligens Deum plùs quam se: idcirco inter gladios & tormenta & tyranni minas ore confitetur. Huiusmodi fidei cum dilectione propria est vera fiducia, longè alia ab illa terrena & carnali ac diabolica, quam vos sine & ante opera, per & propter solum Christum iactatis: Sic enim, qui nouum dogma introduxistis, nouum quoque loquendi genus reperistis. Sed pergamus ad reliqua scripturæ testimonia de fide in doctrina beati Petri, quam Clemens in epist. sua ponit. Sequitur enim: Vnde ait Propheta: Credidi, propter quod locutus sum. Hoc etiam testimonio probatur in doctrina Petri, quod in primordio, inquit, symboli præpositum est, Credo in Deum patrem

*Luterani cum
nouo dogma-
te falso de ius-
tificatione
ex sola fide,
nouum quoque
loquendi ge-
nus excogi-
tauerunt.
Psal. 115.*

Rom. 10.
Esa. 53.

Ad rationem
perfectam sa-
nae fidei, neces-
sariò pertine-
re obedientiã.

Quòd Lutra-
ni tradunt fi-
dẽ amitti pec-
catis mortali-
bus, Paulus
evidenter re-
darguit.

I. Cor. 5.
ad Tit. 3.

Ad Tit. 1.

Quòd neq; fi-
des quãdò so-
la est, iustifi-
care potest,
neq; quãdò cõ
charitate est,

ad Roman. cùm dixisset, Sed non omnes obediunt euangelio: subiungit ad probandum, quod dixerat: Esaias enim dicit, Dñe, quis credidit auditui nostro? Credit ergò perfectè & sanè is, qui ad fidem adiungit obedientiã sanctam, & spiritualem dilectionis Dei, quod est omnium præceptorũ caput, Etenim si non pertinet necessariò ad rationem perfectæ & sanæ fidei, vt in Christo valere possit obedientiæ spiritualis adiunctio: quomodò Apostolus probauit, non omnes obedire Euangelio testimonio prophætico Esaiæ, cùm ait: Dñe, quis credidit auditui nostro? Aut enim Esaias dicere debuisset, Domine, quis obediuit auditui nostro? aut Paulus, Nõ omnes crediderunt Euangelio. Quòd autem Lutherani negant, habere eos fidem, qui non obediunt fidei, affirmãtes fidem peccatis mortalibus amitti, redarguit eos idem Apostolus in multis locis suarum epistolarum. Dicant enim nobis, de quibus loquitur Apostolus in epistola ad Titum, cùm ait: Increpa eos durè, vt sani sint in fide: ijs enim, inquit Theodoretus, hũc locum interpretans, qui nondum crediderunt, blandè ac leniter oportet tradere doctrinã: ij verò, qui fidem professi sunt, & cum fide consentientem vitam nõ viuunt, acerbioribus remedijs curandi sunt. Igitur nec isti foris erant, vt nihil ad Titum pertineret, sicut Apostolus in epistola ad Corinth. docuerat: neque rursus hæretici erant, vt fidem amisissent, suo iam iudicio condemnati, id est, vt Magnus Athanasius in epist. ad Serapionem interpretatur, neq; parati iam obedire, cùm audirent: neq; resipiscere, cùm didicissent, quos declinandos esse monuit. Habebant igitur fidem, licet in fide non essent sani. Vt idẽ Apostolus testatur, qui Tito præcipit, vt increpet eos durè, vt sani sint in fide. Quis enim rationis compos eum, qui fidem non habet, increpet, vt sanus sit in fide? Quomodò enim increpatus sanabit, quod non habet: vt si quis eum, qui pedem non habet, increpet, vt pedem curet, vt sanet. Cur nõ dixit Apostolus, Increpa eos, vt fidem capiant? aut fidem recuperent? nisi quia nõ fidem, sed fidei sanitatem amiserant: erant enim, vt idem ait, inobedientes, vaniloqui, & seductores. Et in extrema parte capituli: Confitentur (inquit) se nõ esse Deum. Eccè fidem: factis autem negant. Et si enim non negant diffitendo, negant tamen malè operando: cùm sint (inquit) abominabiles & inobedientes, & ad omne opus bonum reprobi: idcirco nec hĩc dixit, cùm sint *πίστοι*, id est, sine fide, sed *ἀπειθοί*, id est, sine obedientia. Potest igitur esse fides sine obedientia, sed rursus sola sine obedientia non potest esse fides viua, neq; ad vllum bonũ opus, quod Deo placeat, sufficere, ergò neque quandò sola est, iustificare potest: neque quandò cum charitate est, sua tantum ratione iustificat, sed ratione charitatis, quæ eam perficit & sanat, & facit, vt sit virtus Deo placens. Sed excutiamus deinceps aliud testimonium de fide, quod in doctrina beati Petri in epistola Clemẽtis posita, ex propheta Abacuch sumptum est: Iustus, inquit, ex fide mea viuunt. Hoc quoq; non de sola fide dictum esse, vt Lutherani interpretantur, ex proximè antecedentibus & consequentibus demonstrari potest. Etenim quia sola fi-
des

des non habet hoc ingenium, vt isti loquuntur, id est, hanc siue naturam, siue proprietatem ac vim, vt per se operetur patientiam ad expectandum quod promittitur, & quod per fidem creditur, neque ad operandum quod præcipit is, cui creditur, idcirco idem Dominus, qui iussit prophetæ credere sine vlla dubitatione, & proposuit credenti præmium vitæ, dicens: Iustus ex fide mea viuit, vt patienter expectaret: Si morabitur, inquit, sustine, quia veniens veniet, & non tardabit. Vnde Paulus apostolus in epistol. ad Heb. hunc locū prophetæ secutus, & velut interpretans: Patientia, inquit, vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis repromissionem. Adhuc enim modicum aliquantulumque, qui venturus est, veniet, & non tardabit: iustus autem meus ex fide viuit. deinde subiungit: Quod si se subtraxerit, non placebit animæ meæ. Non dixit, Si non crediderit, aut non habuerit fidem, non placebit animæ meæ: hoc enim neque vos negatis, nec vllus Christianus: sed dixit, si se subtraxerit, s. fidei. de hac enim loquebatur: Ille autem fidei se subtrahit, qui fidei non obedit: quod idem Apostolus statim declarat, subiungens: Nos autem non sumus subtractionis filij in perditionem, sed obedientiæ in acquisitionem animæ. Non dixit, sed fidei in acquisitionem animæ, quia non fidem, sed fidei obedientiam opposuit subtractioni obedientiæ fidei, quæ subtractio obedientiæ fidei, mortifera est, vt rursus obedientia fidei salutifera, ac vitam iustitiæ præstans. Sed conferramus deinceps locum ex epist. 2. beati Petri, cum hac doctrina eiusdem in epist. Clement. exposita, vbi ædificium spiritualium virtutum describit, cuius ædificij fundamentum primū iacet fidem, quæ ad iustitiam quidē proficit, si superædificatione charitatis perficiatur. Vos autē, inquit, omnē curam subinferentes, subministrate, seu superministrate (hoc enim significat verbum *ἐπιχειροῦν*) in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiā, in scientia autem abstinentiam: in abstinentia autem patientiam: in patientia autem pietatem: in pietate autem amorem fraternitatis: in amore autē fraternitatis, charitatem. Deinde subiungit: Hæc enim si vobiscum adsint, non ociosos, neque vacuos vos constituent in Domini nostri Iesu Christi cognitione. Ergo si non adsint hæc cum fide, ita vt studio nostræ superædificationis, ad quam nos princeps Apostolorum hortatur, non perducatur superædificatio virtutum vsque ad charitatem, quæ, sicut Apostolus ait, est vinculum perfectionis, vacui & ociosi erimus in cognitione Domini nostri Iesu Christi, id est, in fide: per fidem enim est Domini nostri Iesu Christi cognitio. Quomodo ergo tradunt Lutherani, non posse reperiri fidem solam, nisi adsit charitas? aut si reperiri potest, vt vel hoc loco aperte docet beatus Petrus, & in hac ociosi & vacui sumus, ac proinde inuiles, quomodo sola fides sine operibus ad salutem valet? quæ ista vestra tanta cæcitas, & incredibilis stupiditas, vt non tandem vel ex hoc loco clarissimo, vestri dogmatis peruersitatem & repugnantiam intelligatis?

sua tantum ratione iustificatione, sed ratione charitatis, quæ fidem sanam & perficit.
Abac. 2.

Heb. 10.

2. Pet. 1.

Quod tradunt heretici fidem solam, sine charitate non posse reperiri, euidenter ex epistola B. Petri

Con- redarguitur.

Confutatio eorum, quæ Heerbrandus doctor Hereticus Tubingensis, de iustificatione ex fide sola contra Synodum Tridentinam scripsit, & quomodo fides sola non tantum sit demonum, ut ille tradit, sed etiam hominum peccatorum dilectione carentium, & quod non amittatur propter peccata mortalia: idq̄ probari pluribus locis scripturæ sanctæ, & auctoritate sanctorum patrum. Item de fiducia, quod ignoranter eam à fide non distinguat: & quæ eius, & spei vis, & quomodo primus motus ad diuinam, sit non fides, sed dilectio. Cap. 5.

Scripsit nupèr quidam vestræ disciplinæ mystagogus, Iacobus Heerbrandus, Tubingensis academix professor, articulo 18. contra Synodum Tridentinam: Non negamus in iustificatione nos simul etiã sanctificari & renouari: nec hoc negamus, nos in iustificatione fidem, spem & charitatẽ accipere: insupèr etiã affirmamus hæc coniuncta esse, & simul fieri. Sed hæc simul iuncta, nostram esse iustitiam coram tribunali Dei, negamus. deindè subiungit rationem: Iustitia enim nostra, inquit, constat peccatorũ remissionem, quam sola fides in Christum cõsequitur, iuxta hæc testimonia: Credit Abraam Deo, & reputatum est ei ad iustitiam: & Huic omnes prophete testimonium perhibet, remissionem peccatorum accipere per sermonem eius omnes, qui credunt in eum &c. Si iuxta hæc testimonia & alia similia, sola fides consequitur remissionem peccatorum, nõ debuit dicere Dominus de iustificatione Magdalene, Remissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multum: sed, Quia credidit multum: Alios enim magis, alios minus credere, satis declarat, quod Apostoli orabant, dicentes: Domine, adauge nobis fidem: & quod Dominus beato Petro exprobrauit, inquiring: Modicę fidei, quare dubitasti? Faciamus ergo, sic Dominum dixisse, Remissa sunt ei peccata multa, quia credidit multum: an, si sic dixisset, de sola fide interpretari deberemus, quasi sola fides Magdalene cõsecuta esset remissionem multorum peccatorum? minimè, sed de fide cum dilectione. Sed vnde hoc probamus? Quia scilicet non dixit Dominus, Quia credidit multum, & si dicere hoc potuisset: sed dixit, quia dilexit multum, ut intelligamus credidisse eam cum multa dilectione. quia ut credere potuit, & non diligere, ita non potuit diligere, quin simul crederet: neq̄ multũ diligere, quin simul multum crederet. Sic igitur cum dicit scriptura, Credidit Abraam Deo, & reputatum est ei ad iustitiam: necesse est, ut perindè sit, ac si diceret: Credidit Abraam Deo cum dilectione, & reputatũ est ei ad iustitiam, cum fides, quę apud Deum valet, illa sit, quę est *διὰ ἀγάπης ἰσχυρομένη* id est, quę per dilectionem viget & exercetur, sicut corpus viget & exercetur per animam, sine qua mortuũ est. Quę autè sola fides est, id est, sine dilectione, nihil ad vitam æternã prodest. At negat Heerbrandus huiusmodi fidem solam, id est, sine dilectione, fidẽ hominũ esse, immò dicit esse fidem demonũ. Sed si ita est, cur

Confutatio eorum quæ Heerbrandus doctor Tubingensis nupèr contra Synodum Tridentinam de iustificatione ex sola fide scripsit. Luc. 7. Luc. 17. Matth. 14.

Gene. 15. Rom. 4.

tur Apostolus in persona sua transfigurauit, quod in epistola ad Corinth.
 de fide sine charitate dixit, Si habuero omnē fidē &c. quo in loco non dixit, *1. Cor. 13.*
 Si habuero fidem, ita vt montes transferam, nē mihi de nescio qua sola fide
 miraculorum interpreteris: sed dixit, Omnem fidem, charitatem autē non
 habuero, nihil mihi prodest? Cur, inquam, nō transfigurauit hæc in perso- *Quod fides for-*
 na dæmonum, si illorum tantū est habere fidem sine dilectione, quam ha- *la, non sit da-*
 bere nō possunt, & quæ facit, vt fides sit virtus Deo accepta: sed potiùs trāf- *monū tantū,*
 figurauit in persona sua? ac rursus si fornicatores, fures, adulteri, & cæteri *sed quod pos-*
 huiusmodi non sunt fideles, id est, non habent fidem, quia peccatis morta- *sit esse in ho-*
 libus amittitur fides, vt idē Heerbrandus art. 20. affirmat, quomodō Apo- *mine sine cha-*
 stolus in epist. ad Corinth. distinguit eos ab ijs, qui sunt foris, qui fidē non *ritate, ex plus*
 habent, si nec isti fidē habent, quia illam amiserunt? Quomodō, inquam, *ribo locis scyio*
 publicos fornicatores, & auaros, atq; idolis seruiētes, malédicos, & ebrío- *ptura sancte*
 sos Apostolus iudicat, eos excōmunicando, idq; quia intūs sunt, vt ipse ait, *demonstratur.*
 nōne de ijs, qui intūs sunt, vos iudicatis? Nam eos, qui foris sunt, Dñs iu- *1. Cor. 5.*
 dicabit. Ergō propter peccata mortalia non amiserūt fidem, alioqui ipsi se
 ex ecclesia eiecissent, sicut hæretici faciunt, qui ab ecclesia recedunt, quia fi-
 dem ecclesiæ dimittunt. Longum esset, immō infinitum, si pergere per scri-
 pturas vellem, & demonstrare, in eis nūquā fidem ad id, de quo agimus,
 laudari, nisi ratione dilectionis, quæ Apostoli testimonio, maior est fide & *1. Cor. 13.*
 spe: & quæ est vinculum perfectionis. quam dilectionē qui non habet, & si *Col. 3.*
 fidem, per quam Deum cognoscimus, habeat, tamen neq; fidem habere vi-
 detur, neq; Deum nōsse. Vndē beatus Ioannes: Qui, inquit, non diligit, non *1. Ioan. 4.*
 nouit Deum: id est, qui non credit Deo cū dilectione, perindē esse videtur,
 vt si non crederet. sunt enim, qui confitentur nōsse Deum, sicut Apostolus
 ait, quod non potest fieri, nisi per fidem: factis autem negant, quod fieri nō *Ad Tit. 1.*
 potest, nisi cū deest dilectio. Idcirco sequens scripturas sanctas beatus
 Ignatius Apostolorum discipulus, in epistol. ad Philadelphenses, Credite,
 inquit, in dilectione. Non est contentus dicere, credite, quia sciebat solam
 fidem, id est, sine dilectione, non esse virtutē Deo placentem: sed dixit, Cre-
 dite in dilectioē. Et sanctus Diadochus episcopus Photices in Epiro, cuius
 cum laude meminit Photius in sua bibliotheca, id est, in libris à se lectis: &
 cuius authoritatem S. Maximus pro testimonio citare solet, cap. 21. de per-
 fectione spiritali: Qui Deum, inquit, diligit, & γνώσις πιστεύει. id est, & ger-
 manē credit, idem opera fidei perficit sanctē, & δι πιστεύω μόνον, id est, qui ve-
 rō credit tantū, idem neq; fidem ipsam, quam habet, videtur habere: leui
 enim mente credit, quippe qui à pondere gloriæ charitatis non exercetur.
 Fides ergō δι ἀγάπης ενεργούμενα τὸ μέγα τῶν ἀρετῶν. id est, Fides ergō quæ per di-
 lectionem viget & exercetur, summū est in virtutibus. Hactenus Diado-
 chus. Idem rursus c. proximo superiore, id est, 20. Fides (inquit) sine operi-
 bus, & opus sine fide, eodē modo improbatur. Oportet enim fideles fidem
 acta ostendētem, Dño offerre. Nec enim patri nostro. Abraā in iustitiā fides

Iaco. 2.

reputata esset, nisi fructum eius filium suum obtulisset. Haec enim ille. fide ostendentem acta, id est, habentem opera vocauit, beatum Iacobum imitatus, quam Salomon Pro. 12. vocat πιστιμη επι σωτηριων, id est, fidem ostensam, scilicet ex operibus. sic enim ait, secundum 70. Iustus annuntiabit fidem ostensam. Item Cyrillus Hierosolym. author grauissimus, in Catechesi 15. Non in hoc, inquit, confidas, quod solam lampadem habes, sed custodi illam ardentem: non in hoc solum confidas, quod credis, sed fidem ardentem conserua, ut luceat lux tua coram hominibus per bona opera. Sed quia Lutherani non negant, ut doctor iste Tubingensis testatur, simul esse in iustificatione fidem, spem & charitatem, soli tamen fidei vim iustificandi tribuunt, hanc eorum caecam opinionem sic redarguimus: quia si qui iustificatur, efficitur amicus Dei, sicut scriptum est, credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est: est autem amicitia quaedam unio animae cum Deo, ergo vnde fides accipit vim uniuersae animae cum Deo, inde accipit vim iustificandi: at ex charitate accipit vim uniuersae animae: si quidem fides & spes, ut ait idem S. Diadochus c. 1. de perfectione spirituali, continent ea quae videntur: charitas vero, inquit, copulat cum Deo, peruestigans sensu quodam mentis eum, qui videri non potest, ergo ex charitate accipit fides vim iustificandi. Haec est doctrina de fide, quam sancti doctores ex sanctis scripturis didicerunt, quae non a nobis processit, sicut Apostolus ait, nec ad nos solos peruenit, sed ad omnes veteres & sanctos patres: sicut vestra rursus doctrina falsa a vobis processit, & ad vos solos peruenit. Dicam hic tandem, ut hunc locum finiam: si quis quaerit, cur, cum beatus Iohannes epistolae suas tanta cum laude dilectionis repleuerit, & tantum ei tribuat, ut qui eam non habeat, eum dicat non nosse Deum, cum alioqui nosse Deum, proprium sit fidei, id est, cognitionis reuelatae, & cum in omnibus exemplis, quibus fidem Apostolus in epistola ad Hebr. laudibus celebrat, fides cum dilectione iuncta cernatur, ut ego in libello de iustificatione demonstraui, cum illum locum tractarem: tamen soli fidei, vim iustificandi tribuunt Lutherani, & non dilectioni cum fide, aut fidei cum dilectione: cur, inquam, hoc? dicam, si quis scire vult: scilicet, quia facile est credere tantum: credere enim tantum, est, credere leuiter, siue leui mente, ut paulo ante sanctus Diadochus aiebat: credere autem cum dilectione, grauius est & difficilius, & seipsum propter dilectionem Dei negantis. Lutherani vero magistri, ut multos post se abducant discipulos, promittunt, quod facile & leue est. Idem dicendum est de vana eorum fiducia, quae ut eorum fides leuis est, sic quoque spes leuis, leuis item fiducia, quae debet esse spei robor. rursus vero, bona fiducia & fructuosa non est, nec esse potest sine spe sancta, quae ex fide diligetis Deum existit. Quia enim diligimus eum, cui credimus, speramus, quod iubet credere: & quia speramus, quod cum dilectione credimus, idcirco per patientiam illud expectamus, sicut Apostolus ait. Ad patienter autem expectandum, fiducia spem roborat. De huiusmodi fiducia loquitur scriptura sancta in

Matt. 5.

1. Cor. 14.

Cur magistri Lutherani, a ratione iustificationis, dilectionem se iunxerunt. Quod fiducia, quae spem roborat, non potest esse sine spe sancta & spirituali, quae ex fide diligetis Deum existit.

Roma. 8.

fiducia spem roborat. De huiusmodi fiducia loquitur scriptura sancta in mul-

multis locis, quos vos Luterani, de sola fiducia, vt locos de fide sancta, de sola fide interpretari soletis. Vnde subiungit idem Heerbrandus: Porro hæc fides, siue fiducia (idem enim esse putat, non intelligens, vt paulò post docebo, quod loquitur) etsi sola nunquam fit, habet tamen adiunctam notitiã omnium articulorũ symboli, & alia quoq; (charitatem, credo, & spem dicere voluit) sola tñ (inquit) iustificat, q; ea sola promissionem gratiæ, & in ea Christum, qui nostra est iustitia, apprehendat, eiusq; merita & obedientiam sibi applicet, &c. Si sola fiducia, siue sola fides, promissionẽ gratiæ apprehendit, non debuit dicere Dñs, Si quis diligit me: sed, Si quis mihi credit: aut, Si quis in me fiduciam habet, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum: & ad eum veniemus, & mansionẽ apud eum faciemus. Quodd si vos sermonẽ Domini non audetis corrigere, non igitur sola fides, siue sola fiducia promissionẽ gratiæ apprehendit, sed dilectio credetis. Dilectio enim est primus motus mentis ad diuina, vt tradit diuinus Dionysius in primo cap. eccle. Hierarch. non enim credendo tantum, sed diligendo ea, quæ credit, mouetur quis primùm ad diuina præcepta faciẽda, vt cernitur in eo, qui ad fidem venit, vt idem Dionysius describit. Primùm enim audit sermonem de fide: & quia diligit fieri particeps eorum, quæ audit & credit, excitatur ad petendum lauacrum regenerationis: similiter qui post regenerationem peccata admisit, vt Deo reconcilietur, primùm est, vt credat Deo veniam promittenti pœnitẽtib;: deindẽ, vt diligit hæc veniam: nisi enim veniam diligit, nunquam eam queret, neq; ex corde petet. Dilectio ergo est primus motus mentis ad faciendum, quod idem Dñs ad impetrãdam eiusmodi veniam præcipit. Quarẽ cum tradunt Luteranorũ magistri, credendo tantum, & non, credendo cum dilectione, iustitiam, siue in baptismo, siue in pœnitentia apprehendi, stultẽ id prætermittunt, quod credentẽ, ceu anima corpus, mouet, vt facientes voluntatẽ Dei, consequamur iustitiam, & amici Dei efficiamur, sicut Dñs dixit: Si quis diligit me, sermonẽ meum seruabit: deindẽ subiungit, Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus: iustificauit autem eum, ad quem venit, & apud quem tanq; apud amicum mansit, sicut scriptum est: Credidit Abraham Deo, & reputarũ est ei ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Ergo dum iustificatur quis, diligit Deũ, & sermonem eius seruat, & non credit solũ. Sed doceamus iam, quod paulò antè promissimus, fidem à fiducia in scriptura sancta distingui. an non distinxit clarè Apostolus, cum in episto. ad Heb. dixit, sint mores sine auaritia, contenti præsentibus: ipse enim dixit, non te deseram, neq; derelinquam: ita vt confidenter dicamus, Dñs mihi adiutor, non timebo, quid faciat mihi homo? respondeant mihi Luterani, & eorũ doctor Tubingenfis, habent ne auari fidem? non, credo, negabũt, nè infinitos diuites de infidelitate condemnent: immò nè Dominum mendacem faciãt, qui dixit, Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnũ cælorũ, vt illi auari, qui in die iudicij, cum exprobrabit eis Dominus, q; mi-

Ioan. 14.

Quod nõ credendo tantum, sed diligendo ea, quæ credit, mouetur quis primùm ad diuina m̃a faciẽda.

Gene. 15.

Heb. 13.

Matth. 7.

Matt. 25.

fericordiam pauperibus non tribuerunt, dicturi sunt: Domine, quando te vidimus esurientem, &c. nisi enim fidem habuissent, nunquam dixissent, Domine.

1. Tim. 6.

Auari igitur fidem habent, non tamen in Deo confidunt, sed confidunt in incerto diuitiarum, sicut Apostolus de eis ad Timotheum scripsit, qui quia fiducia non habent, non possunt dicere, nisi mendose, & conscientia eos redarguente, Dominus mihi adiutor, non timebo, quid faciat mihi homo. idcirco precipit istis Apostolus, ut sint mores sine avaritia, contenti presentibus, ita ut cum fiducia dicant, Dominus mihi adiutor, &c. ergo si non fuerint sic mores sine avaritia, non hoc dicent confidenter, carebunt fiducia. Quare fides horum, teste Paulo apostolo, sine fiducia erit. Quomodo igitur hæc isti confundunt? ut dicant, fides, siue fiducia? Rursus, quod fides non sit fiducia, ex euangelio quoque in Hæmorrhoiissa intelligi potest. dicebat (inquit) intra se, si tetigero tantum vestimentum eius, salua ero: hæc erat fides, cui Dominus testimonium tribuit, cum dixit, fides tua te saluam fecit. Cogitare enim quod esset sananda, tacta fimbria vestis Domini, & in hac assensioe fixam esse, antequam se sanata videret, nihil aliud erat, quam credere hoc: sed quia metum quendam, ut ait Theophylactus, conceperat, quasi furata esset donum, qui quidem metus fidem eius debilitabat, iussit ei Dominus habere fiduciam. fiducia enim, quæ pars fortitudinis est, metum, qui quodammodo, sicut S. Thomas ait, spei contrarius est, expellit. quod si fides & fiducia idem erant, quid opus erat, habenti fidem iubere, habere fiduciam? aut quid aliud fuisset hoc, quam habenti fidem iubere, habere fidem? Præterea fides potest esse cum hæsitatione quadam, cum beatus Iacobus ei, qui indiget sapientia, præcipiat, ut postulet eam cum fide, nihil hæsitans. fiduciam verò consequendi id quod creditur futurum, non potest habere, qui hæsitat, ergo fides non potest esse fiducia. Sed quia noui hæretici epistolam Iacobi negant, præbimus hoc ipsum autoritate Pauli, cum in epistola ad Romanos fidem Abrahamæ explicat. cum enim dictum esset ei, Sic erit semen tuum, & quæ sequuntur, subiungit Apostolus: Et non est infirmatus fide, neque considerauit corpus suum emortuum, cum iam esset ferè centum annorum, & emortua vuluam Saræ: in re promissione autè Dei non hæsitauit diffidentia, (eodè verbo vsus est hic Paulus *ἀνεπίστης*, quo Iacobus,) sed confortatus est fide. Si non potuisset fides Abrahamæ esse infirma, & habere admistam hæsitationem istam, quam dicit, quæ ad diffidentiam pertinet, qualis erat fides Petri, cum ei dixit Dominus: Modicæ fidei, quare dubitasti? non erat, cur sic Paulus fidem Abrahamæ laudaret, quam exemplum fidei nostræ esse volebat: neque cur Dominus modicam fidem & dubitationem Petri notaret. Vbi enim simul cum fide fiducia est, non est ista dubitatio siue hæsitatio non quidem in credendo, alioqui fides non esset, sed nec in sperando. quæ hæsitatio non sinit firmum & fortem esse in fide, sed potius fidem debilitat, & infirmam ac paruam efficit, qualis in Abraham fuisset, si credens alioqui quod ei dictum ac promissum erat de semine multiplicando instar stellarum & arenarum, ad corpus tamè suum iam emortuum res-

Matt. 9.

pectaret.

*Demonstratio
distinctionis
fidei & fidu-
ciae, contra he-
reticos.*

Rom. 4.

xiisset

xisset: sic enim fidutiam [ac spem certam non habuisset, sed potius metum, qui est (vt dixi) quodammodo spei contrarius. At non ad hoc respexit, sed potius ad infinitam Dei potestatem & fidelitatem, *πληροφορηθῆς*, id est, plenissimè sciens, credens, inquam, & fidutiam habens, quia quæcunq; promisit Deus, potens est & facere. Hæc est illa plenitudo fidei, cum qua iubet Apostolus accedere ad Dominum in episto. ad Heb. non enim dixit, *Heb. 10.* Accedamus cum fide, sed cum plenitudine fidei, vt planè intelligamus, non quicumque fidem habet, habere fidei *πληροφορίαν*, quia neque quicumque fidem habet promissioni, id est, promissionem credit veram esse, fidutiam promissionis habet & spem certam, dum aliquid confiderat, vnde metus existat.

Interpretatio testimonij Esaia, Nisi credideritis, non intelligetis: quod citauit Clemens in doctrina Petri, quo redarguitur, quod sinxerunt Magdeburgenses, fidem esse solam notitiam Symboli, in epistola Clementis. Item demonstratio ex duobus locis Pauli & Salomonis, quòd fides sine dilectione vim iustificandi non habeat, & qui talem vim soli fidei tribuit, negare eum gratiam Domini nostri, & ad legem seruitutis redire. Cap. 6.

Sed veniamus ad extremum testimonium scripturæ sanctæ in doctrina Petri de fide, citatum in epistola Clementis, quod est Esa. c. 7. Nisi credideritis, (inquit) non intelligetis. quod quidem cum non de sola notitia eorum, quæ credenda erant, accipi possit: consequens est, vt neque fides in doctrina Petri notitiam solam symboli significet, vt Magdeburgenses fingunt. Immo illud etiam hoc testimonio confirmabimus, non fidem solam esse, quæ iustificet, sed fidem credentis cum dilectione. Ergò postquam Rafin, victo Achaz, multos Iudæos transtulit Damascum, & Phaceas rex Israel magnam multitudinem Iudæorum occidit, & ducenta millia mulierum duxit captiua, vt est in 2. Par. c. 28. post hæc, inquã, elati superbia vterq; Rex, coniuratis animis, venerunt Hierusalem animo eam expugnandi, & funditus delendi. Quare cum in hoc secundo bello rex Iuda in maximo metu esset, nec vlla ratione intelligeret, quemadmodum periculum impendens effugere posset: adiit eum Esaias iussu Dei, vt metu eum liberaret, modò fidem verbis Dei habere vellet. at Rex noluit Prophetæ obedire, vt *Esa. 7.* metum deponeret, & Deo crederet inopinatam liberationem promittenti. Cum ergò signum simulatione religionis, quauis iussus, rex Achaz petere noller, dixit propheta: Audite ergò domus Dauid, nunquid parùm est vobis, molestos esse hominibus, quia molesti estis & Deo meo? Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum: Ecce virgo concipiet, & pariet filium. Scilicet ad hoc signum, quod est pars symboli de filio Dei ex Virgine nato, retulit propheta, quod priùs quasi procemij loco dixerat, antequàm signum hoc, cuius fidem postulabat, daret: Nisi credideritis, non intellige-

tis: fides enim ea, quæ naturalē intelligentiā superant, assequitur. hæc autē fides, quam hoc loco propheta poscebat, & quæ in doctrina Petri citata est, quod non consisteret in sola notitia illius signi dati, quod, ut dixi, pars symboli est: vel ex eo constat, quod exprobrauit regi propheta, quod molestus esset non solum hominibus, sed Deo, scilicet non crededo: nemo autē molestus est ei, quem diligit. Erat igitur fides, quæ poscebatur, non sola fides, quam Lutherani profitentur, sed fides cum dilectione. neque enim satis erat credere, futurum esse, ut filius Dei ex virgine nasceretur, nisi simul diligeretur, quia propter nos ex virgine nasci vellet. vnde Proclus ille Constantinopolitanus, vir excellenti doctrina ac sanctitate, in epistola ad episcopos & presbyteros Armeniæ, loquens de fide & dilectione, Vtraque (inquit) alteram adiuuat. fides est speculum charitatis: charitas, firmamentum fidei. credimus quod verbum incarnatum est *επαθῆσ*, & diligimus eum, qui propter nos formam serui accepit, &c. Illud præterea aduertendum est, solere accipi in scriptura intelligere, pro eo, ac diceretur, intelligere ad faciendū, sicut scriptū est, Noluit intelligere, ut bene ageret. Sic autē intelligere ad faciendū quod creditur, dicitur etiā in scriptura sancta intelligere corde. vnde Esaias: Nè fortè videant oculis, & auribus audiant, & corde inelegant, & conuertantur, & sanem eos. In hoc igitur consistit conuersio peccatoris, & salus animæ, si quis auribus quidem audiat verbum Dei, (Fides enim ex auditu est, & auditus per verbum Dei) corde autem intelligat, scilicet ut faciat illud: hic est enim qui bene intelligit quod credit, sicut scriptū est: Intellectus bonus omnibus facientibus eā, scilicet sapientiā. Ergo qui sapientiam verbi, cui credunt, nō exercent in dilectione, horū intellectus, quem per fidem solam habent, non est perfectè bonus, neq; eorum fides Deo ad æternam gloriā placet. Itaq; sicut veteres philosophi, id quod vel ex sacris literis, ut pleraque alia sine fide didicerūt, vel per se, ratione naturali magistra, cognouerunt, tradunt, quæ discuntur, ut fiant, disci illa quidē faciēdo: item faciēdo, propriè & simpliciter sciri ac iudicari: ita ut qui non faciat, neque scire quidem propriè dicatur: neq; perfectè assentiat, aut iudicet faciendū esse: pendeatq; practica assensio ex voluntate operandi secundū illā, ut ex 2. 7. & 10. libro Aristotelis de moribus, intelligi potest: Sic qui credunt, id est, qui sciunt per fidē, ut secundū fidē viuunt & operentur, nisi accedat voluntas perfecta eadē faciēdi, (quod sine dilectione fieri non potest) nondū perfectè credunt. Itaq; sicut qui adulter est, nondū perfectè ac propriè scit aut iudicat non esse adulterandum: sic qui credit, siue per fidem scit, Deum esse, & remuneratorem esse, neq; tamē ita viuunt, ut vita eius remuneratione digna sit: nondū ille quidem, sicut debet, rectè aut credit, aut intelligit, quod se dicit credere & intelligere. Item qui se dicit & putat per fidē apprehendere, & applicare sibi Christū pro nobis passum & suscitātū, ut isti loqui solent, nondū rectè apprehendit, nisi simul ita viuat, ut tanquā Christo cōmortuus, in nouitate vitæ ambulet. Quorsū enim ne-

Psal. 35.

Esa. 6.

Psal. 110.

Quis perfectè
aut imperfe-
tè credere, sci-
re, iudicare,
apprehende-
re, aliquid
dicendus.

faciendū esse: pendeatq; practica assensio ex voluntate operandi secundū illā, ut ex 2. 7. & 10. libro Aristotelis de moribus, intelligi potest: Sic qui credunt, id est, qui sciunt per fidē, ut secundū fidē viuunt & operentur, nisi accedat voluntas perfecta eadē faciēdi, (quod sine dilectione fieri non potest) nondū perfectè credunt. Itaq; sicut qui adulter est, nondū perfectè ac propriè scit aut iudicat non esse adulterandum: sic qui credit, siue per fidem scit, Deum esse, & remuneratorem esse, neq; tamē ita viuunt, ut vita eius remuneratione digna sit: nondū ille quidem, sicut debet, rectè aut credit, aut intelligit, quod se dicit credere & intelligere. Item qui se dicit & putat per fidē apprehendere, & applicare sibi Christū pro nobis passum & suscitātū, ut isti loqui solent, nondū rectè apprehendit, nisi simul ita viuat, ut tanquā Christo cōmortuus, in nouitate vitæ ambulet. Quorsū enim ne-

cessè est, à nobis exigitur, vt credamus Deum & esse, & remuneratorem esse, nisi vt vitâ agamus remuneratione dignam? quorsùm itè, vt apprehendamus per fidè Christû pro nobis passum, nisi vt circumferamus, sicut Apostolus ait, mortificationem Iesu Christi in corporibus nostris, vt vita eius manifestetur in nobis? Quod si ità est, an non consequens est, vt eiusmodi apprehensio ac fides sola, non sit recta? Non enim Christus credentibus tantum, sed obtemperantibus, sicut Apostolus ait, factus est causâ salutis eternæ. Dicant ergo isti, an apprehendere per solam fidem Christum passum, sit illi obtèperare? Si igitur natura philosophos docuit, perfectionè assensûs practici in voluntate operandi pendere: an vos Christianos natura & scriptura non docebût, similiter perfectionem fidei ex dilectione, quæ voluntatè operâdi perficit, pendere? Prætermisissis ergò nûc reliquis scripturæ sanctæ locis, qui infiniti sùnt, vt hûc tandè locû finiamus, confirmemus superiora duobus testimonijs, altero Pauli, altero Salomonis. Paulus igitur, postquàm dixit, ad Timoth. scribens, Lex non est iusto posita, sed iniustis & non subditis, impijs & peccatoribus, & quæ sequitur: subiungit paulo-
pòst, Superabundauit autem gratia Domini nostri Iesu Christi cum fide & dilectione. in quo quidem docuit differentiam legis & euangelij, siue præstantiam potiùs Euangelij supra legem in eo, quod commune alioqui erat legis & Euangelij, id est, quantum ad decalogum, de quo loquebatur. Lex enim decalogi Mosàici iubebat & vetabat, vita & morte propositis: quæ ratio iubendi bona erat & utilis, solùm tamen conueniebat iniquis, & non subditis. nunc autem (inquit) superabundauit gratia Domini nostri Iesu Christi cum fide & dilectione. Eadem enim iubet, & contraria vetat Euangelium, non quidè operans iram, & statim occidens, vt lex vetus: sed, vt Clemens Romanus in lib. 6. de Apostolicis constitutionibus ait, reiiciens iudiciû mortis in alterû seculû, & hîc gratiâ ac veniâ tribuens operanti non secundùm legem seruitutis ex timore, sed operâti secundùm legem libertatis ex fide & dilectione. De hac superabundantia gratiæ loquebatur Dominus in euangelio, cum aiebat: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquàm scribarum & Phariseorum &c. Itaque non dixit Apostolus, Superabundauit gratia Domini nostri Iesu Christi cum fide, nè de fide sola malè Luterani interpretarentur, vt in alijs locis fecerunt: sed dixit, Superabundauit cum fide & dilectione. quo in loco satis nos Paulus admonuit, quod in alijs locis suarum epistolarum de fide iustificante dicit, id de fide recta, id est, de fide viuâ per dilectionem, intelligendum esse. Quòd si gratia Domini nostri Iesu Christi, qua iustificamur, abundauit supra iustitiam ex lege, (hoc enim significat, Superabundauit) ergò gratia Dei cum fide sola non abundauit supra iustitiam ex lege: ac proindè ex fide sola non iustificamur: quia iustitia ex fide sola, non superat iustitiam ex lege. Quare gratiam Domini nostri negat, quisquis soli fidei, & non potiùs fidei, simul cum dilectione fidem perficiente, vim iustificandi tribuit. Et Dominum gratiæ Iesu-
sum

2. Cor. 4.

Heb. 5.

Perfectio qua
vnde pendens.
aut pendere.
intelligatur.
1. Tim. 1.

Matth. 5.

Iustitia ex fide
de sola, non
superat iustitiam
ex lege.

sum negat, qui iussit superabundare iustitiam nostram plusquam scribarum & Phariseorum: illorum enim iustitia, ex fide ac timore erat: nostra vero, ex fide ac dilectione. Ex quo fit, ut Lutherani, dum de lege libertatis gloriantur, & se patronos eius ac defensores esse putant, assignantes soli fidei rationem iustificationis, & non potius fidei cum dilectione, ad legem non gloriantes, seruitutis, nescientes & nolentes, se reuocent. Alterum testimonium est Salomonis in Prouerb. capit. tertio: Misericordiae (inquit) & fides non desint tibi. Liga autem eas in collo tuo, sic enim est apud Septuaginta, & scribe eas in tabula cordis tui, & inuenies gratiam. Si, ut inueniamus gratiam, ligandae sunt fides & charitas, (hanc enim significat misericordiam) quomodo sola fides iustificat? Rursus si sola fides iustitiam consequitur, male praecipit Salomon ligare fidem & misericordias, immo vero, vos Magdeburgenses & ceteri Lutherani, peruersè in ratione iustificationis illa disingitis ac diuellitis, quae spiritus sanctus per sapientiam Salomonis, ad inueniendam gratiam iustitiae, copulare iussit. Praecipit itaque Salomon ligare fidem & charitatem in collo animae, id est, praecipit fidei & charitati, tanquam diuino iugo subijcere τὸ πρακτικόν, quod symbolicè vocat collum, ut Procopius Gazæus in commentarijs Prouerb. Salomonis notauit. Sequitur in Salomone, Et scribe eas in tabula cordis tui. Tabulam vocat, ut idem author ait, τὸ πρακτικόν animae: siue τὰς πρακτικὰς δυνάμεις, id est, partem irascendi, & partem concupiscendi, quae cum ratione & voluntate rationali velut digiti cum manu pariter ad operandum feruntur. Itaque praecipit, ut fidem in operibus misericordiae, quae sunt opera charitatis, vtraque harum partium animae exerceamus, ut gratiam iustitiae inueniamus. Ergo fides sola sine adiumento charitatis, non valet ad inueniendam gratiam: alioqui non praeciperet Salomon ligari eas ad inueniendam gratiam. Ex quo intelligi potest, cum scriptura fidem laudat, fidem viuam per dilectionem laudare, sine qua fides quidem esse potest, sed ad vitam, qua iustus ex fide uiuit, sufficere non potest. Sed pergamus ad ea, quae sequuntur: refellamusque deinceps reliqua, quae huc pertinent, ab eisdem Magdeburgensibus obiecta.

Hereticos contra scripturam disingere, quae scriptura iubet coniungere.
Procopius Gazæus.

Quoties scriptura fidem commendat, fidem cum dilectione commendat.

Defensio eius, quod Petrus in epistola Clementis scripsit, fidem esse initium & fundamentum salutis, quod Magdeburgenses reprehendunt: & explicatio, quam vim habeat hoc fundamentum fidei ad rationem iustificationis, ex varijs parabolis à magnis authoribus notatis. Item, quod quidam antiqui patres fidem solam laudauerunt, quomodo, solam, intellexerint, ex eorum verbis constare.

Cap. 7.

Reprehendunt præterea, quod in doctrina Petri dicatur fides tantum initium & fundamentum salutis.] Quanquam in doctrina Petri non hoc scriptum est, sed illud potius præclarum fidei testimonium & fundamentum, in prima fronte symboli scilicet (de hoc enim loquebatur)

mon-

monstratur, Quia saluus esse poterit, qui rectè crediderit: credere enim oportet accedentem ad Deum, & quæ sequuntur. quæ satis suprâ explanauimus. nusquam enim hîc dictum est, esse tantum initium & fundamentum salutis fides, vt isti finxerunt. Vt tamen intelligant, si Dominus dederit eis intellectum, quomoddò & quandò sit fides initium salutis ac fundamentum, & quibus exemplis vis eius in iustificatione declaretur, & qualis fides in scriptura sancta commendetur: non pigebit repetere hîc, quæ ex libro quinto Magnetis contra Theosthenem in Dogmatico nostro de iustificatione Latine interpretatus sum, cum de fide Abraham differerem: Si quis Græca conferre voluerit, inde petat. Scripsit hic author ante mille quadringentos annos libros quinque apologeticos pro Euangelio, qui vsque in hodiernum diem in bibliotheca Veneta seruantur. Cùm (inquit) Abraham credidit, per bona opera placuit Deo: hinc factus est Dei amicus, qui operando effecit, vt fides supra solem splenderet: & rursum credendo effecit, vt pulchrè operaretur: quamobrè amicus Dei honorificè appellatus est. Cùm enim intelligeret, fundamentum virtutis esse fidem, radices eius defixit altè, ædificans super eam multa opera misericordiæ. copulans enim vtrunque, fidem dico & opera, vinculo quodam necessitudinis & cognationis, celsam turrim ex vtrisque extruxit, neque fidem solam sine testimonio operum, neque opera sola sine testimonio fidei relinquens. immò cùm sciret fidem esse semen fœcundum, adhibuit semini omnia accommoda & opportuna, terram, boues, peram, iugum, aratrum, & quæcunque ars agriculturæ docuit. Vt enim sine his non feritur semen, neque nisi causa seminis quicquam istorum, quæ diximus, secundum rationem efficitur: sic fides, quæ quodammodò semen mysticum est, nisi germinantur per opera bona, sed sola potius remaneat, expers fructûs & germinis iustitiæ est. Similiter bona opera nisi fidem habeant secum connexam & implicatam, ociosa sunt, & prorsus imperfecta. Ex quo sacra scriptura, vt demonstraret Abraham, per fidem protulisse bonorum operum splendorem, ait: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Vides quemadmodum fecit fides, vt superiora opera bona reputarentur ad iustitiam, sicuti semen facit, vt ager ferat frugem? Vt enim lampas facit, vt oleum lychno infusum splendeat: sic fides Abraham fecit, vt virtutes operum instar olei lychno infusi, splenderent. Seruabat quidem Abraham, magistrâ natura, æquitatem in vita communi, erâtque utilis proximis, & à dolo ac fraude alienus, tum dando & accipiendo nemini nocens, egentibus benignè faciens, & in simplicitate tribuens, deindè à prauis studijs se abstinens. Quæ tametsi pulchra & honesta hominibus viderentur, nemo tamen in iustitiam ea computabat: nemo in virtutibus cum ratione ponebat, quia neque ponere quidem vllus poterat, nisi solus Deus. Verùm nondum credebat. Cùm verò Abraham credidit Deo, hæc atque aliæ huiusmodi actiones & virtutes computatæ sunt Abraham in iustitiam. Hæc

Magnetis.

Quibus exemplis magni & vetustissimi authores consuetè scripturæ sanctæ docuerint, quòd fides & opera si disiungantur, nihil per se valeat disiuncta ad iustificationem.

Gen. 15.

K k k

hactenus

Quam sit vidiculum, docere fidem sine operibus.

Ignatius.

Proclus Constantinop.

I. Cor. 13.
Iac. 1.

Rom. 10.

Gal. 5.

Iud. 1.

Iud. 1.

1. Pet. 1.

haftenus Magnetes, in quibus tres illas parabolas ad fidem & opera spectantes, diuino ingenio notauit, fundamenti, & superaedificationis: seminis, & eorum, quae sunt instrumenta & adiumenta, vt semen germinat: lampadis & olei, quae ita colligata sunt, vt qui ea diuellat, inutilia ad habitandum, ad germinandum, & lucendum reddat. Ad has autem parabolas, quae fidei simul & operum charitatis necessitate ad iustificandum, mirè declarant, addidi ego aliam parabolam, ex epist. beati Ignatii ad Ephesios, sumptam. Vt enim nihil prodest esse, qui alterum per viam ducat, nisi sit via ad ducendum per eam, neque rursus prodest via, nisi sit qui ignoratẽ ducat, quod tẽdit via. sic fides est (inquit Ignatius) ἀγαγὼς ἡμῶν, id est, quae nos ducit sursum, ad ea scilicet, quae per fidem videmus. Dilectio verò est ἰδὸν ἢ ἀναφίγουσα ἡς θεοῦ, id est, qua ducimur sursum ad Deum. Item S. Proclus Constantinopolitanus, author grauissimus, in epistola ad episcopos & presbyteros Armeniarum, fidẽ ait esse speculum charitatis: quae est alia, & quidem aptissima parabola, vt iam sine hoc speculo impossibile sit ita ornari, vt Deo per opera placeamus: & rursus frustra adhibeatur hoc speculum fidei, nisi adsint opera, quae per speculum ipsum ornentur. Hoc mihi sumpsisse videtur sanctus Proclus tum ex Paulo, cum ait: Videmus nunc per speculum, scilicet fidei, in enigmate, &c. tum ex epistola beati Iacobi, vbi eum, qui est auditor tantum, id est, qui solam fidem habet, (fides enim ex auditu est) cum eo comparat, qui considerat vultum suum in speculo, & abiit, & statim oblitus est, qualis fuerit. Sic enim est, qui speculum fidei frustra habet, nisi illud ad ornandum se per dilectionem adhibeat: quod cum factum est, quis iam tam praeposterè & corruptè iudicet, vt propter speculum solum, & non simul propter ornatum dilectionis & bonorum operum, dari gratiam iustitiae dicat? quid per se tantum valet speculum, aut quis eius honor & usus, nisi cum ἐν ἡγάπῃ διὰ κοσμίως, id est, nisi cum adhibetur ad ornandum, quod est, exerceri speculum per ornatum, sicut Apostolus dixit, nihil valere in Christo nisi fidem δι' ἀγάπης ἐν ἡγάπῃ, id est, quae per charitatem exercetur. Sic enim accipiendum esse illud participium hoc loco, id est, modò patiendi, ita in Dogmatico nostro docuimus: vt qui id neget, neque Grammaticam linguæ Græcæ sciat, neque scripturam κατὰ λέξιν interpretandum esse putet. Postremò, quod beatus Petrus in doctrina, quam in epist. Clementis Magdeburgenses perperam accusant, fidem vocauit fundamentum, an non sic intellexit Iudas Apostolus, cum ait in epistola sua: Vos autem charissimi, superaedificantes vosmet ipsos sanctissimæ vestrae fidei, in spiritu sancto, orantes, vosmet ipsos in dilectione Dei seruate: an non habet rationem fundamenti id, cui primò superaedificatur? Deindè cum subiungit idem Apostolus Iudas, Seruate vos in dilectione: an non satis apertè docet, nè quis erret, non sufficere ad salutem iacere fundamentum fidei, nisi dilectionem superaedificemus? Quare cum dixit beatus Petrus, custodiri nos in salutem per fidem, non de fide tantum, siue de fide sola intellexisse, sed de fide cum dilectione, perspicere potest.

test ex epistola beati Iudæ, qui non dixit, Custodite vos in fide, nè vos male, vt illud Petri, interpretemini: sed dixit, Custodite vos in dilectione, vt non per fidem tantum, sed per fidem cum dilectione custodiri nos in salutem intelligamus. Vnus est enim spiritus epistolæ Petri & Iudæ, qui non est spiritus dissensionis, sed pacis: non spiritus discrepantiæ, sed concordia: & vnũ corpus est scriptura sancta, in cuius vniuersas partes intueri oportet, vt quod in vna explicatus est, ad alterius intelligentiam adhibeatur. Cùm igitur satis docuerim, collatis locis scripturæ sanctæ, fidem non solam, sed fidem cum dilectione Dei, in scripturis sanctis commendari: consequens est, vt si quando sancti patres fidem tantum, siue fidem solam commendant, & ad iustificationem valere dicunt, de fide non credentis tantum, sed credentis cum dilectione, intelligant, quæ est viua & germana fides, & Deo placens propria. Sic Augustinus Serm. 68. de tempore: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam: Ille (inquit) sine opere iustificatur ex fide: sine opere, dixit, id est, sine opere antecedente fidem, quod statim declarat, subiungens: Et quicquid illi legali posset obseruatione conferri, id totum credulitas sola donauit, id est, quicquid consequi posset per opera legis naturalis scriptæ in corde, si ea scilicet accepta essent Deo, quæ sine fide quidem accepta non erant, id totum, inquit, sola fides donauit: sola, inquit, siue illis operibus legis naturalis, quibus ante fidem Abraham abundabat, sed nondum Deo placebat, vt paulò antè dixit Magnetes, quibus laudem quidem apud homines, sed non apud Deum inuenit, sicut Apostolus in epistola ad Roman. de eodem dixit: non autem sola, id est, sine dilectione, absit: fide enim & dilectione consecutus est gratiam iustitiæ, sicut Apostolus ait superabundasse in nobis gratiam cum fide & dilectione. Similiter intelligendum est, quod beatus Hilarius cap. 8. in Matth. fides enim (inquit) sola iustificat, id est, fides sine lege, vel sine operibus legis, vt ex antecedentibus perspicui potest: sic enim ait: Mouet Scribas remissum ab homine peccatum: hominè enim tantum in Iesu Christo contuebantur, & remissum ab eo, quod lex laxare non potuerat. Fides enim sola iustificat, id est, fides sine lege, de qua dixerat, quod lex laxare non poterat. Quis sanæ mentis & vel minusculi ingenij, non sic intelligendum esse affirmet? Itè beatus Cyprianus libro 3. ad Quirinũ cap. 42. Fidem in totum prodesse, & tantum nos posse, quantum credimus. Deindè subijcit multa exempla scripturæ, in quibus quæ fides tantum intelligenda esset, ex proximo capite intelligitur. In Genesi: Credidit Abraham Deo, & deputatum est ei ad iustitiam. item apud Esaiã. Si non credideritis, non intelligetis. & in euãgelio secundum Matth. Modicæ fidei, quare dubitasti? Et iterum: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc, & transibit: & nihil impossibile erit vobis. Item secundum Marcum: Quæcunque oratis & petitis, credite quia accipietis, & erunt vobis. Itè rursus, Omnia possibilia credenti, item apud Abacuc: Iustus autem ex fide mea viuit. Item in Daniele

Quod vnus sit spiritus scriptura, & vnum corpus eius, cuius partes omnes intueri oportet.

Augustinus.

Catholici auctores solam fidem laudantes, quam seu qualcum intellexerint.

Rom. 4.
1. Tim. 1.

Hilarius.

Cyprianus.

Gen. 15.

Esa. 7.

Matth. 14.

Matth. 17.

Mar. 11.

Mar. 9.

Abac. 2.

Dan. 3.

Ananias, Azarias, Misael, credentes Deo liberati sunt de flamma. Hi sunt loci scripturæ, ex quibus fidem prodesse Cyprianus probavit, id est, fidem credentis cum dilectione: hæc enim tantummodo fides, tantum valet in Christo, quæ quidem viua fides est: Fides enim non diligens Deum, non est viua fides. Sic autem Cyprianum intellexisse, ex cap. proximo sequenti perspicitur. Ait enim loquens de eadem fide tantum, Possè eum statim cõsequi, qui verè crediderit. Sed quia fides sine dilectione, fides quoque vera est, quemadmodum accipiendum esset, quod dixit in hoc loco, Qui verè crediderit, statim explicauit, subiungens in Actibus Apostolorum: Ecce aqua, quid est quod me impediatur tingi? Tunc dixit Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Hactentis Cyprianus. At non omnes, qui credunt, ex toto corde credunt, sed ij tantum, qui cum dilectione credunt, quos Cyprianus dixit hîc verè, id est, viuè, & non mortuè, credere. Ad alios locos de sola fide, ex Ambrosio, falsò ab Hæreticis obiectos, iam pridem Ioannes Hofmeisterus eruditè respondit, docens clarè, Ambrosio ipso interprete, nusquam in libris eius fidem sine dilectione, vocari fidem solam, sed fidem simul cum dilectione: hæc enim fides tantum, siue sola, est fides viua.

A. 7. 3.

Defensio adhuc doctrinæ Petri de iustificatione ex operibus in epistola Clementis. Quomodo eadem doctrina in scriptura Petri & Pauli continetur: & quæ opera sint secundum scripturam, ex quibus homo iustificatur, & quæ sint, ex quibus non. Et locus Pauli ex epistola ad Roman. cap. tertio copiosè explicatus, & collatus cum ijs, quæ à Magdeburgensibus in doctrina Petri apud Clementem reprehenduntur. item responsio ad ea, quæ in tertia & quarta epistola Clementis iisdem reprehendunt de iustificatione ex operibus, & eorum collatio cum doctrina beati Petri in epistola eius secunda, cap. 1.

Cap. 8.

Sed veniamus ad reliqua, quæ isti in doctrina beati Petri, quæ in eadem epistola Clementis exposita est, de iustificatione adhuc reprehendunt.

Sic enim aiunt reprehendendo: Deindè non gratis propter Christum absque operibus, sola fide nobis salutem contingere docet Petrus. Ait enim, per temporalia officia nos æterna gaudia mereri, & fide ac bonis operibus æterni ignis nos pœnas effugere. Notant deinceps alios similes locos, quos postea recitabo, nè sæpè sint mihi repetendi. Postremò addunt, contrarium docuisse Petrum in Actis cap. 2. & 10. & 1. Petri c. 1. Quia ergò isti bona opera naturæ, siue bona opera secundum carnem, ab operibus fidei, siue operibus secundum spiritum, nunquam ex sanctis scripturis distinguere didicerunt: idcirco cum Apostolus scripsit ad Roman. Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus: & rursus, Si autem gratia, iam non ex operibus, alioqui gratia iam non est gratia: & si qui alij loci similes

Hæreticos ne
scire seu nolle
distinguere,
opera carnis
aut naturæ, a
fidei spiritus
ne operibus.
Rom. 5.

similes sunt, de omni genere operum accipiendos esse falsò putauerunt. qui quidem si beato Petro crederent, cum ait esse quædam in epistolis Pauli difficilia ad intelligendum, quæ indocti & instabiles ad suam ipsorum perditionem deprauant: profectò vel ipsa eorù facilitas intelligendi, qua in istis ipsis locis vtuntur, de quibus tanta cum eis nobis contentio est, suspecta eis esse deberet. Quid enim facilius intellectu esse potest, quam vt isti hos locos intelligunt, omne genus operum excludentes, nihil aliud distinguentes aut inquirètes, nisi quod in promptu & in primo adpectu est? quomodò, inquam, sunt ista *δυσκότα*, id est, difficilia intellectu, si tam facile ipsi ea expediunt? aut si nò sunt ex numero *δυσκότα*, id est, difficiliù intellectu, vnde tanta inter nos & eos de istis altercatio? An non est testis idoneus obscuritatis loci, & difficultatis intelligendi, ipsa varietas interpretantium? Sed doceamus iam, quænam opera excludat Apostolus à iustificatione, cum ait, Arbitramur autem hominem iustificari per fidem absq; operibus legis. Si verba Pauli diligenti studio Magdeburgenses & reliqui Luteranorum magistri obseruarent, idem Paulus esset eis huius loci & similium interpret. ait enim cap. 9. Israel sectando legem iustitiæ, ad legem iustitiæ nò peruenit: subiungit deinde rationem, Quia (inquit) nò ex fide, sed quasi ex operibus, scilicet legis. non dixit, Nò ex fide, sed ex operibus legis: sed dixit, Quasi ex operibus legis. Vt intelligamus, aliud esse, ex operibus legis: aliud, quasi ex operibus legis. sicut aliud est, quod dicitur, Ex nobis: & aliud, à nobis quasi ex nobis, vt idem Paulus docuit. Satis itaq; admonuit nos, dupliciter còsiderare hæc opera legis, scilicet aut simpliciter, aut quasi opera legis: ac duplici illa quidem ratione fieri posse, aut quasi opera legis, aut simpliciter, & non quasi opera legis. opera enim legis, vt non concupiscere, non mœchari, & reliqua decalogi Mosaiici, quæ sunt scripta in cordibus, fiunt quidem quasi opera legis, cum fiunt, vt erant in lege Moisis sancita, vt scilicet, qui faceret ea, viueret in eis: & qui non faceret, non viueret, sed potius sine misericordia sub duobus aut tribus testibus, vt Apostolus ait, tanquam præuaricator moreretur. Lex enim irâ operabatur. Quarè ex operibus legis, vt erant pœnis legitimis sancita, quæ sic quidem propria erant Iudæorum, quibus solis lex Moisis data erat, ex operibus, inquam, legis, quasi ex operibus legis, id est, factis non ex fide, sed ex timore, sicut scriptum erat: Qui fecerit ea, viuet in eis, non iustificatur homo. immò sic accipiendù esse, quod Apostolus dixit, Arbitramur hominem iustificari absq; operibus legis: pro eo, quod est, absq; operibus legis, quasi ex operibus legis, quæ vt sic, ppria (vt dixi) Iudæorum erant, & non gentium communia, ex eodem ipso Pauli loco perspicui potest: alioquì postquam dixit, Arbitramur hominem iustificari per fidem absq; operibus legis, quorsùm subiungeret: An Iudæorù tantùm Deus? non etiam & gentium? immò & gentium: nisi quia si ex operibus legis quasi ex operibus legis, id est, vt ad Iudæos tantùm pertinebāt, homo iustificaretur, iam Iudæorum tantùm Deus esset, & non gentium.

nt lo-
fidem
let in
, non
quenti
m cõ-
è ve-
, Qui
orum:
i cre-
dunt,
s Cy-
locos
annes
orete,
fidem

iffola
inea-
atur,
ertio
ctri.
ue in
tione
us se-

adem
dunt.
stum
Ait
onnis
niles
dunt,
ergò
us fi-
s di-
itra-
gra-
loci
niles

Rom. 9.
Rom. 11.
2. Pet. 3.

Loci scripturæ
Pauli de iustifi-
catione, ex
numero sunt
eorù, qua ait
beatus Petrus
difficilia esse
in intellectu, etc.
2. Pet. 3.

Rom. 9.

Aliud esse, ex
operibus legi-
s: aliud,
quasi ex ope-
ribus legis.
2. Cor. 3.

Opera decalo-
gi seu legis,
quò fieri posse
sunt secundum
Apostolum.

Heb. 10.
Gal. 3.
Ezec. 10.

Rom. 4.

Gal. 3.

Rom. 3.

Rom. 4.

Theodoretus.

Gene. 15.

Quibus ex
operibus iusti-
ficari hominē
Paulus vel ne-
get, vel asse-
rat.

I. Cor. 7.

Rom. 11.

2. Pet. 1.

nō enim esset Deus eorum, quos à iustitia excluderet. Deinde, quia (vt diximus) dupliciter considerantur opera legis decalogi, aut quasi opera legis, sine quibus homo per fidem iustificatur, vt Apostolus docuit & p̄baui: aut simpliciter, vt sunt opera naturæ, sic etiam per fidem sine huiusmodi operibus legis secundum naturam consideratis, docet & probat proximo capite idem Apostolus, hominem iustificari exemplo Abraham. Quid enim (inquit) inuenisse dicemus, secundum carnem, id est, secundum naturam, Abraham patrem nostrum? (sic enim intelligendum est per hyperbaton Apostolo familiare, vt Theodoretus & alij veteres obseruauerunt) an fortasse dicemus, iustificatum esse ex operibus secundum carnem, qualia erant opera, quæ φυσικῶς, id est, naturaliter, antequam crederet, faciebat? Erat enim ante fidem, vt paulò ante Magnetes vetustissimus & ecclesiasticus author aiebat, benignus, continens, iustus, & alijs virtutibus præditus. sanè (inquit) si ex operibus, scilicet secundum carnem, vt iterum reperamus ἐπιδοκίμῳ quæ est in scripturis sanctis frequens figura, iustitiæ laudem inuenit, apud homines inuenit, qui vident ea quæ apparent: non autem apud Deum, qui fidem cordis intuetur: nec iudicat secundum faciem, vt homines solent. Quòd verò secundum spiritum laudem apud Deum Abraham inuenit, testatur scriptura, quæ dicit: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Fides enim non est opus secundum carnem, id est, nō est opus à nobis, quasi ex nobis, sed est donum spiritus. Deinde reddit causam, cur iustitia & laus Abraham ex operibus secundum carnem, siue secundum naturam, iustitia & laus esset apud homines, non apud Deum, quia operatum scilicet secundum carnem, rursus repetendo ἐπιδοκίμῳ, id est, à communi, Merces (inquit) imputatur non secundum gratiam, sed secundum debitum. homo enim homini debere potest, non autem Deus. Quare iustitia ex operibus secundum carnem, apud homines tantum imputatur: non operanti autem secundum carnem, sed secundum spiritum Dei, id est, credenti, & fidem per dilectionem operanti, iustitia imputatur apud Deum secundum gratiam. Negat itaq; Apostolus iustificari hominem ex operibus legis, quasi ex operibus legis, & ex operibus legis secundum carnem: non autem negat iustificari ex operibus legis secundum spiritum ex fide, ex quibus qui iustificatur, gratis iustificatur. Quare? quia huiusmodi opera nō sunt iam à nobis, quasi ex nobis, sed sunt ex Deo, cuius dono & gratia fit, vt sint bona & beneplacenta Deo. Vnde huiusmodi opera idem Apostolus appellat charismata Dei, & dona Dei. Sed vnusquisq; (inquit) proprium charisma, siue donum habet ex Deo, alius sic, alius verò sic. Charisma enim vocauit τὸ χάρισμα, id est, virtutem, vt continentiam, castitatem, & similia, vt beatus Chrysostomus in libro de Virginitate notauit. Et rursus: Sine penitentia enim (inquit) sunt dona & vocatio Dei. Charismata siue dona Dei, vocauit illa omnia, ex quibus vocat Deus ad gratiam iustificantem, quæ sunt fides & opera spiritus ex fide. Et B. Petrus 2. cap. 1. Deum ait donasse, quæ ad vitam & pietatē perti-

pertinent. hęc autem sunt fides, & opera spiritus ex fide. Et idem Paulus ad
 Ephes. Gratia (inquit) saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis: donum
 enim Dei est. Quod quidem non propter fidem tantum dixit, sed etiā pro-
 pter opera bona, quę dona item Dei sunt. ipse enim operatur in nobis vel-
 le & perficere pro bona voluntate. Vndē dicuntur etiam opera Dei, & vir-
 tutes Dei. Hoc est enim (inquit) opus Dei, vt credatis in eum, qui misit me.
 opus Dei dixit, non credere tantum, sed voci eius obedire, id est, fidem in
 mandatis per dilectionem operari, quę est fides *in donis*, id est, fides benepla-
 citi, vt ecclesiasticus cap. 15. vocauit. Et beatus Petrus, Vt virtutes, inquit,
 annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum.
 opera Dei, id est, virtutes diuinas, appellat opera bona & beneplacētia, quę
 ostendere debemus, postquam semel sumus per baptismū illuminati, quę
 Deus operatur in nobis, si eum secundum electionem sequamur: ex quo
 opera dicta sunt, quasi hęc, id est, eligendę. De istis Dei virtutibus ait
 Apostolus, Creati creatione scilicet spirituali per baptismum in bonis ope-
 ribus, vt in illis ambulemus. Dilectio enim Dei & proximi, quę a fide &
 spe seiuncta esse non potest, omne genus virtutum Dei, siue bonorū operū,
 ac Deo placentium complectitur, quę etiam dicuntur fructus spiritus. Si
 igitur opera ista bona & beneplacētia Deo, non a nobis tanquam ex nobis
 sunt, sed ex Deo: si, inquam, sunt dona Dei, qui ex eis iustificatur, gratis p-
 fectō iustificatur: ex donis enim DEI iustificari, gratis iustificari est: hoc
 enim significat *δωρεῶν δωρεῶν*, quasi dicatur, ex dono siue ex donis iustifi-
 cari, hoc est, gratis, vt interpres vetus vertit: non quidem secundum debi-
 tum, quasi hoc donum debeat, qui est Dominus omnium & creator, ac p-
 inde creaturę debere non possit: sed, vt subiūgit, per gratiam ipsius. Cū
 igitur ait beatus Petrus, quę Magdeburg. ignoranter & hęceticē notārun-
 t, scilicet per tēporalia officia nos æterna gaudia mereri, & confessione, quę
 sacerdoti fit, fide ac bonis operibus æterni ignis pœnas nos effugere, & ad
 perpetuę vitę prēmia nos peruenire. & rursus, Salutem animarū & vitam
 bonis actionibus preparari. Et iterum, Repletos bonis operibus, hęcetes
 vitę æternę effici, & proprijs gestis hęcetes bonorum cęlestium pro bonis
 actibus baptizandū fieri, & hominē bonis operibus, ac viatico abundanti
 repletū, ad regnū Dei peruenire debere: hęc, inquā, omnia opera, quibus
 salutē animę & vitā parari dicit B. Petrus, non sunt bona opera legis, quasi
 opera legis, id est, ex timore tēporalis mortis facta secundum legē seruitu-
 tis: neq; sunt bona opera secundum carnem, & ex solis facultatibus naturę
 nostrę profecta, qualia erant illa bona opera Abrahę ante fidē, sed sunt bo-
 na opera spiritus ex fide, quę Dei dona sunt, ex quibus gratis per gratiam
 Dei in hoc tēpore iustificamur, vndē tēporalia officia vocauit, & nō ex fide
 tantū, sine operibus, vt Hęcetici tradūt, ignorātes scripturas & virtutē ea-
 rū. Sed ostēdamus iā hanc doctrinā Petri, quam Magdeburgenses in epist.
 Clementis accusant, ostēdamus, inquam, in scriptura Pauli, vt eam quoq;
 si li-

Ephe. 2.
 Opera fidei
 iustificantię,
 quibus alijs
 vocet scriptu-
 ra nominibus.
 Ioan. 6.
 Eccle. 15.
 1. Pet. 2.

Ephe. 2.

*Ostenditur in
Scriptura Pau-
li doctrina be-
ati Petri in
epist. Clemē-
ti Magdeb. res
prehensa.
Rom. 2.*

si libet, accusent. cum Paulus in epistola ad Romanos ait: Qui reddet vni-
cuique secundum opera eius: ijs, quidem, qui secundum patientiam boni
operis, gloriam & honorem & incorruptionem querunt, vitam æternam:
ijs autem, qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, obedi-
unt autem iniquitati, ira & indignatio, tribulatio & angustia in omnē ani-
mam hominis operantis malum, an non satis clarè, immò clarissimè dicit
hic Apostolus Paulus idem, quod beatus Petrus in epistola Clemētis, bo-
nis operibus æterni ignis pœnas nos effugere, id est, iram & indignationem
ac tribulationem, vt Paulus ait, & ad perpetuæ vitæ præmia nos perueni-
re, id est, ad gloriam, & honorem, & incorruptionem, ac vitam æternam?
Si secundum patientiæ boni operis datur vita æterna, id est, secundum
mensuram patientiæ boni operis, (hoc enim significat κατὰ πρόpositio) id
est, proportionem. & paulò suprà dixit, Reddet vnicuique secundum ope-
ra eius, ergò bonis operibus præparatur salus animarū & vita, & vitæ æter-
næ efficimur hæredes, & ad regnum Dei peruenitur, vt est in doctrina Pe-
tri, quæ in epistola Clemētis posita est. An malè docuit Paulus, cum dixit,
ijs, qui secundum patientiam boni operis querunt gloriam & honorè &
incorruptionem, dari vitam æternam: & non dixit, ijs qui secundum fidem
querunt? Quis vestrum, Magdeburgenses, hoc dicere audeat? nisi Paulum
quoque per spiritum Dei loquentem, reprehendere vultis. Ac potuisset
quidem Paulus dicere, ijs qui secundum fidem querunt gloriam & hono-
rem & incorruptionem, vitam æternam, quis neget? Sed cur ità dicere po-
tuisset, nisi quia fides perfecta esse non potest sine patientiā boni operis, quæ
ad salutem necessaria est: sicuti rursus patientia, si opus perfectum habeat,
vt ait beatus Iacobus, non potest esse sine fide: at nē vos Magdeburgenses ad
fidem solam vestri dogmatis confugeretis, non dixit Apostolus, ijs qui se-
cundum fidem querunt gloriam & honorem & incorruptionem, vitam
æternam: sed dixit, ijs qui secundum patientiam boni operis, vt intelligatis
tandem, si fortè credere vultis, (nisi enim credideritis, non intelligetis) per
fidem solam, quam prædicatis, non vos gloriam & honorem & incorru-
ptionem querere, sed indignationem & tribulationem & angustiam, qui
estis ex contentione, non acquiescentes veritati, obedientes autem iniqui-
tati. Ac rursus, si promittit nunc Deus in Euāgelio, id quod semper sine ac-
ceptione personarum ante aduentum suū in carne Iudæis & gentibus pro-
misit, gratiam scilicet iustitiæ ex operibus bonis, hoc enim significat, quod
Paulus ait in eodem loco epistol. ad Roman. Gloria, honor, & pax omni
operanti bonum, Iudæo primū & Græco, non enim est acceptio persona-
rum apud Deum: & quod idem beatus Petrus in Actis Apostolorū dixit,
In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni
gente, qui timet Deum, acceptus est illi. (timere enim eum dixit, pro eo,
quod Paulus, operari bonum, vt intelligamus timorem, nō credentis tan-
tū, sed credentis cum dilectione, siue operantis bonum opus dilectionis,
quod

Iaco. 2.

Isa. 7.

Roma. 2.

Act. 10.

quod ad timorem Dei filialem, vt vocant, pertinet) Si, inquam, testimonio Petri & Pauli, honor & gloria, ac pax & gratia diuinæ acceptationis præparata sunt omnibus benè operantibus in Euangelio, vbi sunt, qui doctrinam beati Petri in epistola Clementis contra scripturas calumniantur, q̄ dixerit, salutem animarum & vitam bonis actionibus præparari? Sed prosequamur deinceps locū Apostoli: Quicumq; enim, inquit, sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. *ἀνόμους* (id est, sine lege) vocat (vt beatus Basil. in commētar. Esaiæ cap. 1. obseruauit) eos, qui vel omninò leges diuinas nō audiērūt, vel ab eis recesserunt: vel qui audiērunt quidem, sed nondūm ad eas accesserunt. sic enim ait Esaias: Incēdentur, qui sine lege, & peccatores, id est, legis violatores. Subiungit postea Apostolus de ijs, qui legem diuinam acceperunt: Et quicumque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur, id est, comparatis operibus eorū cum mente & voluntate legis: vndē aiebat Dominus, Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die: hoc

Rom. 2.

Esa. 1.

Ioan. 12.

Rom. 2.

Rom. 10.

Abd. 1.

Esa. 15.

*Apprahendens
re per fidem
solā Christū
passum, quid
tantūm inu-
nuat.*

*Quos gentiles
quī Paulus
iustificari as-
serat.*

deinde subiungit, Non enim auditores iusti sunt apud Deum. auditores legis vocat eos, qui non operātur, siquidem eos Paulus opponit factoribus legis: habent tamen fidem. fides enim ex auditu est, id est, ex reuelatione: auditus autem per verbum Dei, id est, reuelatio fidei per diuinam virtutem, sicut ait Abdias propheta: Auditū audiui à Domino, id est, accepi à Domino reuelationem. & Esai. Domine, quis credidit auditui nostro? id est, reuelationi rerum nobis per fidem ostensarum. Sic enim Theodorus Antiochenus in principio comment. Abdias prophetae interpretatur. Quòd si auditores legis, id est, qui fidem solam sine operibus habēt, non sunt iusti apud Deum, factores autē iustificabūtur, quemadmodū Petrus malè de iustificatione docet, quia non docet, sola fide hominē iustificari? aut quid aliud est, apprahendere Christum pro nobis passum per fidem tantūm, quā habere auditum tantūm, id est, nudam reuelationem solius fidei in Christum passum, sine dilectione eius? quod est, esse auditorem legis euāgelicæ, & nō factorem. Sequitur deinde in Paulo: Cū enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex. Demonstrat exemplo gentium, quod proximè dixerat, iustificandos esse factores legis, quales, inquit, sunt gentes, naturaliter faciētes, quæ legis sunt, quæ ostendunt operando opus legis scriptum in cordibus suis. Quis iam vestrūm est, Magdeburgenses, & cæteri Lutherani, tam sine intellectu, vt non intelligat huiusmodi gentes ex operibus iustificari? an non hoc clarissimè dicit Apostolus? potest ne hīc vllus tergiversari? Cur igitur doctrinam Petri in epistola Clementis damnatis? & totam epistolam Clementis, tanquā falsam reijcitis? & negatis, quia non doceat in ea Petrus, sola fide absque operibus hominem iustificari? Improbate etiam hanc doctrinam Pauli in episto. ad Roman. cur non hoc audetis? etsi enim nō est par authoritas epistolæ Clementis, & epistolæ Pauli, doctrina tamen de

LII

iusti-

iustificatione cum vna sit, qui hanc in epistola Clementis damnat, idē hanc ipsam in epistola Pauli damnat. Sed & illud verbum naturæ, quo hic vsus Petri in epist. est Apostolus, cum ait, naturaliter quæ legis sunt, faciūt, quia est ex numero eorum, quæ in epistolis Pauli *δυσωστὰ* vocat beatus Petrus, id est, difficulta intellectu, nè quis istorum vel neget aliquandò Pauli esse hoc verbum, vel illud malè interpretando, Pelagianum faciat Paulum, visum est obiter interpretari & admonere, naturam vocari hoc loco non rationem inſitam nobis secundum potentiam tantum, sed etiam secundum Dei gratiam. De hac ratione dixit beatus Iacobus, suscipite *ἑμφύτην λόγον*, id est, inſitam rationem, quæ potest (inquit) saluare animas vestras. Suscipite, dixit, quia opus est assensu voluntatis nostræ, non quidem ad recipiendum, quod naturaliter potentia nostræ inſitum est, sed ad recipiendum, quod insuper ex Dei gratia est. Hanc duplicem rationem naturalem, quā vocat Iustinus semen, distinxit idem in priore apologia. Itaq; cum Paulus dixit, natura siue naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, gratiam Dei, quæ naturam sanat & adiuvat, simul intelligi voluit: sicut Ecclesiasticus quoque cum ait capit. trigesimo secundo: In omni opere crede animæ tuæ, id est, crede secundum gratiam Dei legi scriptæ in anima.

Iaco. 1.

Eccle. 32.

“ Iam quod similiter accusant isti, quæ ait idem Petrus in epistola 3. Clemē-
 “ tis, hominem bonis operibus tanquam viatico abundanti repletum, ad re-
 “ gnum Dei peruenire debere, & rursus in epistola 4. Repletos bonis operi-
 “ bus, hæredes vitæ æternæ effici] vt alios locos epistolarū Petri nunc omit-
 tam, in quibus virtutem ac sententiam horum, quæ accusant, demonstrare
 possem: ille vnus satis nunc fit, quem paulò antè iterum attigi ex epistola
 eiusdem. Cum enim dixisset, Vos autem curam omnem subinferentes, mi-
 nistrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia au-
 tem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pie-
 tatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternita-
 tis charitatem. deinde subiungit: Hæc autem, si vobis adsint, non vacuos
 neq; sine fructu (*ἀκαρπες* enim legit verus interpres) constituent vos in Do-
 mini nostri Iesu Christi cognitione. an non est hoc ipsum, quod ad e Petrus
 in doctrina sua apud Clementem dixit, hominem bonis operibus & abun-
 danti viatico repletum, id est, eum, cui ista adsunt, que in sua epistola dixit,
 ad regnum Dei peruenire debere? Ille enim est, qui in cognitione Domini
 nostri Iesu Christi non est vacuus, neq; sine fructu, qui ad regnum Dei per-
 uenire debet. Quid rursus interest dicere, Hæc autem opera, scilicet bona
 numerata fidei, virtutis, abstinentiæ, patientiæ, pietatis, charitatis, si vobis
 adsint, non vacuos, neq; sine fructu vos constituent in cognitione Domini
 nostri Iesu Christi: an dicere illud in epist. Clementis, repletos bonis ope-
 ribus, hæredes vitæ æternæ effici? nõne quibus ista adsunt, repleti sunt bo-
 nis operibus? & istis repletos, non constitui vacuos, neq; sine fructu in co-
 gnitione Dñi nostri Iesu Christi, an non est, effici eos hæredes vitæ æternæ?

2. Pet. 1.

Doctrina Pe-
 tri in epistol.
 Clementis 3.
 & 4. ad Magd.
 reprehensa,
 eadē in epist.
 ipsius Petri
 demonstratur.

Illud

Illud iterum hinc admonere Magdeburgenses, si quando tandem intelligant, clarissime hinc docuisse beatum Petrum in descriptione huius ædificij spiritualis virtutum, eò spectare fidem, vt omni studio & diligentia superædificemus ei opera bona, alio qui frustra esse fidem, & vacuos ac sine fructu reperiedos in ea esse, qui non superædificauerint, ac necessario debere esse substructam dilectioni fidem, si quid valere debeat. Quæro enim à vobis, Magdeburgenses, quorsum spectat ista vestra apprehensio Christi pro nobis passus? an non spectat, vt eum sic per fidem apprehensum diligatis? & diligendo ei confidatis? ridiculum enim est & vanum, ei confidere, quem non diligas. Ergò in ista apprehensione Domini nostri Iesu Christi per fidem solam, vacuus est, & sine fructu, qui fidem ipsam habet, sine dilectione.

Responsio ad locos scripturæ, quibus Magdeburgenses conantur probare, hominem iustificari per solam fidem cum contraria demonstratione euidenti ex eisdem locis, non ex fide sola iustificari. Item secundum scripturam, fidem esse mortuam & infructuosam sine dilectione. Cap. 9.

Sed quia scribunt Magdeburgenses in centuria sua, contra docuisse Petrum in Actis Aposto. cap. 2. 4. & 10. & in epist. 1. cap. 1. Videamus an ita sit, an potius non ita. Actuum, inquit, 2. interrogatus Petrus à Iudæis, quid facere deberent, vt effugerent iram Dei: Pœnitentiã, inquit, agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum. Hinc tradunt docuisse Petrum, gratis absq; operibus sola fide peccatores pœnitentes iustificari. Quis nõ intelligat pugnare secum istos, sibiq; contradicere, cum aiunt sola fide peccatores pœnitentes esse eos, qui iustificari in baptismo, cum sit pœnitentia opus quoddam, quod ad fidem accedat, vt ipsi sponte confitentur, necesse sit, an fortè dicturi sunt, nihil aliud esse pœnitentiã, quàm desistere à peccatis vitæ superioris, atq; ita nõ opus, sed cessationem potius operum esse? At redarguet eos, si id dixerint, pœnitentia eorum, qui ad Ioannem veniebant, vt ab eo baptizarentur. talem enim pœnitentiã in prima centuria ijdem centuriatores probant, & requiri, ac satis esse volunt. De illa verò pœnitentiã sic scriptum est: Et baptizabantur ab eo, confitentes peccata sua. Et beatus Lucas: Dicebat ergò, inquit, ijs, qui exiebant, & baptizabantur ab ipso: Quis ostendit vobis fugere à ventura ira? Facite ergò fructus dignos pœnitentiæ. Quis verò ita amens sit, & à sensu communi alienus, vt neget confiteri actus suos Deo, & facere fructus dignos pœnitentiæ, esse genus operis? Quod si ita est, quomodo sola fide absq; operibus iustificantur peccatores pœnitentes? quemadmodum absque vlllo opere pœnitentes sunt? quod istud prophanum vaniloquium, repugnantia plenum? Quid est, quod beatus Petrus dicit, Agite pœnitentiam, si nihil agere præcipit? Cum enim agere pœnitentiã præcipit, necesse est, vt pœnitentia aliquod opus sit, non igitur absque operibus sola fide iustificatio fit. Præterea etiã, cum præcipit idẽ Petrus baptizari, nullum ne

Acto. 4.

Quam diuer-
sa ex vno eos
demq; scriptu-
ra loco diuer-
sim intellectu
eliciantur.

1. Pet. 2.

Iud 1.

1. Ioan. 3.

Gala. 5.

A. 7. 10.

1. Ioan. 3.

1. Timo. 1.

2. Pet. 1.

Quod beatus
Petrus fidem
mortuam bo-

opus fieri præcipit? Velle ergò baptizari nihil est, si nullum opus est. Quòd si est, velle baptizari, actus in quo fides per dilectionem exercetur, igitur non sola fide absque operibus iustificatur homo. Alius locus, quem Magdeburgenfes citant, est ex Act. cap. 4. Et non est in alio aliquo salus: nec enim aliud nomen est sub celo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. hoc quoquè loco tradunt ijdem docuisse Petrum, sola fide absq; operibus hominem iustificari: sed doceamus nos rursùs non ità esse, & contrarium potiùs Petrum docuisse. Citauit beatus Petrus testimonium Dauid ex Psal. 117. Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis ædificā tibus, qui factus est in caput anguli. deindè subiungit statim, Et non est in alio aliquo salus, quàm in hoc, scilicet lapide angulari, probato, electo, & precioso, & ab hominibus reprobato. Quomodo verò sit in hoc solo lapide salus, docuit idè Petrus, cùm ait, de hoc lapide loquès: Et ipsi, tanquàm lapides viui, superædificamini. Superædificari igitur nos oportet huic fidèi sanctæ in hunc lapidem angularem, qui est Christus, sicut Iudas apostolus ait: Superædificantes vosmetipsos sanctissimæ vestræ fidèi: superædificari, inquam, oportet nos lapides viui: Viui autem lapides superædificari non possumus sine dilectione: quia qui non diligit, at beatus Ioānes, manet in morte. Igitur ex sola fide sine dilectione nō potest effici superædificatio salutaris, ac proindè ex fide sola absq; operibus, non potest homo iustificari, sed ex fide, quæ per dilectionem exercetur. Alius locus, quem citat, est cap. 10. Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum. Hoc quoquè de sola fide interpretantur, quasi diceret, Qui credunt tantùm: quod nunquàm dixit, neque dicere potuit. Qui enim credunt tantùm, hi Christum non diligunt. nam si diligunt, iam non credunt tantùm: qui autem nō diligunt, manent in morte, ait Ioannes. Igitur non potest ex fide viuere, nisi qui credit cum dilectione, quod est perfectè credere, sicut accipi voluit beatus Petrus, cùm dixit, remissionem accipere omnes, qui credūt, scilicet perfectè. Quis enim tam expers communis sensus est, qui existimet, cùm scriptura fidem commendat, fidem imperfectam & mortuam, ac non potiùs perfectam & viuam, commendare? dilectio verò est, quæ fidè perficit, sicut anima corpus. Quod apertè alio etiam loco dixit Apostolus, cùm ait: Finis præcepti siue perfectio (vtrunque enim significat τὸ τέλος) est charitas. Quid est (ait Augustin. in præfatione Psal. 31.) finis præcepti? quo perficiuntur præcepta, sicut dicimus, finita est tunica, quæ texebatur: finitur, vt perfecta sit. Si igitur præceptum est, credere, & perfectio præcepti est charitas, ergò perfectio fidèi est charitas. Citant postremò locum epistolæ Petri 1. cap. 1. In virtute Dei custodi-mini per fidem in salutem. Sed hunc quoquè locum, de fide viuâ accipiendum esse, ex eodem loco facile demonstrabimus, si paulo superiora repetamus. dixerat enim, Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiâ suâ magnâ regenerauit nos in spem viuâ p-
sur-

surrectionem Iesu Christi ex mortuis, cum dixit, spem viuam, profecto simul docuit, esse spem aliquam mortuam: etenim si est vnum contrariorum, & reliquum necesse est esse: contraria enim, sunt simul natura. Quod si est spes viuam, & spes mortua: fidem quoque viuam necesse est esse, & fidem mortuam. Siquidem necessario spem antecedit fides, spem viuam fides viuam, spem mortuam fides mortua. Sed doceamus, quæ sit spes viuam: quod quidem ex Paulo intelligi potest, cum ait in epistola ad Roman. Si mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis, fratres, quod quicumque baptizati sumus in Christo, in mortem ipsius baptizati sumus? consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati sumus similitudini mortis eius, quod quidem tunc fit, ut ait sanctus Maximus in responsis ad Thalassium, cum mortificamus voluntatē peccato, simul & resurrectionis erimus: quod tunc fit, ut idē ait, cum iustitiæ suscitamus voluntatem. Si igitur regenerati sumus ad diuinam & æternam vitam habendam, ut hinc in nouitate vitæ ambulare debeamus, mortificati peccatis, & suscitati iustitiæ, consequens est, ut qui sic ambulando, vitam illam diuinam & æternam per resurrectionem Iesu Christi speret, is quidem spem viuam habeat, quæ illum non confundet: contra verò, qui non sic ambulat in nouitate vitæ mortuus peccato, spem mortuam. Ergo fides, quæ cum spe ista viuam copulata est, necesse est, ut in nouitate etiam vitæ similiter versetur, & exerceatur. Vitæ verò nouitas cum succedat vetustati ac mortui, & qui non diligit, maneat in morte: rursus consequens est, ut necessaria sit dilectio ad nouitatem vitæ, ac proinde necessaria itē sit dilectio, ut sit fides viuam. Vnde idem Apostolus simili gratiarū actione epistolam ad Ephes. exordiens: Benedictus, inquit, Deus &c. & paulò post: sicut elegit nos, inquit, ante constitutionem mundi, ut effemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate: non dixit, In conspectu eius in fide, ne vos de sola fide, ut alios similes locos accipere soletis, hunc quoque locum acciperetis: sed dixit, in charitate, quod charitas sine fide esse non possit, ut quidem potest fides esse sine charitate, cuiusmodi est fides illa, quæ cum hypocrisi est: quæ si in nullo homine esse potest, ut vos falsò tradere soletis, quomodo dicit Apostolus, Charitas de corde puro, conscientia bona, fide non ficta? Ergo sine charitate ut non est cor purum, neque conscientia bona, ita neque fides est non ficta: erit igitur sine charitate ut cor impurum & conscientia mala, ita & fides ficta, id est, cum hypocrisi, cum alioqui vera fides sit. Sed satis hactenus responsum sit ad ea, quæ Centuriatores in epistolis Clementis contra doctrinā beati Petri de iustificatione ex fide & operibus obiecerunt: satisq; demonstratum, eandem doctrinam in scripturis à sanctis Apostolis & Prophetis traditam esse. Ac potuissim quidem copiosius adhuc & prolixius idem demonstrare, si tempus aut locus esset: aliud enim est, susceptum argumentū proprio

mine posuerit, quam peccatis suis quoque B. Iacobus, quam in solis demonibus falsò ponunt Luterani.

Rom. 6.

Euidēs demonstratio ex scriptura, quod fides possit esse in homine mortua, & necessario sit viuam per dilectionem.

Eph. 1.

1. Tim. 1.

1. Tim. 1.

Quod secundo dicit Apostolus, fides possit esse sine charitate.

opere tractare: aliud, respondere defendendo quod accusatur: defensioninamq; modum imponit ratio eorum, quæ accusantur. Sed pergamus ad ea, quæ sequuntur in accusatione Magdeburgensium in capite de doctrina,

Defensio doctrine de exauditione orationis per fidem cum bonis operibus, quam Magdeb. in epistola Clementis & Alexandri accusant, & demonstratio ex scripturis non exaudiri eum, qui cum sola fide orat, & quomodo latro in cruce non ex fide tantum orauerit, & exauditus fuerit.

Cap. 10.

¶ Vintò, inquit, exauditiō orationis non in fide & nomine Iesu, sed
 ¶ in bonis moribus & operibus. Clemens 1. & in oblationibus & dignitate sacerdotū, Alexander 2. collocatur &c.] Si ita docuisset Clemens, ut isti impiè & impudenter sinxerunt, non esse orandum in fide & nomine Iesu, aut non exaudiri orationes, in fide & nomine Iesu adhibitas, meritò accusassent. sed an sic docuerit, iudicent ipsi Magdeburgenses, aut eorum discipuli & auditores. Recitemus ergò verba epistolæ Clementis, quæ isti more suo corruperunt, addentes quæ nullus nisi eorum similis somniaret. Sic ergò ait Clemens: Ità Deo precem fundere conuenit nauigantes, ut mereamur audiri: audiri autem à Deo ita demùm meretur quis, si orationes ipsæ bonis moribus & bonis operibus adiuuentur. An qui hæc dicit, negat exaudiri orationem in fide & nomine Iesu? aut qui in fide & nomine Iesu exauditur, potest ne bonis operibus carere? Sed videor hic mihi audire Magdeburgenses respondentes, posse carere: idq; fortassè exemplo latronis in cruce probari dicent, quasi ille in fide sola & nomine Iesu exauditus fuerit. Sed priusquàm id falsum esse demonstremus, doceamus ex scripturis, orationem, ut ad salutem animæ exaudiatur, oportere perfici opere charitatis, quæ est forma omnium virtutū. Multùm enim, inquit beatus Iacobus, valet oratio iusti *ἐν ἔργου μέν*, id est, oratio, quæ operibus exercetur. Sed quia Lutherani hanc epistolam negare audent, probeamus quod beatus Iacobus dicit, authoritate Esaiæ. cū enim populo Iudeorum, prophetis prædictionibus futurorum malorum commoto & perterritō, religiosiores quidam, alioquē legem Moisis negligentes, & suorum criminum obliti, ieiunijs tamen & orationibus Deum placare studerent, quasi sola ieiunia & preces satis essent ad sanctitatem & iustitiam eorum, ut exaudirētur: iussit Deus Prophetæ, ut admoneret eos, idcirco non exaudiri, quia non essent iusti, id est, quia orationes suas cum vitæ & morum sanctitate non coniungerent. Me enim (inquit) de die in diem querunt, & vias meas scire volunt, quasi populus qui iustitiam fecerit. Querunt, inquit, me quotidie, scilicet per orationem, quasi populus iustitiam faciens, cū tamen non faciant iustitiam: ergò ad benè orandum, & ut exaudiatur, qui orat, necessè est opera iustitiæ facere. Rogant me, inquit, iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo volunt. Ecce orationem, quæ non merebatur exaudiri

*Deprehensio
Magd. in manifesta
causâ
luminia.*

Lac. 5.

*Esa. 58.
Exauditiō
precū nostrarum
cui vel
ascribenda,
vel acceptum
sacreda.*

exaudiri, quia non erat *ἐνεργουμένη*, vt dixit beatus Iacobus: id est, quia erat sine operibus bonis. Et paulò post idem Esaias: Frange (inquit) esurienti panem tuum, & egenòs vagosq; induc in domum tuam: cum videris nudù, operi eum, & carnem tuam nè despexeris. Et subiungit: Tùc erumpet quasi manè lumen tuum: tunc inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet, ecce adsum. Accusate ergò, Magdeburgenses, eadem licentia & impia temeritate Esaiam, qui sine bonis operibus negat exaudiendos esse Iudcos illos in fide sola: nec enim sine vlla fide orabant, quis hoc dicat, nisi sensu communi careat? quomodò enim appropinquare Deo volebant, si nullam Dei fidem habebant? credebant igitur, sed non cum dilectione. Rursus, si in fide sola sine bonis operibus satis est orare, quomodò legitis Euangelium, cum ait Dominus: Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem patris mei? an dicitis fortassè, qui dicit, Domine, Domine, orare sine fide? quis rursus hoc dicat, nisi amens aliquis? Ergò oratio in sola fide, non exauditur ad salutem animæ. Præterea quis dubitet, quin, sicut dixit Euangelium, Non omnis, qui dicit, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: ità dicere potuerit, non omnis, qui dicit, Domine Iesu, Domine Iesu, intrabit in regnũ cælorum. Quod si ità est, quòd non omnis, qui dicit, Domine, Domine, siue Domine Iesu, Domine Iesu, intraturus sit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem patris, qui in cælis est: quero à vobis, Magdeburg, quid differt, qui sic dicit, Domine, Domine, siue Domine Iesu, Domine Iesu, quod sine fide quidem aliqua dicere nò potest, qui tamen non intrabit in regnum cælorum, secundùm sententiam Domini: quid, inquam, differt ab eo, qui dicit, Domine Iesu, in spiritu sancto, sicut Apostolus ait. Vterq; enim horũ fidem habet, & in fide orat: & alter exauditur, & intrabit in regnum cælorum: alter non exauditur, nec intrabit: nempe differt, quòd illius fides, sola est: Sic enim Leontius Aetolius in commentarijs Matth. ca. 7. interpretatus est, illos in die iudicij dicturos esse, Domine, Domine, & que sequuntur, qui fidem (inquit) sine operibus habuerunt. idem dixit Theophylactus, Leontium secutus: huius verò, qui orat, dicens in spiritu sancto, Domine Iesu: fides est non sola, sed cum operibus: non enim credit tantùm, sed credit & diligit, quòd est facere voluntatem Dei, qui non dixit, Plenitudo legis, fides est, nè vos de sola fide acciperetis: sed dilectio est, quæ est forma fidei & spei, immò omnium virtutum. Sic autem accipiendum esse illud Apostoli, id est, dicere, Domine Iesu in spiritu sancto, non de dicente sola fide, sed de dicente fide & operibus, intelligi potest ex sancti Diadochi episcopi Photices in Epiro cap. 59. de perfectione spirituali: oportet, inquit, dare animæ tuæ illud, Domine Iesu, *ὡς ὁλόκληρον πνευματικὴν τοῦ οἰκοπέδου*, id est, ad integram & solidam tractationem propositi vel finis. quæ perindè sunt, quasi diceret: sic oportet dicere apud te, Domine Iesu, vt hoc sit tibi omninò propositum, quomodò secundùm Dominum Iesum viuas. Is itaque dicit

1. Cor. 12.
Cur orantes
quidam ac di-
cēs, domine,
Domine, non
exaudiuntur.

Rom. 13.

1. Cor. 12.

Esa. 29.

Mar. 7.

Iud. 1.

Hieronymus.

Malach. 3.

Psal. 52.

Theodorus

Antiochenus.

Latro in cruce
orans, non
in sola fide ora-
uit, nec in so-
la fide exau-
ditus est.

Luc. 23.

dicit propriè ac perfectè, Dominus Iesus, non qui hoc dicit ore, id est, qui in eum credit tantùm, nondùm tamen facit voluntatè eius, vt illi, de quibus aiebat Dominus: Hic populus labijs me honorat, cor autem eorùm longè est à me: non enim loquebatur de non habentibus fidem, sed de habentibus fidem tantùm. Hic ergò dicit plenè, Domine Iesu, qui per fidem & obedientiam Domini operatur salutem suam. Hic enim facit voluntatem patris, qui in cælis est, quod nõ potest fieri, nisi in spiritu sancto, sicut Apostolus ait: & hic orat in spiritu sancto, sicut Iudas Apostolus in epistola sua præcipit. Obseruauit quoquè hoc genus dicendi *πρακτικῶς καὶ κατὰ διέταξιν*, quod est, dicere re & veritate, beatus Hieronymus in comment. Esa. cap. 66. inquit: Dicere non sermone, quæ res facilis est, sed affectu & opere comprobatur. Idem post eum obseruauit Iunilius author valdè eruditus, & in literis sanctis benè exercitatus: Ille enim, inquit, propriè dicit, qui voluntatem & mentem sono vocis enunciat. Sic quoq; accipiendum est illud apud Malach. Et dixistis, Vanus est qui seruit Deo: id est, ità affecti fuistis, & ità vixistis, vt si vanum esset seruire Deo. & Dauid, Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus: id est, sic animatus fuit erga Deum, & sic vixit, vt si non esset Deus. Vtrunque notauit Theodorus Antiochenus: Occasione oblata, non grauatè ad vtilitatem legètiũ obseruationes scripturarum adhibeo. Satis iam ostensum est, in fide sola, & in nomine Iesu, sine operibus non exaudiri orationem: neque plenè & in corde suo dicere, Dominus Iesus, eum qui credit tantùm, id est, cuius fides non exercetur in opere dilectionis. Latronem verò in cruce si existimetis exauditum esse in sola fide, & solo nomine Iesu, quæso vos Magdeburgenses, an credidit latro de Christo, quòd Deus esset, & quòd remunerator esset? certè credidit, alio qui non dixisset, Domine, memento mei, cùm veneris in regnum tuum. Deindè, nõne hanc fidem exercuit increpando alterius latronis impietatè, & confitendo peccata sua digna morte, & innocentiam Christi, cùm dixit: Neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es? & nos quidem iustè, nam digna factis recipimus: hic verò nihil mali gessit. Quemadmodùm ergò audebitis dicere, in fide & nomine Iesu, sine vllis prorsùs operibus, exauditum esse? an non est ex operibus fides eius in euangelio ostensa? Prætèrà, non putatis eum, qui perfectè credidit, quòd Christus esset Deus & remunerator, se Christo ex tota anima, & ex toto corde obtulisse? ista verò oblatio, an non fuit opus excellens ex fide? quomodò igitur sine vllis operibus per solam fidem exauditus est?

Responsio ad ea, quæ Magdeb. obijciunt contra doctrinam Alexandri episto. 2. de exauditione orationis per oblationes & dignitatem sacerdotis, & demonstratio euidens, quòd hæc doctrina secundùm scripturas sit: contra verò, quod tradunt Magdeb. exaudiri orationem in sola fide, contra scripturam esse.

Cap. 11.

Obijci-

Objiciunt deinde cōtra doctrinam harum epistolarū, quod ex auditio orationis, in oblationibus & dignitate sacerdotum, in epist. Alex. 2. collocatur. Sed recitemus quæ Alexander scripsit. Ipsi enim, inquit, pro populo interpellant, & populi peccata comedunt, quia precibus suis & oblationibus ea delent atq; consumunt: qui quanto digniores fuerint, tanto facilius pro necessitatibus, pro quibus clamant, exaudiuntur. Multū enim, vt ait Iacobus Apostolus, valet deprecatio iusti assidua, &c. Si hæc, quæ Alexander Pont. scripsit, secundū scripturas scripta esse demonstrauero: consequens erit, vt qui hunc locū epistolæ Alexandri accusant, non iā epistolā hanc, sed scripturā sanctā accusent, quā ad libidinē & arbitrium corrūpunt, antepōnētes doctrinā & verbis spiritūs, suū propriū sensum & affectū, sicut de similibus scripsit Magnus Athanasius in thesauro de Trinitate ad Nemesinū, quos idē Athanasius ait, nō dicere Dominū Iesum in spiritu sancto, sed dicere in Beelzebub anathema Iesu. Videamus ergō, an vos Magdeburgēses tales sitis, quales illi, quos sanctus Athanasius notauit, qui vestrū sensum & affectum, scripturis & verbis spiritūs sancti antepōnatis. Dixit Moyses in Leuitic. expositulās iratē cū Eleazar & Ithamar sacerdotibus: Cur nō comedistis hostiā pro peccato in loco sancto, quæ sancta sanctorum est, & data est vobis, vt auferatis peccata multitudinis, (sic enim est apud 70.) & rogetis pro ea? An nō collocatur hīc ex parte priuatæ ipsorum deuotiōis ac dignitatis, ex auditio orationis in sanctis precibus & pijs oblationibus sacerdotū, hoc est, in spiritu ex fide factis? Moysē ergō, immō Deū & scripturas eius reprehendunt, qui hanc doctrinā epistolæ Alexandri reprehendunt. Deinde intuens in hunc locum Leuitici Oseas propheta, & loquens de sacerdotibus, qui non erant, quales esse debebant ad propitiandum Deum pro populi peccatis, ad hoc enim instituti erant: Peccata, inquit, populi mei comedent, & ad iniquitatem eorum subleuabūt animas suas, siue, vt est apud 70. in eandem sententiam, in iniquitatibus eorum accipient animas suas: & erit sicut populus, sic & sacerdos: & vlciscar super eū vias eius. quē locū his verbis interpretatur beatus Cyrillus in cōment. huius prophetę. describā hīc totā interpretationē ex Græco trāslatā. Facit, inquit, ad hoc intelligendū, illud de hircō pro peccato scriptū, quādō iratus est Moyses cōtra Ithamar & Eleazar, dicens: Cur non comedistis hostiā pro peccato in loco sancto, (fuerat autem combustus hircus) quia sancta sanctorum est: hoc dedit vobis comedere, vt auferatis peccata multitudinis, & propitiētis pro eis coram Domino. deinde subiungit Cyrillus: Erāt ergō medi j inter Deum & populum, comedentes pro peccatis, & precibus iram Dei placantes, & velut proprias animas offerentes in odorem suauitatis pro peccatis. hoc enim, inquit, significat aliquandō in scriptura, accipere. quod enim erat paratum ad sacrificandū, & offerebatur, dicebatur accipi, vt in libro Num. cū de vacca ruffa præcipit Dominus: Præcipe, inquit, filijs Israel, vt accipiant ad te vaccam ruffam, pro eo, quod est, offe-

M m m rant,

Quod doctrina Alex. Pōt. à Magd. res prehensa de exauditione orationis per oblatiōes, de dignitate sacerdotum secundū scripturas tradita sit. Athanasius. Leuitic. 10.

Ose. 4.

Cyrillus.

Num 19.

Ose. 4.

1. Cor. 9.

In qua confis-
sionem potissimū
dignitas sacer-
dotis.

Dignitatem
orandi in spī-
ritu & verita-
te, quoniam
retulerunt Ale-
xander.

rant, siue adducant, vt beatus Hieronymus interpretatus est, & de leproso mundando: Precipiet, inquit, sacerdos, & accipiet mundationi duas aues. Sic igitur hoc loco: Cū erunt, inquit, peccata populi, accipient sacerdotes animas suas, id est, offerent eas in sacrificium spirituale, scilicet viuentes rectē, vt sacerdotes decet. Verūm, qui ad hoc, inquit, erant assumpti, vñ cum alijs peccabant, idcirco minatur illis Deus captiuitatem, ac seruitutē, ablaturumq; se eorum gloriam, ita vt nihil interfit inter sacerdotes & populum. Haec tenens Cyrillus. An non collocatur hic quoque ab Osea propheta exauditio orationis sacerdotum pro peccatis populi, quod ad ipsos pertinebat, in deuotis precibus & pijs oblationibus eorum, cū ait, Peccata populi mei comedent? & in iniquitatibus eorum accipient animas suas? id est, auferent peccata populi: sicut dixit Moyses in Leuitico, sacrificantes, scilicet dignē pro eis, (dixit autem, comedent: quia in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt) & offerentes animas suas in sacrificium spirituale, scilicet viuentes rectē, vt beatus Cyrillus (sicut dixi) interpretatus est. Quorsūm verò minaretur Deus per Prophetam sacerdotibus, qui turpiter viuebant, quos alioqui necesse erat pro populi delictis offerre, si ad facilius exaudiendas orationes eorum, non erat eorum sanctitas ac probitas necessaria? si, inquam (vt istorum verbis vtar) exauditio orationis, in eorum oblationibus (sanctis scilicet, & exaudiri dignis) nullo modo collocabatur? Pont. ergo Alexander, quod esset officium sacerdotum, & quales esse deberent, vt magis exaudirentur, optimē ac proprijs verbis Osee propheta docuit, neq; tamē potuit calumniā Magdeburgensium effugere. Deniq; quā verū sit, quod sanctus Pōt. Alex. secundū scripturas in epist. sua, quā vos Magd. accusatis, & tāquā falsam reijcitis, scripsit, quanto digniores fuerint sacerdotes, tāto facilius pro necessitatibus, pro quibus clamāt, exaudiri: & quod facilius exauditio orationis, ex maiore dignitate orantis sacerdotis pēdeat, quæ est alioqui Dei donū, multis exēplis scripturæ sanctæ demonstrari potest, quæ statim cōmemorabimus. Constat autem hæc maior eorū dignitas, in oratio spiritu & veritate, qd est ex gratia Dei. De hac enim maiore dignitate intellexit Alexander, quod dixit, sacerdotes quāto digniores fuerint, tanto facilius exaudiri. Quod vt suo more Magdeburgenses malē interpretarentur, ad oblationem nudam, & ad dignitatem solam exteriorem sacerdotum, to tam exauditionem retulerūt, id est, quatenus sunt sacerdotes tantūm, quod bonorum & malorum commune esse potest: qui quatenus sacerdotes sunt, non est alijs dignior: quare non de hac dignitate loquitur Alexander, qui ait, quanto digniores sunt, tāto facilius exaudiuntur. Etsi enim orationes ipsas sacerdotū, vt sunt ministri Christi ad offerendū in ecclesia positi, charisma ministerij sacerdotalis quātūm decet, cōmendet, sitq; sacrificiū eorū, quod ab eis offertur, semper nomine ecclesiæ Deo acceptum, tamen quod ad eos ex gratia Dei pertinet, facilius exaudiuntur, cū ad sacerdotalem dignitatem ex ordinatione, dignitas

dignitas interior ex spirituali merito accedit, cui ante ceteros tum propter se, tum propter populum studere debent. In eiusmodi ergo oblationibus in spiritu, & dignitate interiori sacerdotum, inuocantium in veritate Dominum, consistit facilius ista, de qua Alexander Pont. loquebatur, exauditiō orationis: quales oblationes fuerunt, quæ Deo secundum scripturam placuerunt, quas Clemens lib. 7. commemorat, sic enim ait: Suscipe preces populi tui te in veritate inuocantium, sicut suscepisti dona iustorum in generationibus eorum, Abelis primum, Noe post egressum ex arca, Abraham post exitum ex Chaldæa, Isaac ad puteum iuramenti, Iacob in Bethel, Moïsis in eremo, Aaronis in medio viuētium & mortuorum, Iesu Naue in Galgalis, Gedeonis in petra, & quæ sequuntur, nè omnes illas oblationes enumerem. Quod si ij, qui in sola fide Deum inuocant, omnes exaudiuntur, vt Magdeburgenses contra scripturæ sanctæ auctoritatem tradunt, cur dixit Dauid: Propè est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate? aut si is, qui in sola fide inuocat, in veritate inuocat: cur Apostolus non satis habuit dicere, vt accederemus in fide ad deprecandum sacerdotem magnum super domum Dei, qui est Christus? quod quidem si dixisset, facilè erat istis de sola fide more suo interpretari: sed dixit, Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, vt intelligeremus, non continuè ubi fides est, esse plenitudinem fidei cum vero corde, quæ esse non potest sine charitate: quæ fidei superædificata, eandem fidem format & implet, & sine qua fides non est plena & perfecta. Rursus si in sola fide exauditiō orationis collocanda est, & non in dignitate etiam orantis, cur dixit Dominus per Ezechielem: Tres viri isti, scilicet Noe, Daniel & Iob, si fuerint in ea ciuitate, neque filios, neque filias suas liberabunt, sed ipsi soli liberabuntur? cur istos tres potiùs nominauit? quænam alia maior dignitas, quàm fides sola in istis erat? aut si sola fides sufficiebat, cur fides aliorum non satis fuit, vt exaudirentur in liberatione sua? nec enim, si non habuissent fidem, filios aut filias Danielis vocasset, qui filios secundum carnem nullos habuit, sed secundum spiritum, quos prophetia eius genuit. Sed persequamur iam ea, quæ deinceps ab istis notata sunt & reprehensa.

Defensio doctrinæ beati Petri in epistola Clementis de orando pro mortuis, & de exequijs mortuorum, quam Magdeburgenses accusant contra scripturam epistolæ prioris eiusdem Petri, collatis testimonijs Zachariæ & Esaiæ ad interpretationem eius.

Cap. 12.

ET quidem (inquiunt) pro mortuis orare, elemosynasq; dare, & exequias peragere, Petrus iussisse dicitur i. Clementis. Sed hæc à sana doctrina de oratione dissonare, & à Petro nusquam tradita esse, quis est qui ignoret? cum nihil horum in Petri literis, nec alibi vsquam in scriptura præcipiatur, &c.] Priusquam ad hoc respondeã, quia nihil nisi scriptum sit, recipitis, & quæ scripta sunt, vestro sensu & auctoritate, spretis sancto-

M m m 2 rum

Contra scri-
pturas tradit
Magdeb. exo
audiri eos,
qui in sola fi-
de Deum in-
uocant.
Heb. 10.

Ezech. 54.

Quedam no-
bis cum tenent
Lut. in quo
bus cultum
adhibent sine
scriptura, quæ
ipfos redar-
guunt de cons-
tempu tradis-
tionum.

Utrum nomi-
ni Iesu audito
pus hono-
ris, quæ vise
eius cruci,
exhibendum.
Gal. 3.

1. Cor. 11.

Apoc. 14.

Locus Apoca-
lypsis contra
purgatorium
obiectus, pro-
pter ignorantiam
adverbij.

rum patrum interpretationibus, interpretamini: venit mihi in mentem, ut quæram à vobis hoc loco, quod vos ipsi cruce signatis, ijdemq; vestros pueros docetis, ut frontes similiter signent, vbi in scripturis legistis? aut nusquam legistis, cur contra scripturam facitis, quæ vos prohibitum dicitis, nè vllus cultus sine autoritate scripturæ sanctæ Deo adhibeatur? Rursus, quòd ad appellationem nominis Iesu, sublatis pileis, caput detegitis, ex qua scriptura didicistis? aut cur sonum vocis huius sacræ, quem sensu aurium percipitis, honorandum esse putatis, & quidem apertione capitis, de qua tamen nihil est in scripturis, nisi cum vir orat in ecclesia: Iesum verò crucifixum, quem in imagine sua oculorum sensu percipitis, non putatis? an qui imaginem crucifixi videt, non videt crucifixum in imagine? non dico propriè re ipsa & veritate, sed *ἔχρησι*, id est, habitudine seu representatione: alioqui, quomodò dixit Apostolus Galatis, Ante quorum oculos Christus proscriptus, siue (ut vis verbi Græci est) depictus est? hoc enim significat verbum Græcum *προγράφειν*, depingere ante. Cur igitur naturæ & scripturæ repugnatis? Sed de hoc aliàs. Si ergò vos ista facitis, quæ & nos sanctè ac religiosè facimus: si, inquam, nobiscum sine vlla scriptura signatis frontes signo crucis, & audito nomine Iesu, & cum recitatur euangelium, caput etiam detegitis, quæ nos per successionem ecclesiasticæ traditionis iam indè à principio Apostolicæ prædicationis vsque ad nos profectæ, sine scripto accepimus, cur tanta importunitate & intemperie scripturam de omnibus, quæ in ecclesijs Catholicorum, vbiq; fiunt, & semper facta sunt, exigitis? Esto, nihil de orando pro mortuis scriptum esset. an non æquum erat, audire nos, cum vobis contentiosis respondemus, sicuti Paulus respondere docuit: si contendere vultis, & scriptum exigere, nos talem consuetudinem non orandi pro mortuis, non habemus, nec ecclesia Dei? Sed grauius adhuc est, quòd quæcunque non sunt ita apertè scripta, ut quiuis de vulgo idiota sine vllò etiam studio, aut ingenio intelligere possit, scripta negatis, & vel passioni Christi, vel euangelicæ libertati derogare fingitis. Aggrediamur ergò priùs, quæ hic ab hæreticis obijciuntur, refellere, nõ quidem omnia, sed quibus se illi magis iactant, & nos premi putant, ut postea ex scripturis sanctis rationem pro mortuis orandi facilius demonstremus. Obijcit ex Apocalypsi beati Ioannis Calvinus, cum quo est hic Luteranorum cõmunis error, illud Apoc. 14. Scribe, beati mortui, qui in Domino moriuntur: quia amodò iã dicit spiritus, ut requiescant à laboribus, id est, ex ipso nunc, inquit Calvinus, requiescant: quare non est purgatorium, nec opus est precibus, cum iam nunc fruantur post mortem ipsa beata vita. Malè verò Calvinus legit, & peius interpretatus est, non intelligens quid significaret illud adverbium temporale *ἀπ᾿ ἄρτι*, quod interpres vertit à modò: differt enim *ἀντίκα*, siue *παρ᾿ ἄρτι*, id est, statim, quod coniungit futurum tempus cum hoc nunc: *ἄρτι* verò, siue *ἀπ᾿ ἄρτι*, id est, modò, coniungit præteritum tempus, cum hoc nunc. Notauit hanc significationem & differentiam

rētiā Photius in suo lexico manuscripto. Exempla verò plurima sunt in
 scriptura ipsa; A diebus, inquit, Ioannis Baptistæ vsque nuuc *ἕως ἄρτι*: & Pa-
 ter meus vsque modò operatur, item *ἕως ἄρτι*. Deniquè vbi cunquè inter-
 prēs verit̄ vsque nunc, aut vsque modò, ibi est hoc aduerbium tempora-
 le, quod (vt dixi) cūm tempus præteritum cum præsentī nunc coniungat,
 non potest accipi pro eo, quod est, statim, quod ad proximum tempus fu-
 turum, cum hoc nunc coniunctum, pertinet. quare non potest intelligi, vt
 Calvinus interpretatus est, vt amodò requiescant, id est, statim requiescāt,
 siue iam nunc, vt coniungat hoc aduerbium futurū tempus cum hoc nūc:
 hoc enim non *ἔστι*, siue *ἄρτι* facit, sed *ἀρτίκα*. Quare necesse est sic legere:
 Beati mortui, qui in Domino moriuntur amodò, id est, nunc, scilicet ex
 quo Christus mortuus est & resurrexit, & ascendit in cælum, & nos con-
 resuscitauit, & confedere fecit in cælestibus, beati qui sanctè & piè moriū-
 tur: etiam dicit spiritus, id est, testimonium hoc spiritus Dei est. Declarat
 deindè spiritus, qui hoc beato Ioanni reuelauit, quorsūm spectet nunc illa
 beata in Domino mors, nempe vt piè mortui, tandèm requiescant à labo-
 ribus suis, & præmium eorum ferant, quisque secundūm opera sua: idcir-
 cò enim subiungit, opera autem eorum sequuntur eos. Illa enim opera di-
 cit, de quibus Paulus Apostolus eodem spiritu scripsit: si cuius opus man-
 serit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Perindè itaq; est, ac si dice-
 ret, Opera autem eorum manentia, quæ superædificauerunt, ad instār auri
 & argenti & lapidum preciosorum, sequuntur eos, ad accipiendū scilicet
 mercedem, itā vt ipsi salui fiant, transeundo quasi per ignem, ad repurgan-
 das & detergendas fordiculas admittas. Etenim si idem spiritus est, qui be-
 ato Ioanni hæc reuelauit, & qui illa, quæ suprā interpretati sumus, in be-
 ato Paulo locutus est, consequēs necessariò est, vt nulla sit vtrobiquè discre-
 pantia: esset autem discrepantia, immò repugnantia, si spiritus, qui in D.
 Paulo loquebatur, diceret, mortuos in Domino (hi enim sunt, qui super-
 ædificauerunt aurum, argentum, lapides preciosos) saluos fieri transeun-
 do quasi per ignem: spiritus verò, qui in Ioanne, diceret saluos fieri, & iam
 nunc frui vitæ beatæ, vt Calvinus vult. Alterum, quod hæretici objici-
 unt, est, Quomodò scriptura Pauli stabit, quæ ait, omnes enim nos mani-
 festari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria cor-
 poris, prout gessit, siue bonum, siue malum, si est extra hæc vitam meren-
 di ratio & locus? aut quomodò non est, si mortui in Christo nostris preci-
 bus iuari possunt? Hoc olim hæretici objiciebant: & hodiè noui hæretici
 objiciunt, qui veterem hæresim iam olim damnatam, renouare voluerūt.
 Quod ergò illis veteribus pater Aug. respondit, istis nouis responsum sit,
 scilicet non tunc animas piè mortuorū hoc in purgatorio mereri: sed dum
 in hac vita piè vixerunt, & piè mortui sunt, vt illic post mortē iuari pos-
 sent, meruisse. Legant noui hæretici in Aug. ipso, si fortè authoritati tanti
 viri cedendum putent, responsi huius sententiā tom. 2. c. 110. item tom. 4.

Quid differat
 amodò, & sta-
 tim, secundūm
 Grecas voces
 ἕως ἄρτι, & ἀρ-
 τικά.

1. Cor. 3.

2. Cor. 5.

Quid est qui-
 bus in locis
 Aug. pro pur-
 gatorio hære-
 ticus respon-
 derit.

de cura pro mortuis. c. 1. & eodem tom. quæstio. 11. ad Dulcit. rursus tom. 10. de verbis Apostoli 34. Sed quia traditioni, quæ huius consuetudinis orandi pro mortuis causa est, & consuetudini, quæ traditionem confirmat, & fidei, quæ consuetudinem omnium ecclesiarum seruat, ratio patrocinetur, vt Tertullianus de alia traditione in libro de corona militis scripsit: explicandum est nunc, quæ sit ratio huius consuetudinis à sanctis apostolis traditæ orationibus piè mortuos adiuuandi: vt iam hæc consuetudo, scriptura (de qua paulò post differam) & ratione simul cõsistat. Explicemus ergò, quomodò, & qua ratione fiat, vt in hac vita mereamur, vt cum ab ea recesserimus, orationibus viuentium adiuuemur: scilicet hic est modus & ratio promerèdi in hac vita, vt post mortem orationibus adiuuemur, si dum hic viuimus, orationes ecclesiasticas sacerdotum, & illas in primis, quarum utilitas & fructus cæteras omnes utilitates superat, non solù nõ repudiemus & respuamus, sed potiùs studiosè, & piè, ac reuerenter, & dignè ab eis petamus. Quomodò enim digni sint, vt orationibus fidelium in altera vita adiuuètur, qui ecclesiasticis & sacerdotalibus orationibus, quæ maximè oim utilitatis causa sunt, adiuuari noluerunt? Is autem oratione sacerdotis, aut aliorum fidelium illic adiuuari non vult, qui, dum hic viuunt, & à vita recedit, orationem sacerdotis absoluentem vel omninò non petit: vel non petit dignè & idoneè: sacerdos enim à Christo, cuius autoritate pœnitentem absoluit, gratiam remissionis petit, quã absolueno administrat pœnitenti, & veniam oranti. idcirco absolutio, quã facit, oratio quædam est *ἡ πραττική καὶ ἐργαστική*, id est, efficax & operatoria, quæ dici potest oratio *λυτική*, id est, soluens: aliorum enim fidelium oratio, non *λυτική*, sed *συλληπτική*, id est, non soluens, sed adiuuans est. Contrà verò, qui cum pietate & desiderio gratiæ Dei, & idonea dispositione aut hoc petit: aut si petere non potest, sic optat ac desiderat, vt voto petissè videatur, huic, inquam, quia piè vixit, & piè mortuus est, orationes sacerdotum & aliorum fidelium, quibus se hic dignum præbuit, prodesse poterunt. non est hæc mea interpretatio, sed magni Dionysij, qui in eccle. Hier. c. de piè mortuis, postquam sententiã Apostoli de futura vniuscuiusque remuneratione secundum vitæ huius merita, confirmauit, & exemplo Hieremiæ ac Samuelis, qui sacerdotes fuerunt, docuit, nihil orationes pro alio adhibitas prodesse, si ille indignus sit, qui eis adiuuetur, explicans deinceps, quo modo tum in hac vita, tum in altera aliquis ad salutem precibus aliorum fidelium adiuuari possit, si quis (inquit) sacrorum donorum cupidus, & ad ea participanda sanctè dispositus, tanquam qui sit paruitatis suæ & memor & cõsciens, aliquè ex sanctis viris adeat: sacerdotes dicit, hoc enim significat verbum *ἡστος ὁ ἐπιστολέως περὶ τὰ θεία ἐαυτὸν κατὰ ἰδέαν ἡστος*, id est, qui rebus diuinis operã dat, & se Deo cõsecrauit. sic interpretatus est hoc verbum eruditissimus author Photius Cõstantinopolitanus in eodè Lexico suo, quod paulo antè dixi: sequitur, & ab eo petat, vt sit adiutor suus, & cõprecator: hoc facit sacerdos, cū remittit peccata. simul enim preca-

tur cū pœnitente, cū eum absoluit, respexit hīc Dionysius ad epistolā B. Jacobi, cū ait de oratione *λυττικῆ* id est, solpente presbyterorū, Et inducat presbyteros, & orēt super eum. & paulò post subiungit, Et si in peccatis fuerit, remittētur ei. & ad locū euangelij Matth. 18. cū loquens de absoluēdo, & ligando, subiungit, Si duo ex vobis confenserint super terrā de omni re, id est, de omni peccato in quacunq; re, fiet illis à patre meo, qui in cælis est. Sic S. Pacianus, antiquissimus author & grauiissimus, in par̄nesi ad pœnitentiā, hunc locū euangelij intellexit de duobus, scilicet confitente, & sacerdote confessionē audiente. Sequitur deinceps: Indē certē iste vtilitatē, quæ omnes vtilitates superat, reportabit. Quis nō videt nō conuenire hæc in preces, siue orationes aliorū fidelium præterquàm sacerdotū? siquidem maxima omnium vtilitatum, quæ ab vilo ex fidelibus peti potest, & ab eo per orationē præstari, est salus animæ per remissionē peccatorū, quam sacerdos per potestatem, quam à Deo accepit, ab eo impetrat: & administrat pœnitenti: quod idem Dionysius declarat. statim enim subiungit, quā vtilitatem maximam dicat. consequetur enim, inquit, diuina dona, scilicet remissionem peccatorum, iusticiam & salutem animæ. sed quæ causā & ratio consequendi hæc dona, comprecāte sacerdote? diuina (inquit) bonitas, quæ hunc supplicem recipit: & ipsius, qui recipitur, pietas in Deum, & reuerentia erga diuina dona, ac desiderium laudabile petitionū, quas petiuit, & idonea sanctaq; dispositio. Docuit hoc loco Dionysius, quæ sint, quæ afferre debet, qui à sacerdote petit, vt petat ei à Dño, & administret dona ista, quæ diximus, quæ afferre, inquam, debet, nè obftet petitioni sacerdotali, quā petit, quod à theologis scholasticis dici solet obicē ponere. Deindē, nè quis iam dubitet, de hoc genere orationis, quod iudicio sacerdotali ad tribunal conscientiaē adhibetur, Dionysii loqui, subiūgit: Est enim hoc diuinis sancitum iudicijs, vt diuina dona ordine, & vt Deum decet, participant, qui digni sunt, vt participant: & illa tribuant, qui digni item sunt, vt tribuāt & impertiant. tribuere autem, siue impartire diuina sacerdotibus ministris Christi conuenit, propter charisma, quod in ecclesia acceperunt. Rursus postq̄ Dionysius docuit, qui sint, qui post mortem precibus viuentiū iuari possint, declarat, qui non possint, quod quia ex antecedentibus planē sequitur, subiungit: Hunc igitur ordinē sanctum qui contemnat, & misera inflatus elatione, sufficere se ad cōciliandū sibi Deū existimet, & *osis*, id est, sacerdotes despiciat, immò si quæ Deo indigna sunt, & non potiùs quæ digna, petat, ac vehemens & sibi cōueniens desiderium donorum Dei nō habeat, ipse per se imprudenti petitione frustrabitur. Hactenū Dionysius, Hūc locum Dionysij Thomas quoq; Vualdensis, author sui tēporis doctissimus, obseruauit ad respondendū hæreticis, qui piē mortuos orationibus viuentiū iuari, sententiæ Pauli, quam diximus, aduersari existimabāt. Sed dicitis, (inquit) qualiter iudicabit eū Deus secundū opera, si iuabitur precibus sanctorū? Quia (inqt) hoc meruit, dū viueret, sanctorū precibus adiuuari,

uari, & hoc etiam (inquit) dicit Dionysius, quod unusquisque habeat retributionem, quam in hoc seculo promeruit. Deinde interpretans, quomodo efficiatur dignus, dum viuit, vt post mortem adiuuetur, rursus citat Dionysium, inquiens: Et subdit Dionysius huius primam dignitatem, si humiliter se subdiderit precibus sanctorum, credes se posse iuari eis: qui autem repulerit, nunquam inueniet eas vtilis post mortem. hæc est prima indignitas, repellere officium orantis. Hactenus ille. Qui verò sint intelligendi sancti isti, quos Dionysius dicit, & quorum orantium officium non sit repellendum, vt Vualdenfis dixit, iam est à nobis explicatum. Vt igitur

Vnde existat,
vt qui digno
sit, qui post
mortem pre-
cibus viuenc-
tium adiuue-
tur.

2. Cor. 5.

1. Pet. 3.

1. Cor. 11.

superiora summam repetamus, qui in hac vita sacramentalem orationem sacerdotis, quæ maximam omnium vtilitatem affert, petit, eaque dignus efficitur, idem, vt æquum ac decens est, simul efficitur dignus, qui post hanc vitam precibus sacerdotum & cuiusque fidelis adiuuetur. fundamentum enim vtilitatis spiritualis ex oratione aliorum fidelium, siue in hac vita, siue post hanc vitam, est vtilitas hic participata ex oratione sacerdotali, quia qui remissionem peccatorum in hac vita à sacerdote non petit, non est dignus, vt ab illo ex fidelibus, precibus aut alijs officijs pietatis adiuuari ad salutem petat, siue in hac vita, siue post eam. Denique quia qui ab hac vita recesserunt, absoluti siue actu, siue voto à peccatis suis per ministerium orationis *λυτικῶν*, id est, soluentis sacerdotum, in quibus Dominus posuit, sicut Apostolus ait, verbum reconciliationis, ij sunt in Christo mortui, ac proinde in communionem sanctorum, qui in cælo & in terra sunt, cuius communionis participationem vsque ad finem firmam retinuerunt, consequens necessarium est, vt à communionem & societatem sanctorum, quam in ecclesia esse confitemur, id est, ab ipsa ecclesia, & membris eius per orationes & alia officia charitatis, & à sanctis, qui in cælo sunt, si post hanc vitam ope indigent, adiuuentur. Hactenus de huius Apostolicæ traditionis ratione, quæ sententiam Pauli de futura eorum, quæ in hac vita tantum gessimus, remuneratione, confirmat, & explicat: & quod hæretici ex ea sententia obijcebant, quasi nos post hanc vitam merita poneremus, aperte refellit, & falsum esse conuincit. Deinceps verò, tamen nihil referat, vt doctus Tertull. in libro de corona militis ait, vtrum consuetudo apostolicæ traditionis, scriptura, an ratione consistat: tamen quia hæretici super nos ad verbum Dei prouocant, non contenti sola ratione, agere, demonstramus etiam ex scripturis sanctis, non dissonare (vt Magd. dicunt) hanc traditionem à sana doctrina de oratione, contineri que vim eius traditionis in literis beati Petri, quod iidem Magdeburgen. negant, immò & in alijs scripturis. Petrus igitur proponens pœnas diuini iudicij impijs, qui reddent, inquit, rationem ei, qui paratus est iudicare viuos & mortuos: vt seueritatem illius iudicij demonstraret, meminit iudicij, quod Dominus in diluuiio exercuit in quo multi propter peccata correpti sunt, nè (sicut Apostolus in epist. ad Corinth. de quibusdam scriptis) cum hoc mundo dampnarentur, qui in carcere inferni insu-

insuper detrufi, pœnas etiam ibi foluerūt: vt iam dicere liceat hīc, fi iustus vix faluatur, impius & peccator vbi apparebūt? Itaq; subiungit paulò pōst idem beatus Petrus: Propter hoc & mortuis euangelizatum est, vt iudicetur quidem secundūm homines in carne, viuant autem secundūm Deū in spiritu. Proximo capite antecedēti, id est, tertio, explicauit, de quibus nūc loquatur, nempe de ijs, qui increduli (inquit) aliquandō fuerant, quandō expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cūm fabricaretur arca. Dicite ergō nobis, Magdeburgēses, qui Purgatorium cum reliquis Luteranis negatis, quis ille carcer sit, in quo Dominus descēdens ad inferos, prædicauit? an fuit locus damnatorum? non, credo, dicetis, cūm scriptum sit, In inferno nulla est redemptio. Deindē, quis dubitat, quin inter damnatos pleriq; immō infiniti essent, qui non quidem aliquādō, sed semper increduli fuissent. at hi, de quibus loquitur beatus Petrus, non semper, sed qui aliquādō (inquit) fuerant increduli. Præterea damnati non fuerunt iudicati secundūm homines per carnem in illo diluuiō, vt viuerent secundūm Deum in spiritu, sicut de illis dicit Apostolus, qui corripitūtur morte corporis, quod est iudicari in carne, nē cum hoc mundo damnentur, quod est viuere secundūm Deum in spiritu. Iudicari enim, dicit, secundūm homines in carne, quandō more hominum, qui non possunt occidere, nisi corpus solum, fit interitus carnis, vt spiritus saluus fiat. si igitur ille carcer & locus tenebrarum, vndē, iuxta prophetiam Esaię, vinētī & qui in tenebris erāt, post prædicationem siue euangelizationem illam Domini exiuerunt, non erat locus damnatorum, neq; sinus Patriarcharum, qui nō in tenebris, nec in cruciatu, sed in luce & refrigerio erāt: consequens est, vt fuerit alius locus tertius, quem nos Purgatoriū nūc appellamus, sicut Patres nostri appellauerunt. Quod si deletus est ille locus per passionē Christi, hoc enim fortasse dicetis, quia Christus pro omnibus satisfecit, qui lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, purgationem peccatorū faciens: hac igitur ratiōe, nec ante aduentum Christi fuit ille tertius locus, quia quicunq; pœnitentiam tunc egērunt, & pro peccatis satisfecerunt, non nisi in fide Christi venturi pœnitentiam egērunt, aut satisfecerūt. Quarē si nos satisfaciendo derogamus passioni Christi præteritæ, & illi satisfaciendo derogabamus passioni Christi futuræ: eadem enim est nostra & illorū fides. igitur neq; locus ille deletus est, neq; illi aut nos satisfaciendo, passioni Christi derogamus. ille enim satisfecit morte sua, pro quo nos satisfacere non poteramus, id est, morte æterna, cuius nos eramus debitores: & perfecit sua satisfactione, vt nostra pro temporali pœna debita satisfactio, in virtute satisfactionis eius valeret. An hæc parua sunt? vt frustra pro nobis illū satisfecisse putemus, si vllō modo nobis satisfaciendū sit, vt nobis objicitis? Sed de illo carcere ad purgandum præter auctoritatem beati Petri, habemus etiam testimoniū Zacharię prophetę, fuisse apud inferos ante aduentum Christi, qui essent non in sinu Abrahę, nec vbi erat ille diues sepultus in inferno, inter quem

1. Pet. 4.
Ibid.Locus epistolę
beati Petri
de Purgato-
rio.

1. Pet. 3.

1. Cor. 11.

Esa. 49.

Quod necessa-
rio secundūm
scripturas præ-
ter sinum pa-
triarcharū, es-
locū damnato-
rum, ponendū
est tertius
locus, qui dicitur
Purgato-
rius.Locus Zacharię
de Purgato-
rio.

Nnn & Abra-

& Abraham & Lazarum, magnū chaos firmatum erat: sed qui essent in la-
Luc. 16. cu non habente aquam, vincti spei, vt ait Propheta, id est, quibus esset spes
Zach. 9. exeundi, postquam essent ibi facti purgati, quod ipsum in vita per fidem &
 charitatem meruerant. Probat autem hoc, quod dicimus ipsa etiā vniuer-
 sa ecclesia, quæ in officio funebrium exequiarum, vbiq; canit, Libera me
 Domine de vijs inferni, qui portas areas confregisti, & visitasti infernum:
 dedisti eis lumen, vt viderent te, qui erant in pœnis tenebrarum, clamantes
 & dicētes, Aduenisti redemptor noster. His ergo dixit, iuxta Esaiæ pro-
 phetiam, Exite, qui in vinculis: & qui in tenebris, reuelamini. Atq; hæc qui-
 dem fuit Christi in carcere prædicatio siue euāgelizatio, quam beatus Pe-
 trus dicit. Si igitur est carcer post Christi aduentum, vt erat antea, in quo
 erant vincti spei, id est, quibus erat (vt dixi) spes exeundi aliquandò ex vin-
 culis ac tenebris, siue vincti congregationis, vt est apud septuaginta, id est,
 ex numero eorum, qui erant communionē charitatis copulati, qui erant
 omnes tandē in regno cælorum congregandi, qui enim periērant, nō di-
 cuntur à Propheta vincti congregationis, qui cum omnibus, & secum ipsi
 pugnant, si, inquam, est carcer nunc, sicut à principio, in quo tenentur vin-
 cti, qui in charitate Dei & proximi mortui sunt, qua sunt nobiscum con-
 iuncti, cum ope indigeant, vt inde, persolutis debitis, exeant, nōne chari-
 tas postulat, vt eos orationibus & elemosynis adiuuemus, sicut viuos ad-
 iuuare & possumus, & solemus? immò eo magis, eoq; studiosius, quo magis
 illi indigent, qui à vita recesserunt, quàm qui in ea adhuc sunt, adiuuare
 debemus. Rursus, si euāgelizatio illa Christi, quam beatus Petrus dicit,
 profuit vinctis illis in virtute mortis, Deo patri pro eisdem oblata: annò
 consequens est, vt hymni, lectiones & preces, quæ in exequijs mortuorum
 secundum apostolicam traditionem, in libro octauo Clementis de aposto-
 licis constitutionibus scriptam, pro ipsis in virtute eiusdem passionis Chri-
 sti offeruntur, eisdem profint, siue ad relaxationem supplicij, siue ad inte-
 gram liberationem, vt Dñs nouit iustum esse, qui iustus est, & iustitias di-
 lexit, & equitatem vidit vultus eius? Hactenus de loco epistolæ beati Petri.
 Sed quia Magdeburgenses nihil horū in epistola Petri esse, temerè affirmāt,
 sed nec alibi viquam (inquiunt) in scriptura præcipitur, doceamus nos cō-
 trariū. Quæro enim, cum obsecrat Apostolus, scribens ad Timotheū, fieri
 obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarū actiōes pro omnibus ho-
 minibus, an nō præcipit orare pro particularibus? nisi fortè renouare vul-
 tus hæresim Vuicles, qui negabat, licere orationes vni personæ applicare
 contra autoritatē scripturæ sacræ, & Christi atq; Apostolorum exemplū,
 cum scriptum sit: Oratio autem fiebat sine intermissiōe ab ecclesia ad Deū
 pro eo, scilicet Petro, & Paulus in epistolis suis frequenter petit orari pro
 se, & latro in cruce pro se orauit, & exauditus est, & Dominus pro Lazaro
 mortuo orauit, & infinita alia. Si igitur cum beatus Paulus præcipit orare
 pro omnibus hominibus, non excipit mortuos, nō enim dixit, pro omni-
 bus

*Apostolica cō-
 stitutio de
 orando pro
 mortuis.*

Psal. 10.

*Locus Pauli
 ad Timo. de
 orādo pro mor-
 tuis.*

1. Tim. 2.

Act. 12.

Col. 4.

1. Thes. 5.

Heb. 13.

Luc. 23.

Ioan. 11.

bus viuentibus in hoc seculo, sed pro omnibus, vt non exciperet piè mortuos. viuunt enim, & si non in hoc seculo, qui in Christo mortui sunt, quorum est Deus. Deus autem non est mortuorum, sed viuentiũ: omnes enim animæ iustorũ, illi viuunt, sicut ait apostolica constitutio, huius loci euangelici interpret. Præcipit ergo pro his & illis, atq; alijs in Christo mortuis, qui ad carcerem illum, paulò antè secundùm scripturas demonstratũ, deducti sunt. Sed dicetis fortassè, si Paulus doceret Purgatorium esse, facildè vos concessuros præcipere Paulum, vt pro omnibus hominibus etiã mortuis oremus, quia iam esset certum egere illas animas nostris apud Deum precibus, sicut inter nos in hoc mundo alij aliorum precibus apud Deum indigemus. Videamus igitur, an hoc doceat Paulus, primo Corint. cap. 3. Tritus quidem est locus, sed interpretatio eius germana & propria nõ est hæreticis nota.

Lib 8. Clem.

Explicatio loci Pauli 1. Corinth. 3. de Purgatorio secundùm proprietatem verborum, & idioma scripturæ, & rationem consequentiæ, & collationem similitum locorum Esaiæ & Zachariæ: & quomodo illos Paulus imitatus & interpretatus est: & de Constitutione Apostolica, accedente etiã consuetudine omnium Ecclesiarum, exequias mortuorum semper & vbiq; etiam in Germania ante octingentos annos, celebrantium. Cap. 13.

SI quis (inquit) superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, lignum, fœnũ, & stipulas, vniuscuiusque opus manifestum erit, dies enim declarabit, quia in igne reuelabitur: vniuscuiusque enim opus, quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet: si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Dixerat paulò suprà, Vniuscuiusque mercedem accipiet secundùm suum laborem. docet deinde, quam mercedem accipiet, si quidem bona opera fecerit, accipiet mercedem salutis æternæ, tamen tũ transeundo per ignem ad purgandum, si quas minutas sordes admistas cum illis bonis operibus habuerit, quæ sunt instar auri, argenti, aut lapidum preciosorum: sin verò mala opera fecerit, accipiet mercedem detrimenti animæ, sentiendo ignem inextinguibilem. Duos itaque ordines ponit, eorum scilicet, qui damnantur, & eorum qui saluantur: item duos ignes, vnum qui detrimentum adfert animæ, qui vret semper, quia non purgabit: alterum purgantem, per quem transitur sine detrimento ad salutem. Sed excutiamus singula loci huius, vt ita esse quod dicimus, ex ipsis Pauli verbis doceamus. Si quis, inquit, superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos: significare hæc, varias species virtutum ac bonorum operum, quia nemo dubitat, non opus est per scripturas probare: q; verò lignum, fœnũ & stipula, varia malorũ genera significat, quæ sunt opera cõbustibilia, i. digna gehena

Locus Pauli ad Corint. de Purgatorio, cum pluribus locis scripturæ collatus.

Lignũ, fœnũ, & stipula, quid sibi hoc loco velint.

Nun 2 ignis

ignis æterni, ex multis locis scripturæ sanctæ licet intelligere. vt Esa. c. i. de idolorum cultu loquēs, Fortitudo (inquit) illorum vt stipula stuppe. Fortitudinem vocat idola, quibus Israelitæ confidebant, & in quibus spem victoriæ collocabant. illorum itaq; idololatriā dicit esse stipulam, significans arduos esse igne æterno propter illud peccatum. Sic beatus Cyrillus in cōmentar. Prophetæ huius interpretatus est, quo in loco ait significare lignū τὸ κατάπρηστον, id est, inflammabile: fœnum verò & stipulam, τὸ ἀκάθετον, id est, non posse cohiberi flammam & extingui, quod in euangelio dicitur ἀσβηστον, id est, inextinguibile. Rursus beatus Basilius in commentar. eiusdē prophetæ in eodem loco, stipulam ait significare vitam inflammabilem, & incendio dignam. Nemo autem non intelligit, quæ talem faciunt vitam, id est, incendio dignam, peccata esse mortalia. Item Malachias capit. quarto: Erunt, inquit, omnes superbi & faciētes impietatem, stipula: & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus omnipotens. Quem locum explanans sanctus Theophanes episcopus Niceæ, in symphonia veteris & noui testamenti: Stipulam, inquit, vocat, τὸ ἀχρηστον καὶ τὸ ἰσπρηστον operum eorum, id est, inutile & inflammabile operum. Denique in euangelio iuxta eundem tropum, Et paleas, inquit, comburet igni inextinguibili. & in euangelio Ioannis, cum sicco palmite, qui facilè comburitur, comparat eum, qui æterno igni traditur. Mittetur (inquit) foras, sicut palmes: & arescit, & colligēt eum, & in ignem mittent, & ardet. Et beatus Hieronym. in cōmēt. Esa. cap. 65. sic etiam intellexit, cum interpretans illum locum, Opera eorū veterascent, sic ait: Vel certè hoc dicendum, quod opera eorum veterascent, quorum domus fundata super petram, permanet in æternum, & qui ædificauerunt super fundamentū Apostoli, aurum, argentum, & lapides preciosos: & e contrario, eorum opera dispereant, quorum domus fundata super arenam, subita tempestate subuertitur: & qui ædificauerunt super fundamentum Christi, lignum, fœnum & stipulā. Redeamus ergò ad locum Apostoli: Vniuscuiusque, inquit, opus manifestum erit. dies enim declarabit, scilicet dies extremus mortis: sic enim vocat euangeliū, vt cum ait: Vigilate, quia nescitis diem nec horā. Sequitur deindè, quia in igne reuelabitur. Infinitè, & vt ita dicā, indeterminatè dixit sine articulo Græco, ἢ πρὸς, id est, in hoc aut illo igne, scilicet opus bonum reuelabitur in igne, nempe temporali: opus malum in igne, scilicet æterno. idcirco subiungit: Vniuscuiusq; opus quale sit, ignis probabit: ignis, inquam, ille dictus: idè enim articulū addidit hic. opus, inquam, bonū, quod Paulus vocat, opus manēs, probabit ignis salutaris, per quē transitur ad mercedē salutis. de hoc enim opere subiungit: Si cuius, siue alicuius, opus manserit, quod opus idem superædificauit, iste mercedē accipiet: opus verò malū probabit ignis, detrimentū afferens. de quo opere rursus subiungit: Si cuius opus arserit, quod aliquis superædificauit, (repetendū enim est hoc à cōmuni, siue pzeugma) ille detrimentū patietur. pati autē detrimentū, ad detrimentū salutis eternæ perti-

pertinet, secundum idioma scripturæ. hoc quoque ipsius verbi Græci etymologia declarat. dicitur enim *ζημιῶνται*, id est, detrimentum pati, quod verbum Græcum interpret Gregorius Matthæi, siue beatus Ioannes, siue alius fuerit, tum Marcus & Lucas, ad æternam iacturam animæ retulerunt. dicitur, inquam, quasi *ζημιῶνται*, id est, minui vitam: ei autem qui temporali supplicio afficitur in purgatorio, vt purgatus, vita sempiterna postea fruatur, constat, non minui vitam. Quod si vniuscuiusque opus, quale sit, ignis probabit, scilicet bonum opus probabit ignis, eo dignus: rursus, malum opus probabit ignis item eo dignus. Quis enim dicat, eandem conditionem ignis conuenire in opus malum, & in opus bonum? Consequens est, vt non loquatur Apostolus hoc loco de igne æterno tantum. Si enim post hanc vitam ignis tantum æternus esset, qui longè differt ab igne temporali, & de illo igne æterno & inextinguibili solum hic loqueretur, nunquam Apostolus de vniuscuiusque opere infinite dixisset, *ἐν πυρὶ*, id est, in igne reuelabitur, sed dixisset, *ἐν τῷ πυρὶ* cum articulo: sicut statim cum articulo dixit, *ἡ ἡμέρα*, id est, dies illa declarabit, quia non de vna qualibet die vitæ huius loquebatur, sed de illa vna extrema. Sequitur: Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Quia dixerat, Si cuius opus manserit, mercedem accipiet: declarat modò, quam mercedem, & quomodò, scilicet mercedem salutis: sicut dixerat prius, Si cuius opus arserit, accipere eum mercedem detrimenti. Quomodò enim verisimile sit, quod Apostolus dicat, quam mercedem accipiat, cuius opus arserit, scilicet mercedem detrimenti: & non dicat, quam mercedem accipiat, cuius opus manserit? nempe accipiet mercedem salutis, quæ est opposita detrimento. Est itaque hyperbaton, componendaque sunt siue construenda verba sic: Si alicuius opus manserit, mercedem accipiet: ipse tamen, qui mercedem scilicet accipiet, saluus erit, quasi per ignem: & hæc erit merces eius, scilicet salus quasi per ignem transfuentis sine detrimento instar auri. Obseruauit quoque hoc hyperbaton Oecumenius. Quod verò aurum, argentum & lapides preciosi, hoc est, opera bona, aliquas interdum sordes habeant admixtas, à quibus repurgari debeant, siue per ignem penitentiam in hac vita, qui est ignis metaphoricus, siue per verum ignem in altera, docet etiam propheta Malachias, cuius tropum Paulus hoc loco imitatus est, cum opera bona, quæ sine detrimento à sordibus igne purgantur, vocauit aurum, argentum, lapides preciosos. Ait enim Propheta, de aduentu Domini in carne prophetans: Ecce venit, dicit Dominus, &c. & paulo post: Sedebit, conflans & emundans argentum, & colabit eos tanquam aurum & argentum, id est, eorum opera bona, aliquas maculas leuiorum peccatorum habentia admixtas, à quibus repurgari ea oportet. Itaque quod prædixit Propheta de purgatorio auri & argenti, in hac vita per ignem penitentiam in aduentu Christi facienda, simile aliquid dicit Paulus de purgatione post diem cuiusque extremum in altera vita, non iam per ignem penitentiam, quæ tunc sera erit & intempe-

Matth. 16.

Mar. 8.

Luc. 9.

Oecumenius

iii.

Collatio loci

Pauli de auro

ro, argento cum

loco Mala-

chia.

Malach. 3.

Paulus Esaiam

imitatus, &

interpretatus

hoc loco de

purgatorio.

stiva, sed per ignem verum: de purgatione, inquam, eius, qui ædificavit aurum, argentum & lapides preciosos, de quo ait, Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Nè verò Magdeburgenses ac cæteri Lutherani novum & inauditum esse putent, & ab scripturis sanctis alienum, accipere mercedem salutis, transeundo per ignem ad purgandum sordiculas: ostendamus simile exemplum in Esaiâ, capit. 9. quod Paulus hoc loco imitatus est, simulq; interpretatus in figura ignis æterni & purgatorij illud contigisse. Loquente igitur Propheta de illo igne Hierosolymitanæ calamitatis, interpretans locum Cyrillus Alexandrinus: Alij, inquit, perierunt ab impietate sua, & de his prædixit Propheta: Ardebit peccatum eorum, vt ignis. hoc scilicet contigit in figura eorum, de quibus nunc ait Paulus, si cuius opus arserit, detrimentum patietur, &c. Alij, inquit idem Cyrillus, non perierunt, sed transierunt per illam calamitatem, tanquam per ignem, de quibus subiungit in eodem loco idem propheta: Et erit populus, quasi ab igne combustus homo. quasi ab igne, dixit: quia, vt ait beatus Basilius, hunc locum de purgatorio interpretans, non minatur interitum, sed purgatorium. Similiter Apostolus dixit: Saluus erit quasi per ignem, nè intelligeretur de illo igne æterno, detrimentum adferente, & in sempiternum vrente, quia scilicet non purgat, vt post consumptas sordes delinat vtere purgatum instar ignis purgatorij: sed intelligeretur de igne ad tempus vrente: & quidem secundum qualitatem sordium, quibus consumptis, saluus euadat qui purgatus est. id enim significat *ἡ ἀκρίβεια*, transitum scilicet per ignem hunc aut illum temporalem: non enim omnis ignis purgatorius, est æquè vrens ac crucians: idcirco sine articulo Græco dixit hoc loco. Eodè pertinet locus alius Zachariæ prophetæ cap. 13. quem imitatus quoque est idem Paulus. Prophetans enim, sicut beatus Cyrillus in commentarijs huius prophetæ interpretatur, de bello quoque Romano-turco, quo populus Iudaicus deletus fuit, vix tertia parte relicta, quæ misericorditer seruata est: Et erit (inquit) in die illa, dicit Dominus, duæ partes peribunt & deficient: & tertia relinquetur in illa. & traducam tertiam partem per ignem, & vram eos, sicut vritur argentum, & probabo eos, sicut probatur aurum. & subiungit: Ipse inuocabit nomen meum, & ego exaudiam eum. ipse, inquam, sic probatus, & per ignem traiectus instar auri & argenti, inuocabit nomen Domini, & exaudiam eum, quod quidem significat, saluum fieri: sic dixit hoc loco Paulus, Ipse autè saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Quod igitur Zachariæ dixit propheticè de paucis illis pijs Israelitis, misericorditer seruatis, transeundo per ignem illum calamitatis ac deuastationis Iudaicæ, in figura illis contigit, sicut cætera alia. Vnde Paulus Apostolus diuinè ad eos trāstulit, qui post hanc vitam salui fiunt transeundo scilicet per purgatorium ignem, qui sunt pauciores præ illis, qui damnabuntur ad ignem æternum, & vix tertia pars. Si quo studio Magdeburgenses & reliqui Lutherani scripturas sanctas conferendi, scrutandi, & in-

telligent.

Esai. 9.

Basilius.

Zach. 13.
Paulus Zachariam imitatus & interpretatus in loco de purgatorio.

telligendi tenerentur, scio, non displiceret eis hæc nostra mediocris in ijs
 ipsis scripturis diligentia, præsertim cum omnium veterum patrum iudi-
 cio tam difficiles sint, vt magnum laborem & vehemens studium, & in pri-
 mis spiritum Dei requirant ad spiritualiter examinandum, quæ sancti Dei
 homines per spiritum eius locuti sunt. At vos sic scripturas sanctas legi-
 tis, vt historias mundi, aut etiam fabulas, siquidem multa in eis fingitis. Et
 quod vobis sine vlla de dogmatibus conquisitione visum est, hoc spiritui
 sancto & vobis visum esse putatis: neque repugnantia, neque consequen-
 tia, neque dictorum causas, neque naturas rerum, neque proprietates ver-
 borum, neque scripturarum idiomata & figuras, neque œconomias scri-
 bentium, neque locorum cum locis collationes, neque interpretationes
 maiorum cõsideratis. Quare si in vos tantum intuerer, fortasse metuerem
 ne frustra laborarem: sed quia hæc in aliorum manus ventura sunt, qui vel
 non sunt decepti, vel à vobis seducti, cupient, adiuuante Deo, à vestris er-
 roribus & fallacijs extricari, libenter ad eorum vtilitatem hæc laboramus.
 Vt autem ad propõsitum reuertamur, si vllum in vobis iudicium esset, vel
 hoc solùm vos mouere deberet, si iustus est Dominus, & iustitias dilexit,
 & æquitatem vidit vultus eius, quomodò æquum sit, vt idem genus ignis
 probet post hanc vitam bona & mala opera, quæ Apostolus vocat ardentia
 & manètia? dies enim (inquit) de:clarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuf-
 cuiusque opus quale sit, ignis probabit. Quòd si per ignem transeundum est
 ijs, qui aliquas leuiore maculas purgandas habent, quis erit ita crudelis,
 vt non solùm opem non ferat, sed ferendam esse neger? vt vos negatis, qui
 impiè & crudeliter contra sacram scripturam traditis non esse orandum pro
 mortuis, cum, vt supra docui, iubeat scriptura orare pro omnibus homi-
 nibus, scilicet qui ope indigēt, & adiuuari possunt. (nullos enim, dicam ite-
 rum, excepit, qui pro omnibus dixit,) sunt autem huiusmodi, qui cum leuioribus
 maculis mortui sunt in Domino, pro quibus Apostolorum constitu-
 tio, quam Clemens Romanus literis mandauit, sic in libro 8. cap. 41. ora-
 re iubet: Oremus pro fratribus nostris, qui in Christo requieuerunt, vt De-
 us summæ erga homines charitatis, qui animam defuncti suscepit, remittat
 ei omne peccatum voluntarium & inuoluntarium: & propitius ei factus, col-
 locet eum in regione piorum τῶν ἀγαθῶν, id est, solutorum. An non satis
 clarè testatur ecclesia, cum sic orat, in carcere esse animam, pro qua orat,
 vt soluatur? orat enim, vt soluatur, cum orat, vt adducatur ad regionem eo-
 rum, qui soluti sunt. Est igitur post hanc vitam carcer, leuiorum macularum
 purgatorius: & pro ijs orare, qui in eo sunt, sancti Apostoli in omnibus ec-
 clesijs docuerunt, ab eis enim processit hoc verbum de orando pro mor-
 tuis, non à nobis, nec ad nos solos peruenit, id est, ad totum Occidentem,
 sed ad totum etiam Orientem. Siquidem in omnibus ecclesijs non solùm
 Occidentis, sed Orientis, officia mortuorum orando, psallendo, sacrifican-
 do vsq; in hodiernum diem celebrantur. imò & in Germania ante octin-
 gentos

*Lutheranorum
magistri nullo
studio te-
nentur scriptu-
ras scrutandi,
conferendi, &
intelligendi.*

*Qua sint, qua
Lutheranorum
magistri, &
Magd centu-
riatores in
Studio scriptu-
rarum negli-
gant.*

*Impij, & cruo-
deles, qui tra-
dunt non esse
orandum pro
mortuis.*

*Apostolica
constitutio de
orando pro
mortuis.*

*Vbiq; in ec-
clesia catholi-
ca & oratum
esse pro mor-
tuis fidelibus
ab initio, &
orari etiam
num.*

Orationes & sacrificia pro mortuis in Germania ante annos octingentos.

Si orare pro mortuis est cultus falsus, quid maiores & patres Germanorum, & sancti martyres eorum facient, qui pro mortuis orauerunt?

Rom. 12.

Qui authores antiqui legunt in epistola ad Rom. memorijs sanctorum communicantes.

gentos annos celebrabantur à maioribus vestris, quorum vos progeniem esse, negare non potestis. Testis est Bugabilis monialis, quæ ad Bonitacium Germanicum Apostolum, tempore Zachariæ Pontificis his verbis scripsit: Similiter deosco, vt oblationes Missarum offerre digneris pro anima mei propinqui. Idem in alia epistola rogat Leobguda monialis: Rogo, inquit, vt pro anima illius preces offerre non renuas: necnon & matris meæ memoriam commendo tibi, quæ cognominata est Ebbel. Scribit Magnus Athanasius in libro de Synodis Arimini & Seleuciæ aduersus Arianos, qui nouam fidem condebant. Si secundum ipsos, inquit, ab istis consulis principium suum fides accepit, quid facient Patres & beati martyres? aut quid facient illi, qui ab eis Christiana religione instituti sunt, & ante consules istos dormierunt? quomodo illos excitabunt, vt quod didicerint, obliteretur? & quod isti scribendo inuenerunt, in eos inserant? Similiter in vos Magdeb. & Luteranos omnes dicere licet, si à Martino Lutero cepit verus cultus orandi non pro mortuis, quid facient Patres & sancti Martyres? aut quid illi, qui ab eis in Christiana religione instituti sunt, & ante Luterum dormierunt? quomodo illos à mortuis excitabitis, vt quod male didicerunt, dedoceantur, & quod Luterus inuenit, eis tradatur?

De alijs locis scripturæ pro sacrificijs & orationibus mortuorum, in epistola ad Romanos, in Tobia, in Macab. in epistola secunda ad Corinth. in Eccle. in Apocalypsi non repetitis, quæ ab alijs scripta sunt de ijs, sed adiectis potiùs, quæ sunt prætermissa. Cap. 13

Sed veniamus iam ad alium locum scripturæ. Ait enim Apostolus in epistola ad Romanos: Orationi instantes, memorijs sanctorum communicantes. sic enim legit beatus Hilarius in libello de synodis contra Constantium. Augustinus lib. 2. contra Faustum, cap. 21. sanctus Epiphanius hæresi 57. Opratus Afer Mileuitanus lib. 2. contra Parmenianum: beatus Ambrosius in epistola ad Roma. cap. 12. Sic item legit vsque in hodiernum diem ecclesia Mediolanensis in suo Missali. Origenes in commentar. epist. ad Roman. vtrunque legi obseruauit, siue memorijs, siue necessitatibus. Memorijs quoque legit Eustrathius Constantinopolitanus vetus author in libro de operatione animæ post mortem, cuius meminit etiam Photius in bibliotheca sua. Sic etiam legisse videtur Clemens Rom. Præcipit enim in persona Apostolorum, celebrare exequias mortuorum hymnis, precibus, & lectionibus sacris: deinde præcipit tribuere pauperibus ex bonis defuncti in memoriam ipsius, vt iam hoc sit communicare memorijs sanctorum, orare pro piè defunctis, (hos enim vocat hic sanctos) & eleemosynas pro eis facere. Præterea esse sic legendum, ex eo quoque apparet, quod paulò suprâ dixerat idem Apostolus: Qui tribuit, in simplicitate, quod quidem ad communicandum necessitatibus sanctorum pertinet: vt non opus esse videatur dicere iterum, *Necessitatibus sanctorum communicantes, quod*

quod perindè esset, quasi diceret, Pauperibus tribuentes: quod, vt dixi, factis iam dixerat, dicendo, Qui tribuit, in simplicitate. pauperibus enim tribuendum est. Non improbo lectionem, quæ nunc in libris nostris fertur, Necessitatibus sanctorum communicantes: sed hoc dicimus, alterâ lectione, alterius esse interpretationem. cum enim legimus, Necessitatibus sanctorum communicantes, quas necessitates dicat, ex altera lectione intelligimus, quæ dicit, Memorij sanctorum communicantes: nêpe quas patiuntur post hanc vitam, qui sanctè mortui sunt, sed cû leuibus quibusdâ maculis. Rursûs cû legimus, Memorij sanctorum communicantes, quid sit hoc loco, memorij sanctorum communicare, ex altera lectione intelligimus, quæ dicit, Necessitatibus sanctorum communicantes: esse scilicet necessitates eorum, qui piè mortui sunt, quos oporteat adiuuare orando, & eleemosynas pro eis faciendo. Deindè cû sanctus vir Tobias filio præcipiebat, vt poneret panem & vinum super sepulturam iusti, an existimabat mortuos indigere cibo aut potu? quis hoc dicat, nisi Gentilis aliquis delirus? aut nunquid secundum legem symbolicè hoc fieri iussit? ne id quidem: nihil enim Moises de hoc præcepit. Quid ergò sibi voluit? aut vndè hoc didicit? scilicet spiritus charitatis eum docuit, iustos & sanctos, qui cum peccatis leuioribus, per humanam infirmitatem commissis, mori solerent, quæ post hanc vitam expiare oporteret precationibus & eleemosynis eorum, qui cum ipsis charitate iuncti essent, adiuuandos esse. Ad hoc ergò iussit panem & vinum super sepulturam iusti ponere, vt qui ex eo ederent, pro mortuo iusto orarent. Vndè statim subiungit: Et nolit eum comedere, & bibere cum peccatoribus, admonens, vt ijs impartiat panem pro mortuo oblatum, qui sint Deum timentes, ac religiosi, vt eorum orationes pro mortuo exaudiantur. Durat vsque in hodiernum diem per multas Catholicorum ecclesias in Hispanijs ac Gallijs hæc religio & pietas ponendi super sepulturas panem & vinum in vsum sacerdotum, vt pro mortuis orent. Dignus est enim operarius cibo suo, sicut Dominus dixit. Huc etiam pertinet, quod Apostoli constituerunt, quæ etiam traditio vsque in hodiernum diem durat, vt inuitarentur homines ad conuiuium, vt cibum sumerent, in memoriam defuncti, vt pro eo precentur: quibus præcipit apostolica constitutio sobriè comedere: & in primis, presbyteris & Diaconis, vt possint esse alijs exemplo, & monere alios, si qui erunt modum transgressi: ita enim fit, vt sicut sanctus Tobias præcipit, non comedatur panis super sepulturam defuncti positus, neque bibatur cum peccatoribus. An sunt Magdeburgen. & cæteri Lutherani sapientiores, quàm Tobias & sancti Apostoli & omnes ecclesiæ catholicorum, quæ hunc morem & hanc pietatem, quam adhuc frequentant & colunt, à sanctis Apostolis, authore & teste Clemente Romano, acceperunt? aut etiam sanctiores, & magis eruditi in lege Moisis, quàm Iudas Maccabæus? qui facta collatione, misit (sicut scriptum est) duodecim millia drachmas Hierosolymam, offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, benè & religiosè de-

Quod utraq;
lectio sit aliena
vix interpre-
tatio.

Tob. 4.

Vndè didice-
rit Tobias po-
nere panem
& vinum su-
per sepultu-
ram, & quid
sibi velit.

Luc. 10.

Apostolica cõ-
stitutio de cõ-
prandendo in
exequijs in
memoriâ piè
defuncti, vt
pro eo orent.

2. Mac. 12.

resurrectione cogitans? nisi enim eos, qui crediderant, resurrecturos speraret, superfluum & vanum videretur orare pro mortuis: & quia sperabat, quod illi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam. Sed quia soletis, cum vos scriptura sancta premit, negare canonicam esse: tamen hos libros ab ecclesia receptos esse inter canonicas scripturas, testes sunt Clemens Roman. beatus Hierony. in prologo, Aug. libro 18. de ciuit. Dei, cap. 36. lib. 2. contra epistolam Gaudentij, cap. 23. lib. 2. de doctr. Christi. c. 8. libro De cura pro mor. c. 1. item Synodus Romana Damasi, Synodus Carth. Synodus Afric. Synodus alia Romana Gelasij, & Synodus Floren. ac Triden. tamen seponamus interim horum librorum auctoritatem, si non valent apud vos ad auctoritatem, at valeant saltem ad anti-

Vnde Maccabaeus didicerit fieri sacrificia pro mortuis.

1. Cor. 15.

Num. 19.

quiquitatem. Respondete mihi, vnde didicit Iudas Maccabaeus, quem vos saltem virum bonum, sanctum, & in lege Moisis eruditum, & fecisse hoc, non credo negabitis, etsi sequendum esse non putetis: vnde, inquam, didicit pro mortuorum quoque peccatis fieri sacrificia, nisi vnde Paulus quoque didicit, fieri pro mortuorum peccatis baptisinata, quae ad iustificationes culturae, sicut idem Apostolus vocat, pertinebant: Si mortui, inquit, non resurgunt, ut quid baptizantur pro mortuis? ex eo, quod ritu solenni secundum legem fiebat, probat resurrectionem esse. Scriptum enim erat in Num. Qui tetigerit cadaver hominis, & propter hoc septem diebus fuerit immundus, adspersetur ex hac aqua die tertio, & die septimo: si die tertio adpersus non fuerit, septimo non poterit emundari, deinde subiungit: Omnis qui tetigerit humanae animae morticinium, & mortuus erit sine hac mudatione, polluet tabernaculum Domini, & peribit ex Israel, id est, propter hoc peccatum morietur: quia, inquit, aqua expiationis non est adpersus, immundus erit, & manebit spurcicia eius super eum. pro peccatis ergo eorum, qui cum pietate alioqui mortui erant, sed sine huiusmodi baptisimatibus, siue adspersionibus: alij postea, qui de eis solliciti erant, baptizabantur, id est, adspersiones illas, sine quibus illi a vita recesserant, sibi per sacerdotes legis adhiberi curabant ad satisfaciendum pro illis, quod quidem nunquam fecissent, nisi iam crederent, quod postea Apostolus scripsit: Omnes nos manifestari oportere ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. In hanc enim fidem resurrectionis & remunerationis, quae reuelanda erat, conclusi in illis symbolis & umbris sub lege custodiebantur. Ut quid ergo, inquit Apostolus, baptizatur pro mortuis, id est, mundantur a sacerdotibus secundum legem pro peccatis eorum, qui mortui sunt sine mudatione, si mortui non resurgunt, ad hoc scilicet, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum? sic enim (ne sine authore, & quidem magno & antiquo patre, loquamur, ut semper facere solet Magdeburgenses) sanctus Ephrem Syrus in testamento suo, siue in sermone de morte sua, hunc Pauli locum interpretatus est. Si (inquit) mortui non resurgunt, ait Apostolus, ut quid baptizatur

Explicatio loci epistole ad Corinth. obscure de baptizando pro mortuis.

2. Cor. 5.
Gal. 3.

pro

pro mortuis: *οι γαρ του νόμου επι προσδοκία τῆς ἀναστάσεως ἐν μυστηρίῳ συ- κεκλεισμένοι κατείχοντο εἰς τὴν μέλλουσαν πίστιν ἀνακαλυφθῆναι καθὼς ἀνέγνω- τε, ὅτι ἐν προσφορῶν λατριῶν περιεκάθειρον οἱ ἐν νόμῳ ἱερεῖς.* Interpretemur Latinè: Qui enim, inquit, in lege erant, propter spem resurrectionis in mysterio tenebantur conclusi in eam fidè, quæ reuelanda erat, sicuti legistis, quòd sacerdotes legis in oblationibus culturæ mundabunt. Deindè còcludit idè sanctus Ephræm, si hoc illi poterant, multo magis posse sacerdotes noui testamenti, debitū mortuorū sanctis oblationibus & precibus dissoluere. Quanta verò sit huius patris in ecclesia catholica autoritas, testatur grauissimus author Hieronymus. ad tantam enim ait venisse illum claritudinem, vt post lectionem scripturarum, publicè in quibusdam ecclesijs eius scripta recitarètur. Audetis ergò comparare vos cum sancto Ephræm? Sed vt in ore duorum vel trium stet omne verbum, sic quoquè hunc locum Pauli interpretatus est, Ephræm Syrum secutus, Eustratius presbyter Constantinopol. in libro de immortalitate animæ & operatione eius post mortem, cuius, vt antè dixi, meminit etiam Photius Constantinop. in bibliotheca sua. Accedat etià autoritas Apollinaris veteris interpretis scripturarum. Is enim interpretans illū locū libri Num. Si mortuus fuerit sine hac mundatione, polluetur, & immunditia eius manebit super eū. Hæc (inquit ille) validissima ratio est contra Samaritanos. Etenim nisi esset post mortem ratio munditiæ & immunditiæ, nunquàm legislator de mortuo dixisset, Si mortuus fuerit sine hac mundatione, immunditia manebit super eum. Hactenùs Apollinaris. Scripturam ergò negat, & cum Samaritanis facit resurrectionem negantibus, qui negat mortuos sine mundatione leuiorum macularum, non posse post mortem mundari, vt mundati resurgant, tandè recepturi propria corporis, pro ut gesserunt bonum, sicut Apostolus ait. Præterèa cùm Ecclesiasticus præcipit, inquiens: Mortuo nè prohibeas gratiam, dicant nobis Magdeburgenses, de qua gratia hîc præcipi existimant, nisi de gratia dati? Sic enim idem Ecclesiasticus proximè dixerat, Pauperi porrige manum tuam, vt perficiatur propitiatio & benedictio tua. Deindè, quia subiunxerat, Gratia dati in conspectu omnis viuè- tis, quo præcipiebat omni petenti dare, sicut est in euangelio, nè quis existimaret, viuis tantùm, qui petere possunt, & quos videmus corā petentes beneficiendum esse, subiungit statim: Et mortuo nè prohibeas gratiam, scilicet dati. Dari ergò aliquid potest mortuo, quod ei opus sit, & eum iuet. Hoc autè, quod mortuo dare scriptura sancta præcipit, cùm aliud esse non possit, quàm orationes, sacrificia & eleemosynæ, quæ pro eo fiunt ad emundationem sordicularum in purgatorio: consequens necessariò est, vt qui & locum purgatorij, & huiusmodi gratiam dati mortuis neget, & prohibeat, vt Lutherani prohibèt, idem scripturæ sanctæ contradicat. Hactenùs ex scripturis sanctis, pro purgatorio, & pro pijs animis defunctorū, pietate nostræ beneficentiæ in eo adiuuâdis. Testimonia verò veterū patrū prætermittam.

1. Cor. 15.

Num. 19.

2. Cor. 5.

Eccl. 7.

Luc. 6.

Qui purgato-
riū exorandū
esse pro mor-
tuis negant,
scripturis cō-
tradiciunt.

tam nunc, quæ partim ex aliorum libris, partim ex meis de Dogmaticis characteribus peti possunt, nè eadem sæpius repetantur. vnus tantum ad illos ipsos testes nunc accedat Eusebius Alexandrinus, quæ in libris nostris tum propter eius antiquitatem ac sanctitatem, tum propter auctoritatem, quam ei Anterus pontifex in epistola sua tribuit, libenter citare soleo. Is igitur in homilia εἰς τὴν κυριακὴν, μνήμητι (inquit) ἐν τῇ προσκομιδῇ καὶ τῶν προπατέρων θόντων γονέων καὶ ἀδελφῶν. τοῦτο γὰρ ποιῶν, μεγάλην ἀνάπαυσιν παρέχουσιν τοῖς προαπελθούσι, πλήρωσόν σε τὴν εὐχὴν. Memēto (inquit) in oblatione sanctæ scilicet Eucharistiæ, parentum ac fratrum, qui iam de vita decesserunt: hoc si feceris, magnam eis requiem præbes: comple preces tuas. Cùm hoc vltimum addidit, inchoatas & quasi dimidiatas preces eas mihi iudicasse hic author videtur, quæ pro viuuis, & non etiam pro mortuis, adhibeantur. Sed tempus est ad alia pergendi: nec enim propositum est mihi omnia dicere, sed quæ magis necessaria sunt, quæq; ab alijs, qui ante me de eisdem rebus scripserunt, prætermittenda sunt, quia nec illi omnia dicere aut potuerunt, aut voluerunt. Quod si adhuc Magd. non crediderint, doctrinâ Petri, quæ est in epist. Clem. de exequijs mortuorum, & precibus atq; elemosynis pro eis faciendis consonâ esse scripturis sanctis, in eisq; hæc religionē & pietatē mortuos adiuuandi, contineri, obijciant, si quid præterea aduersus hæc habent, vt ad vtilitatē siue ipsorum, siue aliorum adhuc respondeamus, quod quidem (scio) non facient, nè magis ac magis de inscitia & errore redarguantur.

Responsio ad illud in epistola Clementis 3. neminem iudicandum pro eo, quod ignorauit, cùm videatur contradicere euangelio, de seruo ignorante voluntatem Domini, & crapulante. Item responsio ad illud, quod in eadem epistola reprehensum est, quod merita Apostolorum demonia eijcerent, quodq; neutrum eorum Magdeb. intellexerint, ex verbis ipsius epistolæ demonstrari.

Cap. 15.

- » **P**ergunt deinde Magdeb. accusare doctrinâ harum epistolarum: His (in-
 » quiunt) simile est, quod Clem. 3. dicitur, neminem pro eo, quod ignorauit,
 » iudicatum iri, sed tantum pro eo, quod quis sciuit, & non fecit, cū ta-
 » mē Christus dicat: seruus ignorans voluntatē Domini, vapulabit.] Sed reci-
 » temus, quæ Clemens scripsit, vt intelligāt, qui hæc lecturi sunt, neq; Clemē-
 » tem, nec euangeliū istos intellexisse: Si quis, inquit, sanè audiens sermonem
 » veri prophetae velit recipere, aut nolit &c. & paulò p̄d̄t: Igitur priusquàm
 » audiat quis, quod ei expedit, certum est quia ignorat & ignorans vult &
 » desiderat, quod non expedit agere. propter quod pro hoc non iudicatur.
 » de eo loquitur, vt vos videtis Magdeburgenses, qui idē ignorat, quod fa-
 » cere expedit, quia non prius audiuit, scilicet sermonem veri prophetae,
 » de quo proximè dixerat, si quis sanè audiens sermonem veri prophetae &c.

hic

hic, inquit, non iudicatur propter hoc, quod ignorat, quomodo enim secundum Apostolum, credere potest, nisi audiat? aut quomodo audiet sine dicente, vel predicante verbū? Fides enim ex auditu est, ut idem Apostolus ait, auditus autem per verbū Dei. Auditū enim vocat hęc scriptura, ut supra iterū dixi, reuelationē, quę sit per spiritū Dei, ex qua fides existat, sicut ait Abdias propheta: Auditū audiui à Domino: & Esaias. Quis credidit auditui nostro? id est, reuelationi nobis factę, siue cognitiōi rerū nobis ostensarū? Sic igitur secundum hanc consuetudinem loquendi in scripturis, dixit Clemēs: Priusquam audiat quis, quod ei expedit, id est, priusquam reueletur ei veritas, certum est, quia ignoret, & ignorans vult & desiderat, quod nō expedit, agere: & quia hic ignorat, non iudicatur pro hoc. Si enim Cornelius non audisset, quid oporteret se facere, id est, baptizari, an esset pro hoc iudicatus? id est, punitus? minimē. quomodo enim audire sine predicante potuisset? Quare quicumque iudicantur, prius audiunt, quod verum est, & quod eis expedit agere. Subiungit deinde Clemens: Cū verò audierit causas erroris sui, & rationem veritatis acceperit, tunc si permanserit in his erroribus, quibus dudum fuerat præuentus, rectē iam vocabitur ad iudicium, daturus pœnas, quia vitę huius spatium, quod ad bene viuendum accepit, in ludibrijs consumpserit errorum. Qui verò audiens hęc, libenter accipit & gratulatur, bonorū sibi doctrinam fuisse delatam, requirat intentus, & discere non desinat, vsquequod cognoscat, si est verē aliud seculum, in quo bonis præmia præparata sint. Haftenus Clemens enim descripsit, qui iam per fidem à Deo sibi reuelatam cognouit Deum esse, & remuneratorem esse. Deinde subiungit: Et cū certus de hoc fuerit, gratias agat Deo, quod sibi veritatis lumen ostenderit, ac de cetero dirigat actus suos in omnibus operibus bonis, quorum sibi in futuro mercedem certus est præparatam esse. Hoc verò subiunxit conuenienter scripturis sanctis, ne quis falsò, ut Lutherani tradunt, existimaret, posse hanc fidem, de qua loquebatur, esse perfectam aut satis, sine charitate, per quam fides in operatione mandatorum Dei exercetur. Deinde paulò post: Nam si me docente, inquit, ea quę ad salutem pertinent, recipere quis abnuit, & animo prauis opinionibus occupato obistere nititur, non ex nobis, sed ex semetipso habebit pereundi causam. Debet enim iusto iudicio examinare, quę dicimus, & intelligere, quia verba loquimur veritatis: ut cognitis ijs, quę sunt, ut sunt, in bonis actibus dirigat viam suam. Huiusmodi ergo est seruus ille, de quo ait Dominus in Euangelio: Seruus nesciens voluntatem Domini, vapulabit paucis: de eo enim loquitur, qui alio docente voluntatem Domini, eam nescit: nescit, inquam, quia scire non curauit, aut noluit. Itaque cū seruum vocat scriptura, satis clarè significat, scire eum, habere se Dominum: Qui autem audit habere se Dominum, simul audit, quod sibi expediat scire voluntatē Domini: quod quidem si non faciat, sed potius per ignorantiam peccet, vapulabit quidem, tametsi paucis, si cū eo comparatur,

Rom. 10.

Abd. 1.
Esa. 53.

Luc. 12.

paretur, qui scit voluntatem Domini, & non facit, ac Clemens quidem de ignorante loquitur priusquam audiat, quod sibi expedit. Notârunt prætereà Magdeburgenfes in eadem epist. 3. Clementis, quòd Apostolorum meritis attribuatur dæmonum eiection, cum tamē (inquiunt) scriptura verbo Dei, fidei, & nomini Christi eam vim adscribat, Marc. 16. In nomine meo dæmonia eijcient. Hic quoquē verbis ipsius Clementis in eodem loco positus, eosdem Magdeburgēs redarguemus, planumq; faciemus, aut ipsos non intellexisse, quod Clemens satis alioqui perspicuē scripsit, aut malitiosē deprauâsse. Recitemus ergò Clementis locum: Amen (inquit) dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc, & transibit. Deindē subiungit: Huius vocis etiam vos ipsi documēta cepistis, & iam facta quædam per magistros nostros, ipsos videlicet Apostolos non ignoratis. quia adstantibus nobis, eorum meritis dæmones cum passionibus, quas hominibus inuexerunt, transierunt, & fugati sunt. quæ verò merita Apostolorum dicat, id est, quomodò meruerint eijcere dæmones, satis ex eo, quod proximē dixerat, perspicitur. siquidē recitato, quod Dominus dixit: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti, Transi hinc, & transibit. statim subiungit Clemens, Huius vocis vos ipsi documēta cepistis, id est, huius fidei virtutem in Apostolis experiri, estis, scilicet cum ex huius fidei meritis dæmonia eijciebant: Vndē statim subiungit, Et iam facta quædam per magistros nostros, ipsos videlicet Apostolos, non ignoratis, quia adstantibus nobis, eorum meritis dæmones transierunt, & fugati sunt. Quomodò enim si proprijs meritis dæmonia eijciebāt Apostoli, illius vocis, qua Dominus dixit habentibus fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti, transi hinc, & transibit, documēta ipsi præbuerūt eijciendo dæmonia? an non sunt hæc repugnantia? sanē sunt. Nō igitur merita Apostolorum dixit, sed merita fidei, quæ in Apostolis erat, & in eis merebatur, hoc est, digna erat eijcere & fugare dæmones. Si fidem non habuissent Apostoli, quam Christus dixit habere oportere ad fugandos dæmones, non meruissent, siue non digni fuissent, qui fugarent eos. Ista ergò merita Apostolorum Clemens dixit, fidem, inquam, quam habebāt munere Dei, quod iterum atq; iterum repetit Clemens. subiungit enim: Quia enim alij quidem homines patiuntur, alij patientes sanant, causa sine dubio vel patiendi, vel curandi noscenda est, quæ nō alia esse quàm patientibus quidem infidelitatis, curantibus verò fidei demonstratur. An nō tribuitur hic apertè fidei tanquàm causæ, dæmoniaci curatio? Deindē subiungit: Infidelitas enim, dum non credit futurum Dei iudicium, peccandi licentiam præbet: peccatum verò, hominem passionibus obnoxium facit: fides autem futurum Dei iudicium esse credens, continet homines à peccato: non peccantes verò, non solùm liberi sunt à dæmonibus & passionibus, verùm & aliorum dæmones & passionibus fugare possunt. Hic rursus fidei tribuitur, non solùm continere hominē à peccato, & non peccantē liberare à dæmo-

Matth. 17.
Luc. 17.

ne, sed alios à dæmonibus liberare. Si in vobis Magd. fides ista esset, quam hîc Clemens dicit, quæ vitia perfectè crederet futurum Dei iudicium, non sic homines manifestis mēdacijs deciperetis. Sed hoc non creditis, nisi fide infirma & mortua, quæ caret energia charitatis. Vndè fit, vt omnia cæco odio acti, ad calumniam rapiatis, nihil veriti, nè postea erubescēdum sit in mendacio depræhensis. Postquam ad hunc locum de fugatis dæmonibus meritis Apostolorū, responsum erat, contuli has epistolas Romæ cum vetustissimo exemplari bibliothecæ Vaticanæ, in quo sic scriptum reperi, Eorū meritis trinæ beatitudinis. Etsi enim ex antecedentibus & consequentibus, vt docui, satis intelligi potest, merita Apostolorum, quibus dæmones fugabantur, merita fidei, quæ in Apostolis erat, Clementem intellexisse: tamen cum ita, vt dixi, scriptum in antiquis reperiamus, non est amplius in hoc loco laborandum, siquidem expressa sint merita fidei Trinitatis, quibus dæmones fugabantur. non enim meritum proprium Apostolorū, sed meritum fidei Apostolorum in Iesum & in patrem & in spiritum sanctum, dæmonia ex corporibus obsessis expellebat. Sed respōdeamus iam ad alia, quæ in accusatione Magdeburgen. sequuntur.

Locus epistolæ Clementis de vetusto codice emendatus.

De Constitutionibus ecclesiasticis, in vniuersum: & quomodo eas hæretici ad legem seruitutis pertinere falsò credant, & de lege libertatis, quid sit secundum doctrinam scripturæ sanctæ, & quid lex seruitutis, & quomodo hæc Luterus ignorauit. Cap. 16.

SEXTO, inquit, sana etiam doctrina de libertate Christiana, multis modis deprauatur. Variæ enim traditiones humanæ coaceruantur, quibus conscientijs laquei ponuntur, & opinio cultus & meriti affingitur, cuiusmodi sunt de confessione auriculari. Clementis: de reliquijs fragmentorū post cœnam Domini, de sacris vasis, de palla ac velo, & alijs, vbi transgressoribus pœna anathematis etiam à Petro statuta dicitur Clementis 2. de vitanda menstruata, & de purificatione Clement. 4. & quæ sequuntur, quæ suis locis recitabimus. Hæc omnia à sanctis Apostolis tradita, quæ in sanctis scripturis non expressè legunt, traditiones humanas vocant isti: nullumq; exemplum nobis relictum esse volunt ex eorū numero, de quibus Apostolus Paulus ad Thessal. scripsit: Tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram: neq; volūt, vt illa Corinthiorū laus nobiscum communicetur, cum ait: Laudo vos, quod sicut tradidi vobis, traditiones meas tenetis: neq; ea, quæ in ecclesia Corinthiorū disposuit, sicut promiserat, cum ad eos reuerius est, ad vllam aliam ecclesiam catholicorū peruenisse volūt: siquidem quascunq; in ecclesijs nostris dispositiones per manus ab antiquis patribus acceptas, & summa religione & cultu ab ipsis Apostolorū temporibus seruatas retinemus, omnia ad humanas traditiones referunt, hisq; tradūt doctrinā de libertate Christiana deprauari: de q; prius differā aduersus istos, postea singulatim de ijs, quæ

Pro traditionibus scriptura.

quæ notârunt ad hunc locum pertinentia. Illud tamen priùs hîc dicam, videri mihi Magdeburgenses, & reliquos magistros Luteranorum, similes esse illius Iudæ Galilæi seditiosi, cui erat, vt Iosephus lib. 18. antiquitatum Iudaicarum cap. 2. scribit, immutabilis amor libertatis, ita vt profiteretur, quæuis potius tormenta subeunda esse, quàm vllum hominem appellandum dominum: cui consequens erat, vt nullis hominum legibus, aut constitutionibus parendum esse traderet, ac fortassè huius hæresis illa erat, de qua beatus Petrus in epistola sua secûda, Dominatum (inquit) contemnunt, audaces, sibi placentes, & quæ sequuntur. Sed excutiamus quod in primis quasi huc pertinens, ex epistola beati Pauli ad suam perditionem isti deprauant: Precio (inquit Apostolus) empti estis, nolite fieri serui hominû. Docuit Apostolus, omnes in Christo tum liberos, tum seruos, æquales esse: qua libertate, sicut idem ad Galatas scripsit, liberauit nos Christus: Itaque & seruos, liberos esse Christi, & liberos, seruos eiusdem, & vtrosque conseruos precio redemptoris nostri emptos: quamobrèm cauendum esse, nè propter seruitutem humanam non simus serui Christi, in quo admonuit, quod idem ad Ephes. scripsit, oportere inuicem subiectos esse in timore Christi. Sed quia illud, Precio empti estis: nolite fieri serui hominum, ex eorum numero est, quæ beatus Petrus dixit difficilia esse intellectu in epistola Pauli, quæ indocti (inquit) & instabiles ad suam perditionem deprauant: erant enim, qui malè illud interpretantes, existimarent non esse parèdum Principibus Gentilibus, ex quo fiebat, vt euangelium vituperaretur, quasi doceret, non debere esse subditos Christianos dominis non Christianis. idcirco beatus Petrus, Subiecti, inquit, estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi quasi præcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: quia sic est voluntas Dei, vt obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. deindè subiungit: Quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei. Interpretatus est, vt mihi quidem videtur, quod Paulus dixit: Precio empti estis: nolite fieri serui hominum. perindè enim hoc esse puto, ac si diceret: Subiecti estote ijs, qui vobis præsunt, ita vt liberi sitis à peccato, qua libertate Christus nos liberauit. quod est, subiectos esse & seruire in Domino. Cauete autè, nè prætextu libertatis Christianæ, sanctiones ac leges humanæ potestatis detreteris. Itaque cum Paulus vetat fieri seruos hominû, non vetat fieri seruos hominum propter Deum, & placere illis in bonum ad ædificationem, vt idem Apostolus ad Roman. scripsit, facientes voluntatem eorum: hoc enim est, quasi liberos esse: sed vetuit fieri seruos hominum ad peccatum, & in contumeliam redemptoris nostri. Qui ergò obseruatione eorû, quæ religiosè in ecclesia ordinata sunt, doctrinam de Christiana libertate deprauari tradunt, hi potestatis obedientiam negant, quasi velamen habentes malitiæ libertatem, vt beatus Petrus de similibus dixit, id est, falsam speciem libertatis Christianæ,

Magd. & ceteri Lute. si miles Iuda Galilæi.

2. Pet. 2.

Contra traditiones argum. excutiantur.

1. Cor. 7. Gal. 3.

Ephes. 5. 1. Cor. 7. 2. Pet. 3.

1. Pet. 2.

1. Cor. 7.

Gal. 4.

Rom. 15.

2. Pet. 2.

In constitutis omnibus ecclesiasticis nihil

vt beatus Petrus de similibus dixit, id est, falsam speciem libertatis Christianæ,

ftiana, licentiæ suæ malitiôsè prætextentes. quid enim peccati exprobrare, aut obijcere possunt isti in ijs, quæ à præpositis ecclesiarum, sanctis pontificibus, & concilijs constituta & præcepta sunt ad reuerentiã, religionem, decorum, & ordinem in diuinis rebus pertinētia, quod propter peccatum cum libertate Christiana conuenire non possit? Si Magdeburgenses intelligerent, quæ sit lex libertatis, quam scriptura sancta dicit, & in quo sita sit libertas, qua Christus nos liberauit, & quæ rursus seruitus illa legis, qua liberati sumus, nunquàm ista dicerent, quæ nunc dicunt. Explicemus ergò nos hoc secundùm scripturas sanctas, doceamusq; non magis sanam doctrinam de Christiana libertate cõstitutionibus ecclesiasticis deprauari, quàm decalogo deprauetur. Cùm igitur euangelium eadem alioquì prohibeat, quæ lex Mosaiici decalogi: hoc tamē præstat euangelium, quòd lex irã operatur, occidens statim transgressores sine vlla misericordia, & neminē iustificans, qui ex lege sit, sicut Apostolus docet, id est, qui faciat opera legis timore carnali supplicij legis: hi enim sunt & dicuntur ab Apostolo esse ex operibus legis: euāgelium verò non occidit peccatores, sed parcat, iudiciū futuro iudicio reseruans: iustificatq; eos qui ex fide sunt: id est, qui non secundùm legem seruitutis ex timore carnali, sed ex charitate in DEVM faciunt opera legis. Hoc enim est esse ex fide, sicut idem Apostolus loquitur. qui enim perfectè & vt oportet credit, idem etiã diligit: & qui diligit, sermones eius, quæ diligit, spõte facit. vnde lex nõ est, vt Apostolus ait, posita iustis, quia scilicet fidem habent cum dilectione, ex qua fide viuunt, & operantur per charitatem opera illa legis grauiora, quæ euangelium dicit, non autem operantur quasi ex lege, id est, ex timore supplicij mortis, sicut scriptũ est: Irritam quis faciens legē Moisis, sub duobus aut tribus testibus, sine misericordia, moritur: iustis (inquam) nõ est posita lex seruitutis. Vt enim ait Clemens Romanus in lib. 6. de cõstitutionibus apostolicis, loquens de lege libertatis: Voluntatem hominis rursus liberam reliquit Dñs nõ præfenti, eademq; breuì morte mulctans, vt sub lege, sed iudicium in alterũ seculum reijciens.

Haftenus Clemens. Hoc autem magis adhuc idem Apostolus paulò pòst declarat. cùm enim dixisset, Et si quid aliud sanæ doctrinæ aduersatur, quæ est secundùm euangelium gloriæ beati Dei, quod creditum est mihi, interposuissetq; ea, quæ proximè sequuntur, ad hanc dispensationem sibi creditam pertinentia, rursus more suo redit ad continuandum propositũ, subiungens: Superabundauit autem gratia Dñi nostri Iesu Christi cum fide & dilectione. vt perindè sit, quasi diceret, sublata parenthesi, quæ obscuritatem periodo adfert, Scientes hoc, quia lex non est posita iusto, sed iniustis & non subditis: superabundauit autem gratia Domini nostri Iesu Christi cum fide & dilectione. in quo quidem docet differentiam legis & euangelij, siue præstantiam potiùs euangelij supra legem, in eo scilicet, quod com-

Rom. 4.

Heb. 10.

Galat. 3.

1. Tim. 1.

Matt. 23.

Heb. 10.

De lege liber-
tatis in cõsti-
tutionibus
apostol. lib. 6.

1. Tim. 1.

In quo præstet
euangelij lex

*gi. quantum ad
decalogum,
alioque utriusque
communem.*

logi Mosaiici iubebat, & vetabat, vita & morte propositis: quæ ratio iubendi & vetandi, bona erat & utilis ijs, qui terrore & supplicio præfenti indigebant: nunc verò, inquit, superabundavit gratia Dni nostri Iesu Christi cum fide & dilectione. eadem enim iubet, & eorum contraria vetat euangeliū, sed non operans irā, & statim occidens, vt lex illa seruitutis antiqua: immò, vt Clemens ait, reiiciens iudicium mortis in alterum seculum, & hęc gratiam tribuens operanti secundum legē libertatis, siue secundum legem gratiæ, id est, operanti ex fide ac dilectione. Hęc est, vt hoc obiter ob-

*Quam iustitiam
superabundantiam præ
qua Dominus
requirit.*

seruetur, illa, quam Dñs à nobis in euangelio requirit, superabundantiam iustitię nostræ, ex fide scilicet & dilectione, supra iustitiã scribarum & Pharisæorum, qui ex lege erant. Quòd ergò à Paulo de lege seruitutis dictū est, non esse positam iusto, hoc pater & magister vester Martinus Lutherus dux euangelicorum primus ad legē libertatis pertinere voluit: & quòd de opera-

*Quod in epist.
ad Tim. de lege
seruitutis
scriptū erat,
ad legē liber-
tatis Luternus
recolit.*

secundum fidem & dilectionem retulit: ita vt doceret, non esse opera necessaria, nec necessariam legem ad operandū, sed tantum ad ostendendum peccatum. Vndè hunc vos magistrū & ducem sequentes, traditis, omnes leges ecclesiasticas cum euangelica libertate pugnare, quas tamen necesse est nō magis pugnare, quàm decalogum, cum æquè illarum legum seu constitutionum opera, atque opera decalogi, ex fide & dilectione facere oporteat, si iustitia nostra plusquam scribarum & Pharisæorum abundare debeat: &

*Plato quid ex
naturali lumine
percepit aut didi-
serit.*

vtraq; si negligantur, supplicio mortis, in altero seculo subeundæ, sancita sunt. immò illud etiam dicendum est, quò magis Luteranos magistri & prophetæ sui pudeat, legem, quæ non iusto, sed iniustus, & non subditis posita est, cuiusmodi sit, si hoc feceris, aut illud non feceris, has, aut illas penas dabis, legem illam esse, quæ duos & obedire nolentes, terroribus & suppliciorum minis impellit: non autem, quæ ijs, qui rectè viuere volunt, quæ facienda sunt, & quæ vitanda, declarat, & de eis admonet, ad eaq; inuitat & ducit, non solum ex scriptura sancta, vt iam demonstratū est, intelligimus, sed ipsa etiam ratio naturalis hoc docet. Hinc enim Plato in libro de legibus IX. Turpe est (inquit) quodammodo, legibus sancire, quæcunque in huiusmodi ciuitate facturi sumus, cuius ciues bonos futuros dicimus, & ad studiū virtutis rectè se habituros. velle enim vt quis in tali ciuitate benè morata natus sit, qui ita nequitix aliorum turpissimorum particeps sit futurus, vt oporteat legibus & minis præcauere, si quis eiusmodi existat, turpe est quodammodo, vt dixit, sed quia non vt antiqui illi legislatores, qui ipsi ex dijs nati, filijs deorū leges scribebant, sed vt homines generi hominum nunc leges scribimus, non est inuidiosum metuere, nè quis cuius sit inflexibilis, qui ad eò durus natura existat, vt nō magis animus eius molliatur, quàm semina illa, quæ in cornu sata, ita durefcunt, vt nec igni molliantur: hi igitur legibus, quanuis ita validæ sint, non flectuntur quorum causa legem de sacrilegio, & si non gratè, primùm scribimus, si quis hoc com-

mitte

mittere audeat. Deinde subiungit, alioqui ciuem benè educatū, non est, q̄
 velimus aut speremus, hoc morbo vllō vnquam tempore laboraturū. ve-
 rūm famuli istorum, aut peregrini, & peregrinorum ministri multa hui-
 usmodi aggredi queant. maximè ergo propter hos, tametsi vniuersę gene-
 ris humani infirmitati metuam, legem de sacrilegis dictabo & de alijs hur-
 usmodi, quæ ad curandum difficilia sunt, aut sanari non possunt. hæc Pla-
 to, quæ quæ vera sunt, nostra sunt, vt ait Iustinus in priore apologia. Platonē
 ergo non scriptura diuina, sed natura solūm docuit, legē scilicet timoris,
 quam nos legē seruitutis vocamus, iniustis scribi ad cogendum eos metu
 pœnæ, non autē ijs, qui naturaliter, sicut Apostolus ait, ea quæ legis sunt, fa-
 ciunt, qui sibi ipsi sunt lex, non scripta, sed nata, qui ostendunt (sicut idem
 Apostolus ait) opus legis scriptū in cordibus suis. at Luterū neq; scriptura
 docere hoc potuit, quia non legis libertatis patronus esse voluit, sed licen-
 tiæ, quæ facit, vt idem Plato lib. 3. de legibus ait, nē legibus subiecti esse ve-
 limus. Sed illud p̄terea non minū fatuū est, quod Philippus Melanchthon
 princeps discipulus Luteri, in visitatione Saxonica his verbis scripsit, cūm
 vellet esse corrector & moderator doctrinæ magistri sui, qui liberū arbi-
 triū prorsū tollebat. Volūtas humana vis est libera, vt facere possit iusti-
 tiam carnis, seu iustitiam ciuilem, vbi lege & vi cogitur, vt non furari, nō
 occidere. Deinde subiungit rationem. quia Paulus (inquit) docet esse quā-
 dam iustitię partem, quam caro coacta suis viribus faciat, Rom. c. 2. gentes
 natura faciunt, quæ legis sunt. Quid autem faciunt, nisi ciuilem iustitiam?
 Exigit autē Deus iustitiam hanc 1. Tim. c. 1. Lex est iniustis posita. Hęc ille.
 Qui si duos versus Pauli antecedentes contulisset & considerasset, quibus
 planè conuincitur nō intellexisse, quæ hīc scripsit, & de quibus affirmavit,
 nunq̄ ea scripsisset, neq; sic opinatus esset. Dixerat ergo Apostol. Non enim
 auditores legis iusti sunt apud Deū, sed factores legis iustificabuntur, scili-
 cet apud Deū. Hoc enim necessariō repetendū est ἀπὸ καρδίας. Deinde subiungit
 statim exemplū eorum, qui in lege naturæ sine vlla lege foris scripta iustè
 coram Deo viuentes, apud Deū iustificati sunt, qualis erat Iob. cūm enim,
 inquit, gentes, quæ legem non habent, naturaliter, quæ legis sunt, faciunt,
 ipsi sibi sunt lex, qui ostendūt opus legis scriptum in cordibus suis. Docet
 itaq; hīc Paulus, quemadmodūm gentes in lege naturæ iustificari poterant
 apud Deū, facientes scilicet, quæ legis sunt, vt eis natura insitum erat. Deus
 enim ad hoc & excitabat, & adiuuabat, cūm nō resistebant. Philippus verò
 non intelligens quid diceret, & epistolę Pauli antecedētibus & consequen-
 tibus repugnans, sic ait, Paulus docet esse quandam iustitię partem, quam
 caro coacta suis viribus faciat. Rom. 2. gentes natura faciūt, quæ legis sunt.
 si enim de iustitia carnis hīc locutus est Paulus, quorsūm, cūm dixisset in
 Iudæos, qui de lege scripta gloriabantur, Non enim auditores legis iusti
 sunt apud Deū, sed factores legis iustificabūtur, statim subiecit ad demon-
 strandū exēplo quod dixerat de ijs, qui facientes legē, iustificātur apud Deū.

Quid boni Pla-
 tonem sola na-
 tura docuerit.

Rom. 2.

Melan-thon
 Luteri de li-
 bero arbitrio
 doctrinam
 quā inep̄tē
 limitauerit,
 & correxerit.

Cùm enim gentes &c. Ex hoc ergò loco dogma peruersum Meláchthonis de libero arbitrio, ab ipsomet authore redarguitur. Etenim si ex loco isto prauè intellecto de iustitia carnis, quæ meretur laudem solùm apud homines, concluditur secundùm Philippum libertas voluntatis ad faciendam iustitiam carnis, ergò multo magis ex eodem loco necessariò intelligendo de iustitia spiritûs, quæ laudem habet apud Deum, concluditur secundùm Apostolum libertas voluntatis ad faciendam iustitiam spiritûs, ex qua homo iustificetur. Deindè quo magis intelligatur absurda Philippi repugnãtia, si illud quod Paulus ait 1. Timo. c. 1. Lex est iniustus posita, ad hoc quod Paulus dixit in epist. ad Rom. c. 2. de gentibus, quæ natura faciunt, quæ legis sunt, pertinet, vt Philippus affirmat, ergò iniustæ erant istæ gentes, de quibus Paul. ait, cùm enim gentes, quæ legem non habent, natura, quæ legis sunt, faciunt, &c. Præterea si iustitia ista carnis ad Deum relata, licet ex timore ac per vim facta, bona est, ergò nõ potest fieri solis viribus naturæ, vt Philipp. existimat: aut si dicit posse, iam se Pelagianum faciet, quòd si non vult Pelagianus esse, & concedat, opus esse gratia Dei ad faciendum iustitiam istam carnis, si ista gratia Dei, quæ ad naturam accedit adiutrix, nõ priuat voluntatem libertate, cur maior gratia, quæ accedit ad operandam iustitiam spiritûs, quæ laudè meretur apud Deum, libertate naturali priuet? quasi maior gratia, magis sit inimica naturæ. In has difficultates & absurditates ac repugnantias se coniecit Philipp. quia existimauit, cùm Paulus dixit, natura quæ legis sunt, faciunt, solùm vires naturales dicere, idcirco postquam citauit Paulum dicentem, Natura quæ legis sunt, faciunt, subiungit ipse: Quid autem faciunt, nisi iustitiam ciuilem? quasi iustitia ciuilis, quæ ad Deum referatur, viribus tantùm naturæ fieri possit. Quanto meliùs Philon Iudæus, & si Paulum fortassè non legit, intellexit, quam iustitiam, & quomodo natura illam facerent gentes illæ, quæ rectè viuebant, quas Paulus dicit apud Deum iustificari, quãto, inquam, meliùs, quàm Melanchthon, qui Paulum legit? sic enim Philon ait in extrema parte libri de præmijs: αὐτὰ μὲν αἰ ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀγαθῶν εἰσὶν εὐχαὶ καὶ τοὺς νόμους ἔργασιν ἐπιτελούντων χάριτι τοῦ θεοῦ τὰ κατὰ διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητα σεμνοποιούντος καὶ γεραίροντος, id est, Hæ sunt preces pro bonis hominibus, qui quæ legis sunt, faciunt gratia Dei, qui ea, quæ honesta sunt, propter similitudinem, quam cum ipso habent, honore & præmio afficit. Hæc ergò sunt opera, quæ ait scriptura perficienda esse gratia Dei. Sed de his hæcenus. faxit Deus, vt si qui ex discipulis istorum hæc legerint, intelligãt tandem, in quanto errore de libero arbitrio magistri sui versentur. Atq; hæcenus de humanis constitutionibus in vniuersum. Exempla verò traditionum humanarum, quibus ponuntur, vt isti aiunt, laquei conscientijs, & opinio cultûs & meriti affingitur, posuerunt præceptum de confessione auriculari, t. Clemen. & de reliquijs fragmentorum post cœnam, de vasis sacris, de palla & alijs, vbi (inquunt) pœna anathematis etiam à Petro statuta

tura

tuta dicitur, Clemen. 2. respondeamus ergò de his priùs, postea de alijs.
*Defensio doctrinæ beati Petri in epist. Clemen. de confessione auriculari,
 & collatio eius doctrinæ, cum epistola 2. eiusdem beati Petri, & cum loco
 Salomonis in Prouerbij, & cum epistola prima beati Ioannis, & explanatio
 horum locorum, & quòd confiteri in genere se peccatorem, non facit erube-
 scere, & quomodo beatus Ioannes in epistola sua omninò loquatur de confes-
 sione peccatorum in specie, & quomodo hæc non sit impossibilis neque ardua.*

Cap. 17.

AC primùm quidem de confessione auriculari, de qua non differam
 prolixè, quòd lib. 3. de dogmaticis characteribus verbi Dei ià feci,
 videamus, quã vim habeat, & quid in nobis efficiat, vt intelligamus
 nõ iniici per eam cõscientijs laqueos, sed cõsciẽtias potiùs laqueis solui, ne-
 que Christianã libertatẽ deprauari, sed feruitutẽ peccati tolli. Elegãtissima
 igitur similitudine expressit beatus Petrus in doctrina sua, quam Clemens
 recitat in hac epistola, quã vtilitatẽ confessio adferat peccatori. cùm enim
 dixisset, similitẽ esse omnem statum ecclesiæ magnæ nauis, quæ per vndosum
 pelagus diuersis è locis ac regionibus viros portat ad vnam potentis regni
 vrbem propere cupiẽtes, descripsissetq; quis nauarchus, quis nauclerus,
 qui nauar, qui vectores, quæ tempestates maris, quæ syrtes, quæ promon-
 toria, qui scopuli, qui piratæ, qui fluctus, qui venti: ad extremum dixit, qui
 essent, qui in nauis nauẽsantes vomerent, eos videlicet qui peccata instabi-
 lis noxiæ confiterentur. ἀπερώντες, inquit, τῆστιν ἐξομολογούμενοι τὰ παρα-
 πτώματα ὡς περ νοσοποιοῦσ χολὰς τὰς ἐκ πικρίας ἀμαρτίας λέγω, καὶ τὰς ἐξ
 ἐπιθυμιῶν ἀτάκτων, σωρευθέντα κακὰ ἄτινα τῷ ὁμολογῆσαι ὡς περ ἀπεράταντες
 κουφίσειθε τῆς νόσος. προβέμενοι τὴν ἐκ τῆς ἐπιμελείας σωτήριον ἡγίαν. Interprete
 mur Latinè: Vomentes, (inquit) id est, confitentes lapsus, qui sunt tanquàm
 bilis quædam, quæ morbũ adfert, peccata dico amara, & mala ex cupidita-
 tibus immoderatis collecta, quæ cùm confitendo vomueritis, alleuabitur
 ægritudo, accedente insupèr bona valetudine ex studio atq; cura. Confes-
 sione igitur cõsciẽtia, onere peccatorũ depressã, alleuatur, vt corpus vomiti-
 one. Sed quia hanc doctrinã beati Petri negatis, conferamus hũc locum
 cũ epistola beati Petri secunda, cùm ait de iã baptizatis: Si enim paululũ, id
 est, ad breue tẽpus, refugiẽtes coinquinationes mũdi in cognitione Domi-
 ni nostri & saluatoris Iesu Christi, his rursũs intplicati superãtur, facta sunt
 eis posteriora peiora prioribus. Melius enim erat illis, non cognoscere
 viã veritatis, quã postquã cognouerũt, retrorsũm cõuerti ab eo, quod illis
 traditũ est, sancto mandato. Deindẽ subiũgit: Contingit enim eis illud veri
 prouerbij: Canis reuersus ad vomitum. ἐξίρασμῃ vocauit beatus Petrus in
 epist. sua vomitũ, à verbo ἔρασω, cum ἐξ præpositione, quo etiã verbo cũ ὑπὸ
 præpositione vsus est Clemes, recitans doctrinã Petri. Respõdete ergò mihi

Confessionem
 peccatorum
 secretam, cum
 vomitione cõ-
 parauit Petrus,
 & apud
 Clementem.
 & in sua episto-
 la.

2. Pet. 2.

Magdeb. cur beatus Petrus in epist. sua vocat vomitum peccata? aut quid est, vomere peccata propter nauseam, quã mouent? Explicate nobis trãslatione verbi: aut qua parte alia vomere soliti simus, nisi ore? & cur vomere, nisi vt purgemur? Aut ergò concedite purgari animã occulta quadam ceu vomitione peccatorum, quã ore fit, id est, confessione secreta: aut accusate beatũ Petrum. Deniq; si natura docet, vt vomitionem facturi, secretũ locum petamus, nisi Cynici esse velimus. idq; vt liberius vomamus, & alios horrore & nausea nẽ offendamus: an non erit naturæ quoq; consentaneum, vt fœtidas species nostrorum scelerum secretò vomamus, id est, ore confiteamur? Videre quid Leo ille, quem totus Oriens & Occidens cognomen-
Naturæ consentaneum secretò peccata per confessionem veluti vomere.
 to Magnum appellat, ad episcopos per Campaniam & Picenum scripserit, rationem naturæ insitam, & Apostolicæ doctrinæ regulam sequens. Illam etiam contra Apostolicam regulã præsumptionem, quam nupèr agnoui à quibusdam illicita vsurpatione committi, modis omnibus constituo submoueri, nẽ de singulorum peccatorum genere libellis conscripta professio publicè recitetur, cùm reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quauis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur, tamen quia non omnium eiusmodi sunt peccata, vt ea, quæ pœnitentiam poscunt, non timeant publicare, remoueat tam improbabilis consuetudo, nẽ multi à pœnitentiæ remedijs arceantur: dũ aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis sua facta referare, quibus possint legũ constitutione percelli. Sufficit enim illa confessio, quæ primũ Deo offertur, tum etiã sacerdoti, qui pro delictis pœnitentiũ precator accedit: Tunc enim demũ plures ad pœnitentiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis. Hactenũ Leo. & beatus Hierony. in regula ad Eustochiũ virginem, postquã docuit, quæ peccata virgines debeant in cœnobio publicè confiteri, subiunxit, quod ad secretam & auricularẽ confessionem pertinet: Neque tamen propter hoc secreta cogitamina cordium prodant, nec occulta peccata, quæ solis sacerdotibus debent confiteri. & Magnus Basilius in regula monachorum cap. 21. Confessio (inquit) peccatorum hanc habet rationem, quam habet vulnus aliquod corporis, vel passio, quæ medico monstranda est: itã confessio peccatorum fieri debet apud eos tantummodò, qui curare hæc prævalent & emendare. cùm dixit apud eos tantummodò, de secreta & auriculari confessione planè intellexit, quam cũ ostensione secreta vulneris, quæ fieri solet medico, comparauit. quis enim palàm, & non potiùs secretò & occultè vulnus, in ijs locis præsertim, quæ Paulus inhonestã vocat, medico ostendit? Sed excutiamus locum Salomonis, quẽ beatus Petrus in epistola sua citauit, quo magis pateat locutum esse beatum Petrum de vomitione spirituali, quæ fit per confessionem secretã peccatorum: Sicut canis (inquit) cùm reuertitur ad suum vomitum, & odiosus fit: sic imprudens, qui malitia sua reuersus est ad peccatum

1. Cor. 12.

2. Pet. 2.

atum suum. Quem locum interpretans Procopius Gazgus, Vt, inquit, canis si ad eum cibum redeat, quem prius comederat, & postea vomuit, ijs, qui vident, horrorem & nauseam mouet: sic qui sine ratione viuit, & consuetudine peccandi ad malitiam redit, à qua propositum fuit recedere, odiosus Deo & Angelis efficitur. Intelligebat sapiens interpres, oportere interpretari accommodatè ad translationem verbi, & similitudinem canini vomitûs, qui ore fit: idcirco cum reditu canis ad vomitum interpretatur comparari impudentiam peccatoris redeuntis ad peccatum, à quo propositum fuerat abstinere, vt in confessione peccatorum fit. Deinde quia confessio tunc fit, cum peccator propter Dei timorem erubescere non veretur, idcirco accommodatissimè subiungit Salomon in spiritu prophetante de mysterio nostræ confessionis secretæ, Est pudor inducens peccatum, & est pudor gloria & gratia: sic enim est apud septuaginta, scilicet tunc pudor inducit peccatum, cum propter pudorem nolumus confiteri peccata: tunc verò pudor est gloria & gratia, cum propter metum Dei non veremur erubescere confitètes, vt paulò antè dicebat Leo. At quis vestrum Magdeburg. erubescit, cum confiteretur se peccatorem, si nihil præterea in specie & singulatim confiteatur? an non est sanctorum illa vox, Peccauius? & illud in persona populi, Iniquè egimus? Vos igitur gloriam & gratiam huius pudoris repudiatis, qui traditis nõ esse in specie confitenda crimina: erubescere enim contigit, non cum in genere, sed cum in specie & singulatim confitemur. Præterea scribit beatus Ioannes: Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate: ergò qui mundantur à peccatis, per confessionem mundantur secundum epistolam beati Ioannis: ex quo rursus fit, vt de quibus beatus Petrus loquitur, quos dicit prius à peccatis mundatos, ad vomitum postea reuertit: per confessionem dicat mundatos fuisse, quia sine confessione non fit mundatio in ijs, quos sanguis Christi prius mundauit, & postea inquinati sunt, ergò ad vomitum reuertit, quod beatus Petrus dixit, est redire ad peccata, quæ iam per confessionem oris veluti per nauseam & pœnitentiam vomendo eiecerant. Sed repetamus à capite locum beati Ioannis, dixerat enim: Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce, societatem habemus ad inuicem, & sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni peccato. At si emundat nos ab omni peccato, quid est, quod sequitur: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est? Qui enim ab omni peccato mundatus est, peccatum non habet. nunquid possumus carere per totam vitam omni peccato? minimè. non enim humiliter, solum, sed etiam veraciter quiuis sanctus in terra dicit orans, Dimitte nobis debita nostra, vt sancta synodus Mileuitana, cap. 7. contra Pelagianos iudicauit. Sanctus enim, inquit, & iustus erat Iacobus frater Domini, qui dixit: In multis offendimus omnes, & Salomon: Non est, inquit, homo, qui nõ peccet. Quid igitur dicemus?

nunquid

Pro. 26.

Explanatio
loci Salom.
de confessione
citati in epi-
stol. beati Pe-
tri.

Pudor duplex.

Nõ erubescis,
qui se pecca-
torè in genere
confiteatur, sed
qui in specie.
Dan. 3.
1. Ioann. 1.

Explanatur
locus ex epi-
stol. Ioan. de
confessione, et
cõfertur cum
doctrina Pe-
tri.

Synodus Mee-
leuit.

Iac. 3.

Eccl. 7.

nunquid beatus Ioannes sibi contradicit? absit: sed potius de duplici emundatione locutus est, & de ea, quæ fit per baptismum, quo illuminamur, quæ repeti non potest, postquam semel facta est, qua omnia peccata mundatur, & fit prorsus noua creatura, de qua emundatione beatus Paulus in epistola ad Heb. impossibile esse dicit, semel illuminatos, rursus renouari ad penitentiam: & de altera emundatione, quæ fit post baptismum per lachrymas penitentiae mundantis in sanguine Christi, quam sanctus Anastasius Antiochenus secundum baptismum ex aqua & spiritu sancto vocat. & in lib. Pastoris, penitentia mundans vocatur, vt Clemens quoque Alexandrinus in 2. lib. Stromatum obseruauit: hæc, si post baptismum peccemus, reperit, de qua idem Paulus in eodem loco admonuit: nè quis falsò existimaret, nullam renouationem, nullumque penitentiae locum in ecclesia lapsis post baptismum, vt Nouatiani senserunt, relinqui. idcirco enim subiungit, Terra sæpè uenientem super se bibens imbrem, & germinans herbam opportunam illis, à quibus colitur, accipit benedictionem à Deo. Quando uero sæpè quis imbrem super se uenientem bibit, & sæpè item benedictionem à Deo accipit, nisi quando sæpè peccatori penitenti per huius mysterij ministros, qui sunt uelut nubes quædam iuxta tropum Scripturæ sanctæ, donatur per gratiam Dei remissio peccatorum? quæ apud Esaiam dicitur benedictio, cum ait: Et hæc est benedictio eius, cum abstulero peccata eorum. De hac ergò secunda emundatione, quæ non potest facere, vt dicere possimus, peccatum non habemus, loquitur beatus Ioannes, cum post illam primam emundationem, qua mundamur ab omni peccato, subiungit: Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra. cum enim dixit, fidelis & iustus, satis significauit beatus Ioannes de ea remissione se loqui, quæ Dominus, qui fidelis est, & non mentitur, promittit in euangelio per ministros huius sacramenti, cum dixit: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis: & quorum retinueritis, retenta erunt. Addidit autem, Et emundet nos ab omni iniquitate, vt planè iam prioris illius emundationis excellentiam ac præstantiam intelligeremus. Per baptismum enim mundatur homo ab omni peccato, siue paruo, siue magno. Confiteri uero omnia peccata etiam minuta, non omninò necesse est ad salutem. At uero iniquitates & iniurias, quæ sunt grauiora peccata, & confiteri possumus, & omninò debemus, quantum recordari possumus: ab hisque omnibus mundamur. An enim putatis Magdeburgen. temerè, aut indifferenter dixisse hinc beatum Ioannem de confessione loquentem, Et emundet nos ab omni iniquitate? & paulò supra, de priore per baptismum emundatione, Emundet nos ab omni peccato? cur ergò vos, qui semper uerbum Dei iactatis, tam negligenter illud tractatis, vt nullam uerborum scripturæ sanctæ rationem habeatis? Quorsum contra confessionem, qua in ecclesia catholica secundum legem Christi omnes Christiani utimur, obijcere soleatis, impossibile esse omnia peccata confiteri? quare laqueos conscientijs iniicit,

Heb. 6.

Anastasius
Antiochenus
Clemens Alex-
andrinus.

Heb. 6.

Esa. 27.

1. Ioan. 1.
De duplici
mundatione
anima in epi-
stola Ioan.
Ioan. 20.Ad innuendū
discrimē uer-
usque emundas-
tionis nō eise-
dem uerbis
usque Ioan. in
utraq; des-
scribenda.

injici, & Christianam libertatem tolli? quasi nos traderemus, necessarium esse omnia peccata leuia & minuta confiteri, quod quidem minimè tradimus: aut quasi non concederemus, grauiora etiam aliqua, quæ meminisse non potuimus, remitti simul cum ijs, quæ confessi sumus: satisque esse, si neque magna quando in memoriam venerint, ea confiteri. Quis hic laqueus est? aut quid hic impossibile, aut saltè magnæ difficultatis? Et cum vos Magdeburg. & vestri Lutherani secundùm formulam vestram confitemini, an impossibile est vobis recordari, quæ in Deum commisitistis? quæ in corpus vestrum peccastis? iniurias, quas proximo fecistis? non (credo) dicetis, impossibile esse, nec enim hæc tam leuia fortasè vobis videntur, vt negligatis: neque tam multa esse dicetis, vt numerare non possitis. Cur igitur illa in specie non confitemini? cum tam apertè dicat beatus Ioannes, Si confiteamur peccata nostra: fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate siue iniuria? *ad inia* enim, quam interpretes Latinus rectè interpretatus est iniquitatem, non est leue peccatum, quod veniale vocamus: sed graue & mortiferum, quod charitati aduersatur. Si non necessè erat confiteri in specie, & singula peccata grauia, quorum meminisse possumus, quid opus erat sic loqui? cur postquam dixit, Fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, omnia peccata, tum magna, tum parua complexus, de quibus dixerat priùs *ἀπίστως*, id est, infinite, si dixerimus, quòd *ἐκαστῶν* non habemus, id est, caremus quocunque peccato, ipsi nos seducimus. cur, inquam, speciem peccati notauit Ioannes? iniquitas enim subter genus peccati est. peccatum nanque latius patet. Præterea, cum dixit beatus Ioannes, hortans ad peccatorum confessionem, quæ in nouo testamēto pars est sacramenti pœnitentiæ, Fidelis est & iustus, vt remittat peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate: videtur etiam admonuisse nos, licet paulò obscuriùs, vt scriptura solet, quo diligentius eam perscrutemur, de loco Ezechielis c. 18. vbi Dominus Israelitas repræhendit, quòd prouerbium illud falsum iniquè in Deum alioquì iustum & misericordè usurparent, dicentes: Patres comederunt vnam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt, quasi Dominus, alijs peccantibus, alios puniret, quæ fuisset iniustitia. docuitque neminem fore aliorum peccatorum reum, præterquam eorum omnium, quæ ipse committeret: nec aliorum pœnitentiã debere, quam horum. deinde subiungit, Si autem impius egerit pœnitentiã ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet, & non morietur. Vt aut intelligerent, pœnitendum esse omnium in specie, & singulorum, species singulas grauium peccatorum paulò supra enumerauerat, & cum dixisset, pœnitentiã egerit ab omnibus peccatis, addidit, quæ operatus est. singularia enim sunt, quæ operamur: ad extremum subiicit, Et dixistis, non est equa via mea: audite ergò domus Israel, nunquid via mea non est equa? & non magis viæ vestræ præuæ sunt? & rursus paulò post, Et dicunt filij Israel, Non est equa

Nihil laquei, si neque magna difficultatis in confessione secreta, & necessaria grauium peccatorum.

1. Ioan. 1.

Ibid.

Ioannis locus cum Ezechielis prophetia collatus.

Eze. 18. et 33.

Q q q

via

via Dñi: nunquid via mea nō sunt aqua, & nō magis via vestre prauē? idcirco vnumquēque iuxta vias suas iudicabo, domus Israel: ait Dominus Deus: conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. projicite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus prauaricati estis: & facite cor nouū, & spiritū nouum, quia nolo mortem peccatoris, dicit Dominus. Si hæc non tantū propter illos scripta sunt, sed etiam propter nos, quod credo non negabunt Magd. cum cæteris Luteranis: ergo quorum fuit tunc pœnitendum, id est, in specie, & singulorum, de eis dicit beatus Ioannes hñc, quasi prophetiam de pœnitentia, vt pertinet ad nouum testamentū, interpretans: Si confiteamur peccata nostra, id est, quæ nos operati sumus, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Hæc enim est illa via aqua Domini, quæ dicta est in prophetia Ezechielis propter nos, vt si confiteamur peccata & omnes iniquitates nostras, ab eis quidem mundemur: sin verò nō cōfiteamur, non mūdēmur. sic enim vnumquēque nostrū iuste iuxta vias suas iudicabit per pœnitentiā, & per confessionem scilicet peccatorum & iniquitatum, in quibus ambulauimus, & istis ipsis promisit propheticè remissionem, inquis: Viuo ego, dicit Dominus Adonai, si volo mortem peccatoris, sed vt conuertatur impius à via sua mala, & viuat: & fidelis est, vt præstet quod promisit: id est, vt ijs remittat, qui sic peccata & iniquitates suas, quas operati sunt, confitentur, nempe in specie & singulatim, nisi post conueniētem diligentiam obliuio excuset. sic enim, id est, in specie & singulatim pœnitentiam iniquitatum requirebat ab illis Deus: & quorum ab illis pœnitentiam, eorum à nobis, vt perfectioribus, & pœnitentiam & confessionem, vt Ioannes nobis interpretatus est, requirit. Confiteri enim oportet, quorum pœnitet: & sic confitentibus fidelis est & iustus, vt remittat. Ad hanc itaque iustitiam Christi, quam Ioannes ait, pertinet illa via aqua Domini in Ezechiele, vt paulò antè dixi: & ad hanc fidelitatem Dei, quam idem Ioannes ait, pertinet illud in eodem Ezechiele, Viuo ego, dicit Dominus, &c. Est enim iusturādū, quod Dominus interposuit, sicut Apostolus ait, Vt ostenderet immobilitatem consilij sui, quia impossibile erat mentiri Deum. Respexit itaque Ioannes, cum dixit, Si cōfiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat peccata nostra, non solum ad illud, quod Dominus in Euangelio dixit, Quorū remisistis peccata, &c. sed etiam ad illud, quod per Ezechielem dixit, vt iam explicatum est. Deindè, quæadmodū qui absoluit vt iudex, siue absolutū pronunciat, vt vos secundū disciplinam vobis à propheta vestro Martino Lutero traditam loqui soletis, ab specie peccati absoluit, aut absolutū pronunciat, si speciem peccati non audiuit, confitetur ne apud vos reus pœnitens se peccatorem, an iniquū? peccatorem enim se quiuis, quamlibet innocēs, confiteri potest & debet: quia si dixerimus, quoniam non peccauimus, mendacem tacimus eum, & verbum eius non est in nobis: iniquū verò potest se

Heb. 6.

1. Ioan. 1.

Ioan. 20.

*Vi de peccato
iudicet facer-
dos, speciem
eius exponere
necesse est.*

1. Ioan. 1.

test se aliquis negare, & quidem verè ac iustè, vt alter Samuel, aut Iob, qui dixit alioqui cap. 37. In manu omnis hominis signat, vt sciat omnis homo infirmitatem suam: quod quidem Synodus Mileuitana cap. 7. de peccatis paruis interpretata est, quibus nullus homo caret. Tanta est nostra infirmitas, Deo ità ad vtilitatem nostram permittente. Quòd si necessè est, vt se reus penitens iniquum confiteatur, cum se iniquum agnoscat, conscientia eum arguente: an non necessè erit, vt confiteatur speciem iniquitatis, vt iudex aliam sententiam de peccato leui, aliam de iniquitate pronunciet? Quomodò enim si peccata non sunt confitenda in specie & singula, sacerdos remittere, aut non remittere ea poterit? quod ad iudicium sacerdotale pertinere Dominus voluit, cum dixit, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Quomodò, inquam, facere poterit, quod Apostolica cõstitutio, interpret illius legis euangelicæ, ad exemplum iusti iudicij, quod secundum legem de peccatis fiebat, præcepit, vt non omnia vno modo, sed alia aliter punirentur? Sed recitemus constitutionem, quæ in libro 2. Clemen. Rom. de const. Apost. c. 48. scripta est. Ne (inquit) de omni peccato idem iudicium pronuncietis, sed de vnoquoque suo, singulis delictis tum paruis, tum magnis multa prudentia iudicatis: aliter, inquam, facto, aliter sermone, rursus aliter proposito, alio modo conuicio, alio suspitione, atque etiam alios quidem minis tantum & terroribus subijcietis: alios multatione largiendi pauperibus: item alios ieiunijs cõprimetis: alios ex ecclesia eijcietis pro magnitudine & grauitate criminis: si quidem lex non omne delictum eodem supplicio afficiebat, quinimodò alio atque alio cõmissa in Deum, in sacerdotè, in templum, in hostiam, in regem, in ducem, in militem, in subditum, in equalem, in famulum, in possessionem, in iumentum, siue in pecus: rursus lætè peccata in parentes & propinquos: aliter peccata ex aggressione, aliter non voluntaria puniebat. atque alios quidem morte afficiebat, vel cruci affigendo, vel lapidando: alios verò multa pecuniæ, vel verberibus, vel talione. deinde subiungit, Ergò vos quoque diuersa delicta diuersis pœnis plectite, ne qua iniuria accidat, quæ iram Dei prouocet. cuius enim iudicij eritis administrari, eius mercedem feretis, siquidem quo iudicio iudicatis, eo iudicabimini. Hactenus constitutio. Sed vos Magd. quia non existimatis referre, scire, quæ species lepræ sit, qua quis affectus est, aut quæ non sit, neque quo iudicio iudicetur, idcirco neque species grauium peccatorum ostendi vultis. vnde morem, quem patres & maiores vestri à sancta Romana ecclesia per Bonifacium Germaniæ Apostolum acceperant species peccatorum confitendi, vestra disciplina prætextu libertatis sustulit. Quòd si ad iugum seruitutis pertinere vultis, & Christianæ libertati aduersari, laborè ac pudorem confitendi in specie iniquitates, quas meminisse possumus, de iugo ergò ac seruitute gratulabatur Apostolus Corinthijs, cum eis gratulabatur de sollicitudine, de indignatione, de timore, & de vindicta, quam de se-

I. Reg. 13.
Iob. 37.

Ioan. 20.

Constitutio
Apostolica, ne
omnia peccata
vno modo
punirentur.

ipfis fumpferant propter speciem peccati grauis, in quo in cestum illū non vitauerāt. Est quidem, fateor, hæc lex euangelica & apostolica confitendi iniquitates, in specie contra libertatem: sed quam libertatem? carnis scilicet, quam vos Luterani amatis, qui, sicut Iudas Apostolus de alijs vestris similibus scripsit, gratiam in luxuriam transtulistis. Videamus ergo, an hoc tacuerit beatus Petrus, vbi de illis quoq; vestri similibus scripsit, quorum sermone & hortatu ad vitia pristina redibant, qui illa prius veluti per vomitionem confessionis secretæ purgauerant. Sic enim ait: Superba vanitatis loquētes, pelliciunt in desiderijs carnis luxuriæ eos, qui paululum effugiunt, qui in errore conuersantur, libertatem illis promittentes, cum ipsi sint serui corruptionis.

Responsio ad ea, quæ Magdeb. obijciunt contra doctrinam de confessione secreta. De loco psal. Delicta quis intelligit, quomodo eum veteres interpretati, & quomodo Paulus imitatus, & interpretatus sit. Item de interpretatione loci Pauli, Quod enim operor, non intelligo, ex Methodio Martyre.

Cap. 18

Sed quoniam quod vos Magdeburgenses in Centuria vestra secunda scripsistis, laqueum conscientijs injici lege secretæ confessionis, neque tamen, quomodo laqueus injiceretur, explicastis, id autem alij ex vestris condiscipulis ita probant, quia dicat Propheta: Delicta quis intelligit? quod tum in libris suis, tum apud auditores, quos decipiunt, inculcare solent, necessè est, vt hunc locum non prætereamus. Errant enim magistri Luteranorum, non intelligentes scripturam, neque virtutem eius: siquidem alia sunt peccata, quæ confiteri necessè est, quæ cognosci possunt: & alia quæ non possunt, & idè neque confiteri necessè est. παραπτώματα ergo, quæ interpres Latinus delicta vertit, nos lapsus dicere solemus, aiunt (inquit Hieronymus in epistola ad Ephe. cap. 2.) esse initia peccatorū, cum cogitatio tacita subrepat, & ex aliqua parte conuiuentibus nobis, nondum tamen nos impulit ad ruinam. Delicta itaque, ait Propheta, quis intelligit? quia scilicet, vt ait idem Hieronym. difficile sit, initia & radices peccatorū intelligere. peccatū verò aiunt esse, (ait idè) cum quid opere consummatū peruenit ad finē. Et Theodoretus eundē locū Prophetæ interpretans, Delicta, inquit, quis intelligit? Etsi enim vehementer studuero mādata Dei seruare, ad multa tamen præter voluntatem naturali infirmitate trahor: & alia per ignorantiam committo, aut propter circumstantiā alicuius necessitatis. Et quanuis, inquit, peccata ipsa, turpesque actiones declinem, cogitationes tamen me polluunt: idcirco te imploro, qui purgare potes. Item August. Rogo, inquit, te Domine, quoniā delicta quis intelligit? nè mihi vt homini, quædam surrepant: & quibusdam, vt homo præoccupet. Rursus Cassiodorus explanans, quæ in illa occulta & latentia, quæ dicit Propheta non

Lex confitendi contra libertatem est non spiritus, sed carnis. Iud. 1.

2. Pet. 2.

Psal. 13.

Hieronym. Quomodo scilicet psal. Delicta quis intelligit? veteres interpretati sint.

Theodoretus.

Augustinus.

Cassiodorus.

non posse intelligi, quæ (inquit) ita pullulant, atq; surripiunt, vt ante effectum rei multis celata videantur, monente scriptura, Nè eas post concupiscentias tuas. Sic igitur tum hi, tum reliqui veteres interpretes tam Græci, quam Latini, nè omnes enumerem, delicta, quæ Propheta dixit non posse intelligi, interpretati sunt, vt sint hoc loco παραπτώματα, iuxta etymologiam verbi, quasi ἀπὸ πτώματος νόμου παρά γνώμην, id est, lapsus à lege præter voluntatem, vt iam necessè sit, aut omni culpa vacare ista, vt sunt tum cogitationes, quæ interdum, nobis etiam nolentibus, excitantur: tum naturales concupiscentiæ, quibus vnusquisq; tentatur: aut maculas esse humanæ infirmitatis, (quæ peccata venialia vocant) ex illis cogitationibus citra consensum perfectum per improuisam surreptionem natis: quibus vt nemo semper carere potest, ita non necessè est ista confiteri, tametsi vtile esse negare non licet. hæc enim sunt, de quibus beatus August. in Enchiridio cap. 71. ait: De quotidianis autem breuibus, leuibusq; peccatis, sine quibus vita hæc non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. eorum est enim dicere, Pater noster, qui es in cælis, qui iam patri tali regenerati sunt ex aqua & spiritu S. delet omnino hæc oratio minima & quotidiana peccata. Hæc pater August. de ijs loquitur, qui gratiam regenerationis retinent, quorum oratio Dominica, qua petunt sibi dimitti peccata secundum institutionem Domini, ex ea charitate proficiscitur, vt quodcunque ex leuibus & quotidianis commissis peccatis in mentem veniret, eos poeniteret. hæc enim sunt, quæ illis tunc sic orando remittuntur. alia sunt præter orationem Dominicam, & præter confessionem leuium peccatorum remedia, de quibus non est nunc differendi locus. Hæc tantum aduersus eos attingi, qui, vt confessionem tollant, illud prophetæ, Delicta quis intelligit, de peccatis mortalibus, quæ necessariò confitenda sunt, falsò interpretantur. Sed nè quis vestrum iam dicere audeat, non esse sic intelligendum Prophetæ locum, quem vos de peccatis maioribus malè interpretamini, habemus Apostolum qui hunc Prophetæ locum imitatus, huiusmodi cogitationes & naturales cupiditates, mala & peccata vocat, quæ se ait non posse intelligere, cum ait in epistol. ad Roman. Quod enim operor, non intelligo: deinde subiungit: non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Notauit autem hunc locum Apostoli cum propheta collatum, & interpretatus est Magnus Methodius, disputans contra Aglaophontem Origenistam in lib. 2. Epiphani. tom. 1. heresi 63. Nam quod dictum est, inquit, quod operor, non intelligo, & facio quod non volo, non de eo, quod operati sumus ac perfecimus malum, accipiendū est, sed de eo, quod solum cogitauimus, cogitationibus, quæ non conueniunt, sæpè nobis aduolantibus, ludificantibusq; nos in ijs, quæ nolumus, dum anima cogitationibus circa multa circunducitur. non enim in nobis situm est cogitare, aut non cogitare absurda, sed vti, aut non vti cogitatis. Prohibere enim non possumus, quin incidant nobis cogitationes, quæ ad probationem nostram extrinsecus afflantur:

Eccles. 18.

Apost. in epist.
ad Roma, est
imitatus locum
psal. delicta
quis intelligit

Rom. 7.
Methodius in
locum Pauli,
quod enim
operor, non in-
telligo.

non assentiri autem, siue non uti ipsis, possumus. Quomodo enim Aposto-
 lus malum, quod displicebat, fecisset? & bonum, quod placebat, minime?
 nisi loqueretur de cogitationibus non legitimis, quas cogitamus interdum
 etiam nolentes, & unde ortas, nescientes, quas euertere & reprimere oportet,
 ne propagatae, terminos animae occupent. fieri enim non potest, ut in
 nobis ortum capiat virtus, si istis opportunum tempus detur. Recte igitur
 dicebat, quod enim operor, non intelligo. non enim quod volo, facio: sed
 quod odi, hoc ago: Volumus enim non cogitare ea, quae non conueniunt, &
 quae fas non est: quando quidem hoc est perfectum bonum, non solum a fa-
 ciendo abstinere, sed a cogitando: & quod volumus, hoc bonum non effi-
 citur, sed quod nolumus, malum. Veniunt enim in cor nostrum saepe, etiam
 nobis inuitis, infinitae de rebus infinitis cogitationes, quae nos curiositate
 vana implent. Quamobrem velle quidem cogitare ista, adiacet: efficere au-
 tem, ut deleantur, & non rursus redeant, non est in nostra potestate, ut dixi,
 sed uti ipsis, aut non uti: ut sit hic sensus eorum, quae Paulus dixit: Non enim
 quod volo bonum, facio: siquidem volo non cogitare, quae nocent mihi:
 hoc enim bonum est, & omnis reprehensionis expertus, & quod prouerbio
 dicitur, quadrangulum manu & mente factum, quod ex nulla parte reprae-
 hendi possit. atque hoc quidem bonum, quod volo, non facio: quod autem
 nolo, malum ago: nolo cogitare, & cogito, quae nolo. Ac considerandum est,
 utrumne precaretur David Dominum propter huiusmodi cogitata? quod
 & ipsi molestum esset cogitare quae nollet, cum aiebat: Ab occultis meis
 munda me, & ab alienis parce seruo tuo. Si mei non fuerint dominati, tunc
 immaculatus ero, & emundabor a delicto magno. & ipse Apostolus in alio
 loco: Cogitationes, inquit, destruentes, & omnem altitudinem extollentes
 se aduersus scientiam Dei, & captiuantes omnem intellectum in obsequium
 Christi. Si vero quis huic sermoni cominus occurrere ausus, responderit,
 docere Apostolum, non solum in cogitando esse malum, quod odimus &
 quod nolumus, sed in faciendo, quia dictum sit: non enim quod volo, fa-
 cio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago. Si vera dicit, qui haec dicit, ro-
 gabimus eum, ut explicet, quid mali erat, quod Aposto. oderat: quod face-
 re quidem volebat, faciebat tamen: & bonum, quod volebat facere, & non
 faciebat: sed contra potius, quoties volebat facere bonum, non bonum, quod
 volebat, sed malum, quod volebat, faciebat. nunquid cum nollet idola co-
 lere, sed Deum, hoc quod volebat, id est, Deum colere, non poterat? quod
 vero volebat, id est, idola colere, hoc poterat? aut castus esse, quod volebat,
 non poterat? & impudicus esse, a quo abhorrebat, poterat? & denique ut
 summam dicam, crapulae, luxuriae, irae, iniuriae, & reliquis maleficijs, quae
 volebat, operam dabat: quibus autem volebat, iustitiae, sanctitati, non da-
 bat? Atqui ipse in ecclesijs cunctos ad non violandam legem hortatorie ex-
 citans, non solum eos, qui turpia committunt & faciunt, ad interitum &
 iram seruari affirmat, sed eos etiam, qui illis assentiuntur: contendens iusti-
 tiam

Psal. 18.

2. Cor. 10.

Rom. 2.

tiam sine admixtione peccati exerceri: omne enim peccatum & peccati studium, carne perficitur. Hæc Methodius, & quæ sequuntur nē omnia ē Grego, conuertam. quæ satis declarant, quæ sint illa delicta, quæ Dauid propheta ait non posse intelligi, de quibus subiungit idem propheta, Ab occultis meis munda me domine: occulta enim & latentia vocat, quæ prius dixerat non posse intelligi, vt Paulus quoque dixit, Prophetam imitatus. Quæ si non dominata fuerint, dominantur autem, cum illis malis cogitationibus vtimur assentiendo: tunc, inquit, emundabor ἀπὸ μεγάλων ἁμαρτιῶν, id est, à peccato magno. magnum enim peccatum vocauit, quod nos mortale dicimus. Vt iam hæc sint, quæ & intelligi possunt ad declinandum: & si admissa fuerint, intelligi debent ad confitendum. qualia sunt, quæ proximè ex epist. Pauli recitauimus, quæ aditum regni cælestis prohibent, & quæ Dominus in euangelio dixit ex corde exire, & inquinare hominem, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemias. quæ si non necesse esset confiteri in specie, nec cognosci, & nisi de eiusmodi confessione peccatorum in specie Apostol. Ioan. dixisset, cum dixit, si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate, nunquam profectò Dominus in euangelio species peccatorum enumerasset: neq; Apost. Paulus idē in epistolis suis fecisset. Hactenus de apostolica doctrina confessionis in epist. Clementis, quam doctrinam ecclesia catholica per cunctum Orientem & Occidentem profitetur, cuius doctrinæ Apostolicæ multi alij cum Clemente testes sunt.

Psal. 18.

Matth. 15.

doctrina apic

stolicæ de confessione, multi alij cum Clemente sunt testes, Diony. Areopag. in eccl. hier. ca. de piæ defuncti, in epist. ad Demophilum. Irenæus lib. 3. cap. 4. & lib. 4. cap. 9. Tertull. in libro de pœnit. Cyprianus sermo. 5. de lapsis, & lib. 3. epist. epistola 18. ad clericum. Athanas. in serm. super illud, Ite in castell.

Responsio ad repræhensionem de reliquijs corporis Dominici summa religione custodiendis, & de anathemate beati Petri in custodientes eas negligenter: & in eos, qui pallam, quæ corpus Domini tetigit, ad alios vsus transferunt: & quomodo ista contra scripturam Magdeburgen. repræhendant. Cap. 19.

Sed transeamus ad alia, quæ deinceps in eodem loco Magd. ad traditiones quoq; humanas, quas fingunt, retulerunt, vt de reliquijs, inquit, fragmentorum post cœnam Domini.]

Si isti nobiscum, & cū vniuersa ecclesia Orientis crederent, esse extra vsu sacramenti Eucharistiæ corpus Christi, vt patres & maiores eorum semper crediderunt, quicquid ad corporis Christi honorē & cultum, ac religionē pertinere videretur, æquè piè ac libenter amplecterentur. neque dubitassent vnquam, quin ecclesiastica consuetudo reliquias corporis Dominici in sacrario summa religione & diligentia custodiendi, Apostolorum insti-

tutio-

tutione digna esset, cui non solum in hac epistola, quam isti negant, testimonium Clemens tribuit, sed in 8. libro de constitutionibus Apostolorum, quas literis mandauit. postquam enim, cum Sacrum sit, ordine, qui interfuerunt, cum metu & reuerentia communicauerunt: Diaconi, inquit, reliquias inferat eis παστοφώρα, id est, in thalamum. sic enim vocat sacrarium, in quo collocatur verus sponsum animarum nostrarum, idemque panis viuus, & conuiuium nuptiale mysticum, cuius communionem, diuinæ naturæ participes efficiamur. Nunc verò cum hoc Luterani non credant, consequens est, ut culturam panis communis, ut ipsi sentiunt, & custodiam eius religiosam anathemate sancitam, ad traditiones hominum, quæ cum scripturis sanctis non consentiunt, referant. Quorsum enim, inquit, panis cibus, qui in peram & arcam, & in sinum condi potest & solet, & in popina, & in stabulo edi, in sacrario seruandus sit? Quæ istæ religio, vel potius superstitio? Conuenit itaque in istos, quod idem Clemens in libro 2. historiarum de disputationibus Petri cum Simone Mago, scribit dixisse beatum Petrum de Philosophis Græcorum. πολλά καὶ διάφορα ἔδογματίσαν τὴν οὐκίαν τῶν ὑποθέσεων ἀκολουθίαν ἀληθείαν εἶναι νομίσαντες, οὐκ εἰδότες ὅτι αὐτῶν ψευδεῖς ἀρχὰς ἑαυτοῖς ὄρισσάμενων, τῇ ἀρχῇ αὐτῶν τὸ τέλος συμφωνίαν εἰληφεν ὅθεν δὲ τὰ πάντα παρελόμενον μόνω τῷ τῆς ἀληθείας πιεῖσθαι ἑαυτὸν προφήτη. Interpretemur Latine: Multa, inquit, & varia tradiderunt, arbitrati id verum esse, quod erat materiam siue argumenti consequens. latuitque eos, quia falsa principia sibi statuerunt, extremum cum ipsorum principio conuenisse. Quare oportet, omnibus sublatis, soli vero prophetæ seipsum committere & concedere. Sic igitur Magdeburgensibus. euenit, quia hoc principium cum reliquis Luteranis sibi constituerunt, non esse corpus Christi in sacramento Eucharistiæ extra usum eius, quod consequens erat, id verum esse putauerunt: id est, non esse in sacrario seruandas reliquias fragmentorum, neque qui non seruaret, puniendum, non intelligentes, quia falsum principium sumpserunt, eius principij consequens esse hoc extremum, quod veritati repugnat. quare oportet eos scripturis sanctis credere, quæ corpus Christi extra usum communionis esse docent: ex quo efficiatur, ut ad salutem animarum, qua decet religione necessariò seruandum sit, nè vilius cum decedendi de vita tempus instat, extremo viatico, & maxime omnium necessario priuetur, ut Synodus Nicena canone 13. statuit. cum sepè accidat, ut propter tempus, vel locum, vel ægrotum ipsum, fieri sacrificium non possit, ut tunc ægrotus communicet, nisi ex ecclesia viaticum afferatur. Prophetans ergo Esaias de hostijs noui testamenti, & filios, inquit, aduenæ, siue alienigenas, ut est apud septuaginta, qui adheret Domino, ut colant eum, & diligant nomen eius, ut sint ei in seruos, & omnem custodientem sabbatum, adducam illum in montem sanctum: & lætificabo eos in domo orationis meæ. & subiungit: Holocausta eorum, & victimæ eorum

Ex altera editione librorum clementis, de qua Rufinus in prologo meminit.

Esa. 56.

eorum placebunt mihi super altari meo, quia domus mea, domus orationis vocabitur cūctis gentibus: sic enim est apud septuaginta. Quem locum ita interpretatur beatus Cyrillus, vt probet necessariò hæc ad tempus noui testamenti, & ad ecclesiam nostram pertinere, & de ea hoc loco Esaiam pphetasse. Loquitur enim (inquit) cum gentibus, quæ per fidem coniunctione spirituali cum Deo copulantur, qui gloriam suam in obsequio ac seruitio Dei sitam esse volunt: & nomen Dei ita amant, vt iugum regni eius omni obedientia subeant, nec ampliùs deos alienos sequantur: qui ita seruant sabbata eius, scilicet Christi, vt non prophanent ea: sabbatizant enim spiritualiter, quia ingressi sunt in requiem Christi. Huiusmodi ergò alienigenas promittit introducere in montem sanctum, id est, in ecclesiã noui testamenti, cūm alioquì, inquit, prohiberet lex alienigenis ingressum in templum: Non ingrediatur, inquit, Ammonites & Moabites in ecclesiã Dñi. At Christus, qui in nouitatem spiritualem omnia transtulit, in montem sanctum, id est, in ecclesiã introducit alienigenas. Hæc ille. Cūm igitur de domo sensibili orationis, id est, de ecclesia noui testamenti pphetet Esaias, in quam omnes gentes per fidẽ vocata, sensibilibiter ingressuræ erant, sicut Dñs in euangelio de domo quoq; sensibili interpretatus est, cūm aduersus eos, qui templum prophanabant, hunc Esaiæ locum citauit. quod non solum propter templũ vetus Prophetam dixisse, sed etiam propter templũ noui testamenti idem Dñs exposuit: consequens necessariò est, vt altare quoq; de quo hîc prophetat Esaias, non sit intelligendũ altare cordis spirituale, sed ecclesiæ altare sensibile, super quod holocausta & victimæ impositæ, placebunt Deo. Deindè, cūm hæc, quæ sunt super altare, & placet Deo, iubeat Propheta comedere, cõsequens necessariò est, si corpus Christi cõsummationis, id est, anteq̃ communicarent: aut si non fuit, neq; tunc est, cūm cõmunicant, siquidem ad comedendum ea, quæ posita super altare iam placebant Deo, inuitantur à Propheta, cūm subiūgit: Omnes bestię agri venite, comedite omnes bestię syluæ. Sic enim appellat Gentiles, de quorũ vocatione prophetat. Sic etiã hunc locũ idem grauisissimus author Cyrillus in comment. suis in Esaiam, interpretatus est. Interpretemur Latine: Quòd si gētes, inquit, nomine bestiarũ designat, & meminit, dicamus, dictũ esse ijs à Deo, Venite, & comedite, quod quidẽ, inquit, significat tribuisse eis omnẽ copiam sacrorũ charismatũ, & viuificam mensam apposuisse. Comedunt enim panem vitę effecti participes Christi, & concorporales sacramentis eucharistiæ, vt latè dicant, Dñs pascit me, & quæ sequuntur. Quia verò dixerat ppheta de pane illo caelesti, id est, de corpore Christi, Venite, & comedite: rursus de vino mystico prophetans, id est, de calice sanguinis, subiūgit: Sumamus vinũ, & impleamur ebrietate. Significat hæc diuina ebrietas, vt Gregorius Nyssenus in cõmentis. Canticorum, cap. 5. ait, ecstasim, id est, mutationẽ in meliorẽ statum, & mysteriorum cognitionem:

Cyrillus.

Deut. 23.

Matth. 21.

Sicut prophetauit Esaias de domo orationis sensibili in nouo testamento, sic in eodẽ loco de hostia corporis Christi posita super altare anteq̃ cõsummationis.

Psal. 22.

Greg. Nyss.

R r r

gnitionem:

gnitionem: hæc enim ijs, qui digni sunt, ille cælestis potus cõfert, aut significat, vt diuinus Dionysius in epistola ad Titum notauit, infinitam omnium bonorum diuinorum affluentiam: & ecstasim, siue excessum intelligendi excellentiam Dei, quæ omnem superat intelligentiã: huiusmodi ebrietatem efficit præclarus ille calix. Sequitur deinde: Et erit sicut hodiè, sic & eras: significat non consumi, aut mutari hunc cibum & potum mysticum instar terreni cibi & potus. nõ enim est cibus aut potus, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, vt Dñs dixit. Viderur mihi mirificè hunc locum explicare, quod ait beatus Cyrillus in epistola, quam ad Calosyrium scripsit, *μαίνονται γεμὴν οἱ λέγοντες ἀπρακτον εἶς ἁγιασμόν τὴν μυσικὴν εὐλογίαν εἶς ἀπομείναι λέγεινον αὐτῆς εἰς ἑτέραν ἡμέραν, οὗ γὰρ ἀλλοιοῦται ὁ χρεῖος, οὐδὲ τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα μεταβληθήσεται, ἀλλ' ἡ τῆς εὐλογίας δύναμις καὶ ἡ ζωοποιὸς χάρις διηνεκῆς ἐστὶν ἐν αὐτῷ.* Interpretemur Latine: Insaniūt, inquit, qui aūt, mysticam benedictionem non valere ad consecrationem, vt remaneant reliquæ eius benedictionis in alterum diem: non enim alteratur Christus, neq; sanctum eius corpus mutabitur: quin potius virtus benedictionis & viuificagratia, perpetua est in eo. Sed demonstramus adhuc ex euangelio ipso, esse corpus Christi in hoc mysterio extra vsum. ait enim Lucas: Et accepto calice, gratias egit, & dixit, Accipite, & diuidite inter vos: non hoc dixit de calice typico & legali, sed de mystico, quod satis declarat Euangelista illis verbis: Gratias egit, & dixit, Accipite, & diuidite inter vos. calicem enim benedictionis dedit discipulis. Et de hoc eodem calice dixit Matthæus: Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis, dicens, Bibite ex hoc omnes. Et Marcus similiter: gratias agens, dedit eis. pro quo Lucas dixit, Accipite, & diuidite inter vos. quare cùm iterum dicit Lucas, Similiter & calicem, postq̄ cœnauit, dicens: Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui p̄ vobis fundetur, de eodem calice dixisse, de quo paulò supra, satis significauit articulo, quo vsus est, dicens τὸ ποτήριον, cùm tamen primo loco dixisset ποτήριον sine articulo, sicut dixerat ἄρτον item sine articulo. Notauit hoc etiã Leontius Aetolius in commentarijs huius euangelij his verbis, καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τοῦ ἄρτου ἐμφαντικῶς, ἵνα τὸ προαιρημένον νοήσῃς οὐ μὴν ἄλλο παρὰ τὸ πρῶτον, οὐπερ ἐπιτρέπει μεταλαβεῖν μετὰ τὴν τοῦ ἄρτου μετάληψιν, ὃ καὶ λαβὼν εἶπε τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ ἁίματί μου τὸ ὑπερ ὑμῶν ἐκ χειρὸς νόμενον.

Igitur quia prius dixerat Lucas de hoc calice mystico gratias egisse Dominum, & dixisse, Accipite, & diuidite inter vos, idcirco cùm secundo loco iterum de eodem calice dicit, Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens &c. nõ dicit ampliùs, Gratias agens: nec, Accipite: neque, Dedit, sicut alij duo euangelistæ dixerunt, quia iam dixerat prius. De cœna enim illa legali nullus euangelista sic locutus est, vt diceret, dedisse Dominum discipulis, aut gratias agentem dixisse, Accipite, sed manducantibus illis &c.

Cm

Cum ergo de calice mystico dixerit, Accipite, & diuidite inter vos, consequens necessariò est, vt extra vsu bibitionis sit mysterium sanguinis Christi: siquidem prius est diuidere, & postea bibere id, quod diuiditur ei, qui bibit: sicut prius est dare, quam accipere quod datur. Quare si dedit corpus suu discipulis, similiter necesse est, vt ante vsu, id est, antequam acciperetur à discipulis & comederetur, esset corpus Christi. quòd si non erat necesse sic intelligere, vt scilicet cum calix diuiditur bibendus ab his & illis, iam tunc sit calix sanguinis, quomodo Paulus Samosatensis ex eo quod legebat apud Lucã, Et diuidite inter vos: & illud, Qui p vobis fundetur, cõcludebat, sanguinem Christi in mysterio esse passibilem & corruptibilem, vt hominis tantum, quasi hic diuidi sanguinem, esset corrumpi: in quo quidem etiam hæreticè errabat, illud tamè melius, quam Luterus, intellexit, esse calicem sanguinis antequam bibatur, scilicet ex quo mysticè benedictus est, vt diuidatur communicaturis. Ac rursus, si tunc, cum diuiditur calix ante bibitionem, nondum est sanguis Christi, quomodo Dionysius Alexand. confutans hunc Pauli Samosatensis errorem in epistola illa eruditissima, de qua Hieronymus quoq; in libro de ecclesiasticis scripturis cum summa laude meminit, nõ negauit corrumpi, quia nondum sit sanguis Christi, cum diuiditur, aut effunditur ante bibitionem? sed negauit corrumpi, quia sit (inquit) sanguis Dei viui, qui non magis corrumpatur, quã spiritus sanctus, de quo scriptum sit in Actis: Et apparuerunt dispersitæ linguæ: & Propheta, Effundam, inquit, de spiritu meo. Hæc Dionysius. Illud etiam (vt hoc obiter obseruetur) quod antecessit, Dico enim quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei. de Pascha quoque mystico dictu est. siquidè de hoc dixerat, Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar. nec enim de solo pascha typico & vmbatili Iudæorũ sic locutus esset, vt diceret, desiderio desiderasse manducare illud antequam pateretur, sed potius de illo, in quo nostra salus continebatur, quam tanto desiderio desiderauit, vt pro ea mortem subire desideraret: & in ipsius mortis commemorationem hoc desiderabilissimu pascha nobis in fine relinqueret. Denique hoc pascha dicit, de quo Paulus: Pascha, inquit, nostru immolatus est Christus: Sic quoq; intellexit B. Chrysostronus in homilia de ieiunio primi paschæ: Pascha, inquit, nõ est ieiunium, sed est ἡ θυσία ἡ κατὰ ἐκείνην γινομένη σὺν αἵματι, id est, est sacrificiu, quod fit in vnaquaq; synaxi, sic vocat conuentum ad Missam, & subiungit, sicut Paulus ait, Pascha nostru immolatus est Christus. idcirco idem Apostolus postquam Corinthios propter incestu illu, de quo gloriabantur, reprehenderat, & postquam illu excommunicauerat, hortans eos ad expurgandu fermentu malitiæ, id est, deponendam corruptione peccatoru, & ad faciendã mundam conscientia, vt dignè pascha mysticu manducarent, opportunè & accommodatè ad propositu meminit de azymo, in quo consecrauit Dñs, Expurgate, inquit, vetus fermentu, vt sitis noua cõspersio, sicut estis azymi: etenim pascha no-

Error Pauli Samosatensis de sanguine Christi mystico corruptibili.
Hoc saltè melius Paulus Samo. quã Luterus quòd calicem sanguinis cõfitebatur antequam biberetur.
Act. 2.
Ioel. 2.

Luc. 22.

I. Cor. 5.

Luc. 22.

1. Cor. 13.

1. Ioan. 3.

Luc. 22.

strum immolatus est Christus: itaque epulamini in azymis syceritatis & veritatis. Immolatio enim cruenta in cruce, non habuit azymos, sicut habuit immolatio incruenta in mensa, de qua dicit nunc Apostolus: Etenim pascha nostrum immolatus est Christus: epulamini in azymis &c. Dominum imitatus est, cum ait in euangelio de hoc ipso Pascha: Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar. de quo subiungit statim: Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, significans (vt ait Leōtins Aetolius) se non passurum esse iterum, sed semel passum, semel tradidisse nobis hoc mysterium. illud verò, Donèc impleatur in regno Dei, satis declarat, non de typico solo pascha, sed de mystico eum loqui. Vt enim umbra non impletur, sed euacuatur, vt ita dicam, succedente veritate corporis: sic typicum pascha non est impletum, sed euacuatum potius in euangelio. Ac rursus, sicut iustitia non occidendi, vt lex iubebat, impletur in euangelio per iustitiam non irascendi, vt iubet euangelium, quia ad illam accedit hæc: & iustitia diligendi proximum fit maior, & impletur per iustitiam diligendi inimicos: similia enim similibus comparantur & augentur: & rursus iustitia diligendi secundum charitatem beatorum, est adhuc in cælo per iustitiam diligendi secundum euangelium, implenda quia charitas non excidit, sicut Apostolus ait: si hoc mysticum pascha implendum esse dicit in regno Dei, quia scilicet qui in hoc mysterio nunc sub aliena specie videtur, videbitur in regno Dei, sicuti est, vt beatus Ioannes ait: & q̄ hîc vix & à paucis gustatur, quam suavis sit, in regno Dei ab omni specie ac gloria videbitur & gustabitur. Accedet itaque illa tunc in regno Dei reuelatio gloriæ cælestis, quæ nobis implebit, quod hîc propter statum infirmitatis nostræ capere nō possumus. Item, sicut de hoc mysterio sub specie panis dixerat, Ex hoc non manducabo illud, donèc impleatur in regno Dei: sic etiam de eodem mysterio de altera specie (id est, vini) loquens, postquam dixit repetens per recapitulationem, quod paulò supra in calice prætermissum erat, scilicet: Et accepto calice, gratias agens dixit, Accipite, & diuidite inter vos: subiungit, Dico enim vobis, quia non bibam de generatione vitis huius: donèc regnum Dei veniat: quod quidem eodem pertinet, quò illud superius, Ex hoc non manducabo illud, donèc impleatur in regno Dei: vt admoneret, scilicet, semel se passurum: & semel, antequam pateretur, in memoriam passionis suæ se hoc nobis mysterium tradere, quod nos quotidie in commemorationem eius celebramus. Nobis enim noui testamenti ministris dixit, Hæc quotiescunquē feceritis, quæ ipse scilicet in nocte illa fecit. Genimen itaque vitis, vocauit vinum illud mysticum. Vt enim dicitur vinum propter speciem tantum vini, siue imaginem vel signum, quod relictum est in odore, colore, & sapore, & alijs qualitatibus vini, sic eadem ratione est & dicitur genimen vitis, quod quidem genimen cum sit substantialiter sanguis Christi, ipso Domino dicere, Hic est sanguis meus

meus noui testamenti. non enim dixit, hic sanguis meus, & hoc vinum me-
 um noui testamenti: consequens necessariò est, non esse ibi substantiam vi-
 ni. Sed hactenùs ex scripturis demonstratum fit, esse corpus Domini in my-
 steriorum extra vsu: demonstratum item ex Apostolica constitutione, quæ
 in lib. 8. Cle. const. Apost. scripta est de reliquijs mysticis corporis Domi-
 nici in sacrarium inferendis ad custodiendum. sic enim ait, vt iterùm repe-
 tam, postquam omnes communicauerint, inferant, inquit, diaconi reliqui-
 as, quæ superfunt, in pastophorion. nunc vocant tabernaculum, in quo
 asseruantur reliquiæ ista sacrosanctæ. Synodus quoquæ Nicæna, quam vos
 Magd. scio in honore habetis, testimonium dicit contra istud vestrum do-
 gma, in quo traditis non esse corpus Christi extra vsu & manducatio-
 nem. iubet enim inter diatypothes, quæ in fragmentis eius Synodi Græcæ fe-
 runtur, vt cogitatione nostra fursùm erecta, fide intelligamus κείναι ἐπὶ τῆς
 ἱερᾶς ἐκείνης τραπέζης τὸν ἄμωνον τοῦ θεοῦ τὸν αἶνον τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου
 ἀθύρωσιν ὑπὸ τῶν ἱερῶν θυόμενον, καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ αἶμα. Id est, vt credamus,
 inquam, positum esse in illa sacra mensa agnum Dei, qui tollit peccata mū-
 di, qui sine maculatione sacerdotibus immolatur. at cū est super altare,
 nondū sumitur: est igitur corpus Domini, extra vsu, in sacramento.
 Non latuit Caluinum hic locus, quem in suis institutionibus deprauare
 voluit, decurtando partem, id est, reticendo, vt à nobis libro tertio de do-
 gmaticis characteribus verbi Dei, iterùm notatum est. Item S. Nilus Chry-
 stomi discipulus: μετὰ δὲ, inquit, τὰς φοβερὰς ἐκείνας ἐπικλήσεις καὶ τὴν
 ἐπιφοίτησιν τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος οὐκ ἔτι λιγὸν ἄρτον καὶ κοινὸν οἶνον τὰ ἐπι-
 τηθειμένα τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ πιστεύομεν εἶναι ἀλλὰ σῶμα καὶ αἶμα τίμιον χριστοῦ
 καθαρίζον φόβω καὶ πόθῳ μεταλαμβάνοντα καὶ ζωῆς αἰωνίου κληρονόμους ἐρ-
 γαζόμενον. id est, post inuocationem illam tremendam, & aduentum spiri-
 tūs sancti viuifici, non iam nudū panem & commune vinum, sancta illa
 mensæ imposta credimus esse, sed corpus & sanguinem preciosum Chri-
 sti, quæ eos purgant, & hæredes vitæ sempiternæ faciunt, qui cum timore
 & desiderio communicant. Præterea beatus August. in psal. 98. De carne
 Mariæ, inquit, carnem accepit: & ipsam carnem ad manducandum in salu-
 tem dedit. Nemo autem illam carnem māducat, nisi prius adorauerit, &c.
 Deindè est in concilijs Vormatiensi, Aurelianensi, Matisconensi secundo,
 renouata hæc de reliquijs corporis Domini diligenter custodiendis con-
 stitutio. Cū ergò tum scriptura sancta, tum Apostolica constitutio non
 solū in epistola Clementis, quam isti negant, sed in 8. libro de Apostolicis
 constitu. scripta, qua vsque in hodiernum diem ecclesia totius Orientis &
 Occidentis summa religione vtitur, tum sancti patres & ecclesiæ catholice
 doctores, tum ecclesiastica concilia, peracta consecratione venerabile cor-
 pus Christi in sacro altari esse, & à sanctis Angelis ac fidelibus Christianis
 adorari, & peracta item communionem, idem corpus remanere & seruari

Constitutio
 Apostolica de
 reliquijs S.
 Eucharistiæ
 seruandis.

Conc. Vormatien-
 sien. Aurelian-
 nen Matiscon.
 de reliquijs
 corporis Do-
 mini diligen-
 ter seruandis.

Quot quan-
 taq; presentia
 Christi in Eu-
 charistiæ ane-
 te ipsum com-
 munionis vsu
 te simonia.

Vno spiritu testentur, quis hunc locum epistolæ Clementis, dereliquis
 Dominici corporis diligenter custodiendis reprehendere poterat præter-
 Quotidiè da- quàm Magdeburgenses, qui fidem ecclesiæ catholicæ negauerunt? cum hanc
 mones in nos interim neque dæmones ipsi negare audeant, quos quotidie in nostris ener-
 gis energus gumenis ad altare adductis, sentimus horribili fremitu ac vlulatu confi-
 teri tremefactos, præsentiam corporis Domini in altari positi. Iam verò
 mens horris bili fremitu quòd transgressoribus huius constitutionis de reliquijs istis diligenter cu-
 præsentiam stodiendis, pœnam anathematis à beato Petro constitutam esse Magde-
 corporis Chri- burgenses accusant, non solum hoc faciunt, vt iterum dicam, quòd non
 sti in altari credunt esse ibi corpus Christi, sed quia, vt etiam supra dixi, non intelligunt
 positi consi- isti quorsum apud nos, qui credimus, excommunicatio ista siue anathema
 tur. pertineat: eodem enim pertinet, quòd excommunicatio illa canone Apost.
 8. sancita in eum, qui non communicat: Si quis, inquit, episcopus aut pre-
 sbyter, aut diaconus, aut vllus ex Clero, facta oblatione, non communica-
 uerit, dicat causam, vt si idonea sit, veniam ferat: si non dicat, excommuni-
 cetur, tanquam qui noccat populo, & quòd suspicionem iniecerit contra
 eum, qui obtulit. Hactenus canon. Eadem ratione intelligimus nos statu-
 tum esse à beato Petro anathema presbyteris & diaconis, si negligenter san-
 ctam Eucharistiam seruauerint, vel dispensauerint, quòd huiusmodi neg-
 ligentia ad detrimentum populi spectet: prebetur etiam suspicio, quòd
 non credant esse ibi corpus Christi, qui ita negligenter & indecore illud
 tractent. Idem dicendum est de ratione anathematis in eos ministros eccle-
 siæ, qui palla, quæ super altare posita, corpus Domini tetigit, ad tegendum
 mortuum, aut ad induendum abutantur. Etenim si caro victimæ veteris
 testamenti, vestem tangens, eam sanctificabat, iuxta quæstionem positam
 sacerdotibus apud Aggæum prophetam, & fimbria vestis Dominicæ pro-
 pter corpus, quòd illa vestis tangebatur, tantæ sanctitatis erat, vt hæmorrhoi-
 issam per fidem sanaret: carebit ne sanctitate palla super altare posita, quam
 caro Domini nostri sub specie panis tangit? Quòd si ita sanctificata est palla
 propter corpus Domini, an non præbebit suspensionem contra corpus ipsum
 Domini ad detrimentum populi, qui illa ipsa palla ad alios vsus abutatur?
 Rursus si palla quantum non tetigerit corpus Domini, tamen iam ad hoc
 per preces & benedictiones dedicata est, ac cætera etiam vasa ad ministeri-
 um sacri altaris per sacras item benedictiones deputata, sanctificata sunt &
 dicuntur secundum idioma scripturæ, vt cum ait, Sanctifica mihi omne
 Exo. 13. primogenitum masculinum: pro eo quòd est, ἀνάστατον ὁμοίως ἀνάστατον, id est, de-
 putata, siue, adscribe, & dedica mihi: sic enim sancti patres verbū ἀνάστατον hoc
 loco interpretantur: an non docet ratio honestatis ecclesiasticæ, vt quæ sic
 ad ministerium ecclesiæ iam deputata sunt, non nisi à deputatis ad id mi-
 nisterium, liceat tractari? Quòd si ita est, qui contra facit, aut faciendum es-
 se iudicat, nonne contra Paulum Apostolum facit & iudicat, qui dixit,
 1. Cor. 14. Contra scri- pturam faci- Omnia honestè & secundum ordinem ecclesiæ fiant? quòd quidem quia
 late

latè patet, non debuit singulatim de vno aut alio genere dicere, sed maluit in vniuersis, quæ in ecclesia fiunt, honestatem & decorum vno verbo sancire, vt quicquid huiusmodi vos & alij vestri similes singulatim repræhenderit, nos Pauli regulam generalem obijceremus, cum ait: Omnia honestè & secundum ordinem fiant in vobis Corinthijs, id est, in ecclesia Dei. Cur igitur, qui semper verbum Dei iactatis, hoc verbum Dei negligitis, & contemnitis, immò quod grauius adhuc est, accusatis? Accusatis enim, dum quod secundum illud ipsum verbum fit, repræhenditis. Benè de vobis dixit beatus Petrus, audaces, vobis placentes, qui sectas non metuitis introducere blasphemantes. Dicite mihi, quos nec illi digiti quasi manus hominis scribentis, nec illa interpretatio Danielis de vasis domus Domini non prophanè tangendis, nec à quibus non decet, tractandis & vtendis, nec interitus Baltasaris regis Babylonis quicquam mouent: Quis apud vos, qui fit medio ceteris æconomicus, omnia domus suæ vasa ab omnibus tractari, vbique poni aut seruari patiatur? Quod ergò ratio æconomici decori, domi tuæ non patitur, in domo Dei patiatur? seueritatem verò pœnæ anathematis, quam hîc quoquè isti accusant, defendit etiam ratio scandali grauis ad detrimentum populi pertinentis, tum propter exemplum, quo populus ad contemptum rerum sacrarum inuitatur: tum propter suspicionem, in quam venit, qui hoc committit. Accedit huc, quòd eo tempore, cum hæc sanciri cœperunt, ea supplicij seueritate opus erat, quia fieret, quod de seuerissimo illo supplicio Ananix & Sapphiræ in Actis Apostolorum scriptum est, vt esset ecclesie ad cauendum, propositum exemplum: Et factus est, inquit, timor magnus in vniuersa ecclesia, & in omnes, qui audiuerunt. Sed satis hæc sunt, quæ hæctenus hoc lib. quarto executi sumus: vt libri magnitudo modum non excedat, & nos aliquantum interquiescentes, in quintum ingrediamur.

unt, qui quæ ad ministerium ecclesie deputata sunt & dedicata, ad alios vsus transferunt.

Scripturam accusat, qui quod secundum scripturam fit, accusat.

1. Pet. 2. Dan. 5.

Act. 5.

